

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของจังหวัดกาฬสินธุ์ มุ่งศึกษาเพื่อสำรวจความต้องการ การใช้หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ของจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อกำหนดการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อทดลองใช้และประเมินผลการใช้หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีส่วนเกื้อหนุนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

1. โครงสร้างหลักสูตรแกนกลาง
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร
  - 2.1. ความหมายของหลักสูตร โดยทั่วไป
    - 2.1.1 การพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไป
  - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
    - 2.2.1. ความหมายของหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
    - 2.2.2. การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. ตัวแปรและกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. โครงสร้างหลักสูตรแกนกลาง

1.1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544) พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้

สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น (สำนักนายกรัฐมนตรื. 2542) จากการวิจัย และติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในช่วงระยะ 6 ปีที่ผ่านมา พบว่าหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีจุดดีหลายประการ เช่น ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจ การศึกษา ทำให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีแนวคิดและหลักการในการส่งเสริมการพัฒนา ผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าว ยังได้สะท้อนให้เห็นถึง ประเด็นที่เป็นปัญหา และความไม่ชัดเจนของหลักสูตรหลายประการ ทั้งในส่วนของเอกสาร กระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ส่วน ใหญ่กำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรเน้น การวัดผลประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทาง การศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียน รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไม่เป็นที่น่าพอใจ

นอกจากนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – พ.ศ. 2554) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มี คุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทันให้มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคม ฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวการพัฒนาดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการ พัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549 : ค) ซึ่งแนวทาง ดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลก ยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 7)

จากข้อค้นพบในการศึกษาวิจัย และติดตามผลการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐานพุทธศักราช 2544 ที่ผ่านมา ประกอบกับข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 10 เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคนในสังคมไทย และจุดเน้นของ กระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษ 2544 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสมชัดเจน ทั้งเป้าหมาย ของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตร ไปสู่การปฏิบัติ

ในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาโดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะ
 สำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อใช้
 เป็นทิศทางในการทำหลักสูตร การเรียนการสอนในแต่ละระดับ นอกจากนั้นได้กำหนด
 โครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปีไว้ในหลักสูตร
 แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความ
 พร้อมและจุดเน้น อีกทั้งได้ปรับกระบวนการทัศน์และประเมินผลการเรียนรู้เกณฑ์การจบการศึกษา
 แต่ละระดับ และเอกสารแสดงหลักฐานทางการศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการ
 เรียนรู้ และมีความชัดเจนต่อการนำไปปฏิบัติ

เอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นี้ จัดทำขึ้น
 สำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตร
 สถานศึกษาและจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษา
 ขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการ
 เปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มาตรฐานการเรียนรู้
 และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในเอกสารนี้ ช่วยทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับเห็นผล
 คาดหวังที่ต้องการ ในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ชัดเจนตลอดแนวซึ่งจะสามารถช่วยให้
 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นและสถานศึกษา ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรได้อย่างมั่นใจ
 ทำให้การจัดทำหลักสูตรในระดับสถานศึกษามีคุณภาพและมีความเป็นเอกภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งยัง
 ช่วยให้เกิดความชัดเจนเรื่องารวัด และประเมินผลการเรียนรู้ และช่วยแก้ปัญหาการเทียบโอน
 ระหว่างสถานศึกษา ดังนั้น ในการพัฒนาหลักสูตรในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติจนกระทั่งถึง
 สถานศึกษาจะต้องสะท้อนคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ใน
 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งเป็นกรอบทิศทางในการจัดการศึกษาทุก
 รูปแบบและครอบคลุมผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่
 คาดหวังได้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งระดับชาติ ชุมชน ครอบครัว และบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบ
 โดยร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องในการวางแผนดำเนินการ ส่งเสริมสนับสนุน
 ตรวจสอบ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไข เพื่อตรวจสอบพัฒนาเยาวชนของชาติไปสู่คุณภาพตาม
 มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตนาที่จำเป็นต่อการศึกษา การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษา สำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้อันเป็นสากล และมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีในงานสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม
2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ไขปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่าง

ต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรม ไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	5. อยู่อย่างเพียงพอ
2. ซื่อสัตย์สุจริต	6. มุ่งมั่นในการทำงาน
3. มีวินัย	7. รักความเป็นไทย
4. ใฝ่เรียนรู้	8. มีจิตสาธารณะ

มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมอง และทฤษฎีการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

1. ภาษาไทย	5. สุขศึกษาและพลศึกษา
2. คณิตศาสตร์	6. ศิลปะ
3. วิทยาศาสตร์	7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	8. ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นมาตรฐานการเรียนรู้ ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบเพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่า ต้องการอะไร ต้องสอนอะไร

จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายใน และการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษาและการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่า สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรมนำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอนและเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

1. ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3)
2. ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4 - มัธยมศึกษาปีที่ 6)

หลักสูตร ได้มีการกำหนดรหัสกำกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด เพื่อความเข้าใจและให้สื่อสารตรงกัน ดังนี้

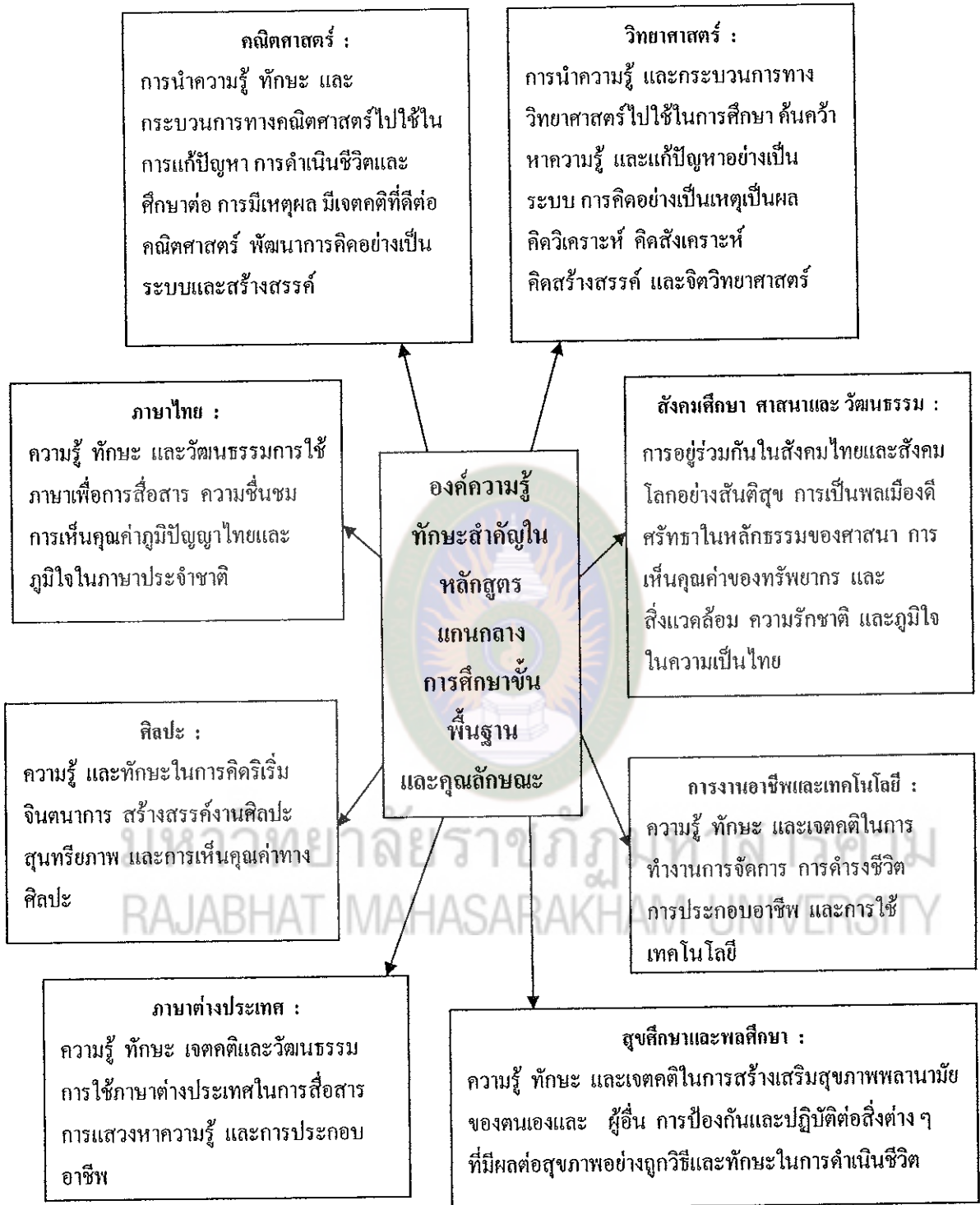
ว 1.1 ป.1/2

ว คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
 1.1 คือ สาระที่ 1 มาตรฐานข้อที่ 1
 ป. 1/2 คือ ตัวชี้วัดชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ข้อที่ 2

ค 2.2 ม.4 - 6/2

ค คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ
 2.2 คือ สาระที่ 2 มาตรฐานข้อที่ 2
 ม. 4- 6/2 คือ ตัวชี้วัดชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ข้อที่ 2

สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำเป็นต้องเรียนรู้โดยแบ่งเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 67 มาตรฐาน ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงรูปแบบสาระการเรียนรู้

ที่มา : กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551.

ความสัมพันธ์การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษต่อการศึกษาต่ออาชีว และ การศึกษาดนตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

จุดหมาย

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของ พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสามารถในการสื่อสาร 2. ความสามารถในการคิด 3. ความสามารถในการแก้ปัญหา 4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต 5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์สุจริต 3. มีวินัย 4. ใฝ่เรียนรู้ 5. อยู่อย่างพอเพียง 6. มุ่งมั่นในการทำงาน 7. รักความเป็นไทย 8. มีจิตสาธารณะ

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน		
<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <ol style="list-style-type: none"> 1. ภาษาไทย 2. คณิตศาสตร์ 3. วิทยาศาสตร์ 4. สังคมศึกษา ศาสนา </td> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <ol style="list-style-type: none"> 5. สุขศึกษาและพลศึกษา 6. ศิลปะ 7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี 8. ภาษาต่างประเทศ และวัฒนธรรม </td> </tr> </table>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภาษาไทย 2. คณิตศาสตร์ 3. วิทยาศาสตร์ 4. สังคมศึกษา ศาสนา 	<ol style="list-style-type: none"> 5. สุขศึกษาและพลศึกษา 6. ศิลปะ 7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี 8. ภาษาต่างประเทศ และวัฒนธรรม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. กิจกรรมแนะแนว 2. กิจกรรมนักเรียน 3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
<ol style="list-style-type: none"> 1. ภาษาไทย 2. คณิตศาสตร์ 3. วิทยาศาสตร์ 4. สังคมศึกษา ศาสนา 	<ol style="list-style-type: none"> 5. สุขศึกษาและพลศึกษา 6. ศิลปะ 7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี 8. ภาษาต่างประเทศ และวัฒนธรรม 		

แผนภาพที่ 2 แสดงรูปแบบคุณภาพผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่มา : กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551.

ตารางที่ 1 โครงสร้างเวลาเรียนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กลุ่มสาระ การเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน									
	ระดับประถมศึกษา						ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น			ระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย
	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	ม.1	ม.2	ม.3	ม. 4 – 6
● กลุ่มสาระการเรียนรู้										
ภาษาไทย	200	200	200	160	160	160	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
คณิตศาสตร์	200	200	200	160	160	160	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
วิทยาศาสตร์	80	80	80	80	80	80	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	80	80	80	80	80	80	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
สุขศึกษาและพลศึกษา	80	80	80	80	80	80	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	120 (6 นก.)
ศิลปะ	80	80	80	80	80	80	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	120 (6 นก.)
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	80	80	80	80	80	80	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	120 (6 นก.)
ภาษาต่างประเทศ	40	40	40	80	80	80	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	240 (6 นก.)
รวมเวลาเรียน (พื้นฐาน)	800	800	800	800	800	800	840 (21นก.)	840 (21นก.)	840 (21นก.)	1,560 (39 นก.)
● กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	120	120	120	120	120	120	120	120	120	360
● รายวิชา/ กิจกรรม ที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติม ตามความพร้อมและจุดเน้น	ปีละไม่เกิน 80 ชั่วโมง						ปีละไม่เกิน 240 ชั่วโมง			ไม่น้อยกว่า 1,680 ชั่วโมง
รวมเวลาเรียนทั้งหมด	ปีละไม่เกิน 1,000 ชั่วโมง/ปี						ปีละไม่เกิน 1,200 ชั่วโมง			รวม 3 ปี ไม่น้อยกว่า 3,600 ชั่วโมง

ที่มา : กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551.

การกำหนด โครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานและเพิ่มเติม สถานศึกษาสามารถ
ดำเนินการดังนี้

ระดับประถมศึกษา สามารถปรับเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการ
เรียนรู้ ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องมีเวลาเรียนรวมตามที่กำหนดไว้ใน โครงสร้างเวลาเรียน
พื้นฐาน และผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด

ระดับมัธยมศึกษา ต้องจัด โครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานให้เป็นไปตามที่
กำหนดและสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร สำหรับเวลาเรียนเพิ่มเติม ทั้งในระดับ
ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ให้จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยพิจารณา
ให้สอดคล้องกับความพร้อม จุดเน้นของสถานศึกษาและเกณฑ์การจบหลักสูตรเฉพาะ
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สถานศึกษาอาจจัดให้เป็นเวลาสำหรับสาระการเรียนรู้พื้นฐาน
ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่
กำหนดไว้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีละ 120 ชั่วโมงและชั้นมัธยมศึกษาปี
ที่ 4-6 จำนวน 360 ชั่วโมงนั้น เป็นเวลาสำหรับปฏิบัติกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียนและ
กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ให้สถานศึกษาจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ
กิจกรรม ดังนี้

ระดับประถมศึกษา	(ป. 1-6) รวม 6 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	(ม. 1-3) รวม 3 ปี จำนวน 45 ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	(ม. 4-6) รวม 3 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

การจัดการศึกษาบางประเภท สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น การศึกษา
เฉพาะทางการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษาทางเลือก การศึกษาสำหรับ
ผู้ด้อยโอกาส การศึกษาตามอัธยาศัย สามารถนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไป
ปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพและบริบทของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยให้มีคุณภาพ
ตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการ
กำหนด

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะ
สำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นเป้าหมายสำคัญ สำหรับพัฒนาเด็กและ

เยาวชน ผู้สอนต้องพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่าง ๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน

1. หลักการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ดำเนินถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม

2. กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเอง ไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนพัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งวัดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนด

4. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตรทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

4.1 บทบาทของผู้สอน

4.1.1 ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

4.1.2 กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะกระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการและความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4.1.3 ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมองเพื่อนำผู้เรียน ไปสู่เป้าหมาย

4.1.4 จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้

4.1.5 จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยีที่เหมาะสม มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

4.1.6 ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา และระดับพัฒนาการของผู้เรียน

4.1.7 วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริม และพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

4.2 บทบาทของผู้เรียน

4.2.1 กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

4.2.2 เสาะแสวงหาความรู้เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อความ รู้ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบ หรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ

4.2.3 ลงมือปฏิบัติจริง สร้างสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเองและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

4.2.4 มีปฏิสัมพันธ์ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู

4.2.5 ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการและลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

การจัดการสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาควรจัดให้มีอย่างพอเพียงเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควรดำเนินการ ดังนี้

1. จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่าย การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก
2. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอนรวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
3. เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
4. ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ
5. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
6. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ และสม่ำเสมอ

ในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษาควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหา มีความถูกต้องและทันสมัย ไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกๆระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ มีรายละเอียดดังนี้

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงงาน การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการตรวจสอบผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คณิตวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและเป็นการประเมินเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีสิ่งที่ต้องการพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ และระดับเขตพื้นที่การศึกษา ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศ เพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามแนวทางการประกัน

คุณภาพการศึกษา และการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน

3. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพผู้เรียนด้วยวิธีการและเครื่องมือที่เป็นมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการ โดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยัง ได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ ข้อมูลการประเมินในระดับต่าง ๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้องจัดระบบดูแลช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่พิเศษ โรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มพิการทางร่างกายและสติปัญญา ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียน ได้ทันทั่วถึงที่ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียน สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการ จะต้องจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้อง และเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน

เกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียน

1. การตัดสินใจระดับและการรายงานผลการเรียน

1.1 การตัดสินผลการเรียน

ในการตัดสินผลการเรียนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ การอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผู้สอนต้องคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนเป็นหลัก และต้องเก็บข้อมูลของผู้เรียนทุกด้านอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องในแต่ละภาคเรียน รวมทั้งสอนซ่อมเสริมผู้เรียนให้พัฒนาจนเต็มตามศักยภาพ

1.1.1 ระดับประถมศึกษา

- 1) ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
- 2) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 3) ผู้เรียนต้องได้รับการตัดสินผลการเรียนทุกรายวิชา
- 4) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินและมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1.1.2 ระดับมัธยมศึกษา

- 1) ตัดสินผลการเรียนเป็นรายวิชา ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมดในรายวิชานั้น ๆ
- 2) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 3) ผู้เรียนต้องได้รับการตัดสินผลการเรียนทุกรายวิชา
- 4) ผู้เรียนศึกษากำหนดในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การพิจารณาเลื่อนชั้นทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ถ้าผู้เรียนมีข้อบกพร่องเพียงเล็กน้อย และสถานศึกษาพิจารณาเห็นว่า สามารถพัฒนาและสอนซ่อมเสริมได้ให้อยู่ในดุลยพินิจของสถานศึกษาที่จะผ่อนผันให้เลื่อนชั้นได้ แต่หากผู้เรียนไม่ผ่านรายวิชาจำนวนมาก และมีแนวโน้มว่าจะเป็นปัญหาต่อการเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้น สถานศึกษาอาจตั้งคณะกรรมการพิจารณาให้เรียนซ้ำชั้นได้ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงวุฒิภาวะและความรู้ความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.2 การให้ระดับผลการเรียน

1.2.1 ระดับประถมศึกษา

การตัดสินเพื่อให้ระดับผลการเรียนรายวิชา สถานศึกษา สามารถให้ระดับผลการเรียนหรือระดับคุณภาพการปฏิบัติของผู้เรียน เป็นระบบตัวเลข ระบบ ตัวอักษร ระบบร้อยละหรือระบบที่ใช้คำสำคัญสะท้อนมาตรฐาน

- 1) การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นให้มีระดับผลการประเมินเป็นดีเยี่ยม ดี ผ่านและไม่ผ่าน
- 2) การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะต้องพิจารณาทั้งเวลา การเข้าร่วมกิจกรรมการปฏิบัติ กิจกรรมและผลงานของผู้เรียน ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และให้ผลการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นผ่านและไม่ผ่าน

1.2.2 ระดับมัธยมศึกษา

การตัดสินเพื่อให้ระดับผลการเรียนรายวิชา ให้ใช้ตัวเลขแสดง ระดับผลการเรียนเป็น 8 ระดับ การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน และคุณลักษณะอัน พึงประสงค์นั้นให้มีระดับผลการประเมินเป็นดีเยี่ยม ดี ผ่านและไม่ผ่าน การประเมินกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนจะต้องพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลงานของ ผู้เรียนตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และให้ผลการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นผ่าน และไม่ผ่าน

1.3 การรายงานผลการเรียน

การรายงานผลการเรียนเป็นการสื่อสารให้ผู้ปกครอง และผู้เรียน ทราบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาต้องสรุปผลการประเมินและจัดทำ เอกสารรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะ ๆ หรืออย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง การรายงาน ผลการเรียนสามารถรายงานเป็นระดับคุณภาพการปฏิบัติของผู้เรียนที่สะท้อนมาตรฐานการ เรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้

2. เกณฑ์การจบการศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเกณฑ์กลางสำหรับการ จบการศึกษาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย

2.1 เกณฑ์การจบระดับประถมศึกษา

2.1.1 ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐาน และรายวิชา/กิจกรรมเพิ่มเติม ตาม โครงสร้างเวลาเรียนที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

2.1.2 ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินรายวิชาพื้นฐาน ผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.1.3 ผู้เรียนมีผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.1.4 ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับผ่านเกณฑ์ การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.1.5 ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2 เกณฑ์การจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.2.1 ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐานและเพิ่มเติมไม่เกิน 81 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 63 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2.2 ผู้เรียนต้องได้หน่วยกิต ตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 77 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 63 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมไม่น้อยกว่า 14 หน่วยกิต

2.2.3 ผู้เรียนมีผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2.4 ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2.5 ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3 เกณฑ์การจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.3.1 ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐานและเพิ่มเติมไม่น้อยกว่า 81 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 39 หน่วยกิตและรายวิชาเพิ่มเติมตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3.2 ผู้เรียนต้องได้หน่วยกิต ตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 77 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 39 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมไม่น้อยกว่า 38 หน่วยกิต

2.3.3 ผู้เรียนมีผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3.4 ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3.5 ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

สำหรับการจบการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น การศึกษาเฉพาะทางการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษาทางเลือก การศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส การศึกษาตามอัธยาศัยให้คณะกรรมการของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์ในแนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับกลุ่มเป้าหมาย

เอกสารหลักฐานการศึกษา

เอกสารหลักฐานการศึกษา เป็นเอกสารสำคัญที่บันทึกผลการเรียน ข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เอกสารหลักฐานการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

1.1 ระเบียบแสดงผลการเรียน

เป็นเอกสารแสดงผลการเรียนและรับรองผลการเรียนของผู้เรียนตามรายวิชา ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา และผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาจะต้องบันทึกข้อมูลและออกเอกสารนี้ให้ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) จบการศึกษามัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6) หรือเมื่อลาออกจากสถานศึกษาในทุกกรณี

1.2 ประกาศนียบัตร

เป็นเอกสารแสดงวุฒิการศึกษา เพื่อรับรองศักดิ์และสิทธิ์ของผู้จบการศึกษาที่สถานศึกษาให้ไว้แก่ผู้จบการศึกษามัธยมศึกษา และผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา

เป็นเอกสารอนุมัติการจบหลักสูตร โดยบันทึกรายชื่อและข้อมูลของผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) ผู้จบการศึกษามัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) และผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขั้นพื้นฐาน (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)

2. เอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด

เป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อบันทึกพัฒนาการ ผลการเรียนรู้ และข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับผู้เรียน เช่น แบบรายงานประจำตัวนักเรียน แบบบันทึกผลการเรียน

ประจำรายวิชา ระเบียบสะสม ใบรับรองผลการเรียน และเอกสารอื่น ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการนำเอกสารไปใช้

การเทียบโอนผลการเรียน

สถานศึกษาสามารถเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียนในกรณีต่าง ๆ ได้แก่ การย้ายสถานศึกษา การเปลี่ยนรูปแบบการศึกษา การย้ายหลักสูตร การออกกลางคันและขอกลับเข้ารับการศึกษาต่อการศึกษาจากต่างประเทศและขอเข้าศึกษาต่อในประเทศ นอกจากนี้ยังสามารถเทียบโอนความรู้ ทักษะประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น สถานประกอบการ สถาบันศาสนา สถาบันการฝึกอบรมอาชีพ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว การเทียบโอนผลการเรียน ควรดำเนินการในช่วงก่อนเปิดภาคเรียน หรือต้นภาคเรียนที่สถานศึกษาได้รับผู้ขอเทียบโอนเป็นผู้เรียน ทั้งนี้ผู้เรียนที่ได้รับการเทียบโอนผลการเรียน ต้องศึกษาต่อเนื่องในสถานศึกษาที่เทียบโอนอย่างน้อย 1 ภาคเรียน โดยสถานศึกษาที่รับผู้เรียนจากการเทียบโอน ควรกำหนดรายวิชา/จำนวนหน่วยกิต ที่จะรับเทียบโอนตามความเหมาะสม การพิจารณาการเทียบโอนสามารถดำเนินการ ได้ ดังนี้

1. พิจารณาจากหลักฐานการศึกษาและเอกสารอื่น ๆ ที่ให้ข้อมูลแสดงความรู้ ความสามารถของผู้เรียน
2. พิจารณาจากความรู้ ความสามารถของผู้เรียน โดยการทดสอบด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งภาคความรู้และภาคปฏิบัติ
3. พิจารณาจากความสามารถและการปฏิบัติในสภาพจริง การเทียบโอนผลการเรียนให้เป็นไปตามประกาศ หรือแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการสำหรับการเทียบโอนเข้าสู่การศึกษา ในระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ดำเนินการตามแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเทียบโอนผลการเรียนเข้าสู่การศึกษาในระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารจัดการหลักสูตร

ในระบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริมการใช้และพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด อันจะส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด

อื่น ๆ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษาเป็นตัวกลางที่จะเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดในระดับชาติ ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา ส่งเสริมการใช้และพัฒนาหลักสูตรในระดับสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ โดยมีภารกิจสำคัญ คือ กำหนดเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับท้องถิ่น โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับสิ่งที่เป็ความต้องการในระดับชาติ พัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ประเมินคุณภาพการศึกษาในระดับท้องถิ่นรวมทั้งเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาบุคลากร สนับสนุน ส่งเสริม ติดตามผล ประเมินผล วิเคราะห์และรายงานผลคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษามีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การวางแผนและดำเนินการใช้หลักสูตร การเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร จัดทำระเบียบการวัดและประเมินผล ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และรายละเอียดที่เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัดอื่น ๆ ในระดับท้องถิ่นได้จัดทำเพิ่มเติม รวมทั้งสถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียน โดยทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

บทวิเคราะห์และสังเคราะห์โครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักสูตรแกนกลางผู้วิจัยพบว่า กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งพัฒนามาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 โดยมีการปรับปรุงแก้ไขจุดที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติให้มีความชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้น บนฐานข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยและติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 ได้มีการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสม ชัดเจนทั้งเอกสารหลักสูตร และการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ การพัฒนาและใช้หลักสูตรจะประสบผลสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจที่ชัดเจนตรงกันเกี่ยวกับหลักสูตร รวมทั้งเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง

และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การบริหารจัดการหลักสูตรในยุคปัจจุบันซึ่งมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา ให้มีส่วนร่วมตัดสินใจในการพัฒนาหลักสูตรของตนเองนั้น ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงแนวคิด วิธีการ รูปแบบและปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากกรอบแนวคิดเดิมสู่แนวคิดใหม่ วิธีการบริหารจัดการ และแนวปฏิบัติใหม่ ๆ ซึ่งต้องมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันหลายระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและระดับสถานศึกษา การบริหารจัดการหลักสูตรเป็นการบริหารงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมหลายมิติ เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย และต้องอาศัยประกอบปัจจัยเกี่ยวพันต่าง ๆ มากมาย เปรียบเสมือนการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพสูงสุด การส่งเสริมสนับสนุน และการกำกับ ดูแลคุณภาพการใช้หลักสูตร โดยนำเสนอให้เห็นภาพตลอดแนวตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและสถานศึกษา และจะเน้นเป็นพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินการในสถานศึกษา ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนเห็นแนวทางในการดำเนินงานในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการส่งเสริม และดูแลด้านคุณภาพการจัดการศึกษาให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร นอกจากนั้น เพื่อเป็นหลักประกันว่า ในการกระจายการจัดการศึกษาสู่ระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้บรรลุเป้าหมายและเจตนารมณ์ของหลักสูตร หน่วยงานส่วนกลางจำเป็นต้องมีการติดตามประเมินผล และควบคุมคุณภาพอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง โดยดำเนินหลายอย่างทั้งการติดตามการใช้หลักสูตร การทดสอบหรือประเมินคุณภาพผู้เรียน และการจัดระบบประกันคุณภาพที่มีประสิทธิภาพ

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทย ให้มีคุณธรรมและศีลธรรม มีความสามารถ ทักษะ ความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

2.1. ความหมายของหลักสูตรโดยทั่วไป

ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตร หมายถึง รายการของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งผู้เรียนและเยาวชนจะต้องทำและประสบโดยการพัฒนาความสามารถเพื่อจะทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดี และเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ (Bobbitt. 1918 : 345)

หลักสูตร หมายถึง ส่วนที่ประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดทุกชนิดที่ผู้เรียนได้รับภายใต้การแนะนำของครู (Coswell & Camble. 1985 : 205)

หลักสูตร หมายถึง ลำดับของประสบการณ์ซึ่งจัดขึ้นภายในโรงเรียนเพื่อกำหนดจุดประสงค์ในการอบรมผู้เรียนและเยาวชนให้คิดและทำในสิ่งที่ถูกต้อง (Smit, Stanley, Shores. 1975 : 225)

หลักสูตร หมายถึง ผลรวมของประสบการณ์ การเรียนรู้ ทักษะ นิสัย และมโนคติซึ่งผู้เรียนได้รับเป็นส่วนหนึ่งของตัวเขา และนำไปใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียน (Doll. 1988 : 135) จากความหมายดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่าจุดเน้นของความหมายอยู่ที่ประสบการณ์ของผู้เรียน โดยจะเป็นประสบการณ์ใดก็ได้ เมื่อผ่านเข้าไปในการรับรู้ของผู้เรียน ย่อมถือว่าเป็นหลักสูตร

หลักสูตร หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ ที่เตรียมการไว้และจัดให้แก่ผู้เรียน โดยโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน และหลักสูตรคือ ประมวลวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนภายใต้ความควบคุมของโรงเรียน (Saylor & Alexander. 1966 : 410)

หลักสูตร หมายถึง การตัดสินใจก่อนที่จะดำเนินการเรียนการสอน ซึ่งจะเกี่ยวกับการจัดลำดับของเนื้อหาวิชา การเลือกเนื้อหาสาระที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้สอน และการเลือกวัสดุอุปกรณ์รวมทั้งกฎเกณฑ์ในการจัดกลุ่มเพื่อให้การสอนเป็นไปอย่างได้ผลมากที่สุด (Schubert. 1986 : 223 ; Doll. 1989 : 481)

การวางแผนหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่ต้องกระทำในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรในโรงเรียน และบุคลากรอาชีพต่าง ๆ คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ช่วยกันตัดสินใจว่า โครงการใหม่ควรเพิ่มเข้ามาในหลักสูตรหรือไม่ โครงการเก่าควรตัดทิ้งหรือปรับปรุงเพื่อให้ใช้ได้ในการเรียนการสอน การวางแผนหลักสูตรเป็นแผนของบุคลากรในโรงเรียนที่จะทำให้หลักสูตรปฏิบัติใช้ได้จริงในโรงเรียน และเป็นหน้าที่ซึ่งให้เห็นถึงสิ่งที่ครูต้องรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เฉพาะเรื่องที่ศึกษาใน

ชั้นเรียน สิ่งทีคณะกรรมการวางแผนหลักสูตรจะใช้ประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจ ควรประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและการปฏิบัติจริงในชั้นเรียน ซึ่งรวมถึงการวัดและการประเมินผลกิจกรรมประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อการใช้และการปรับปรุงหลักสูตรในขั้นต่อไปด้วย

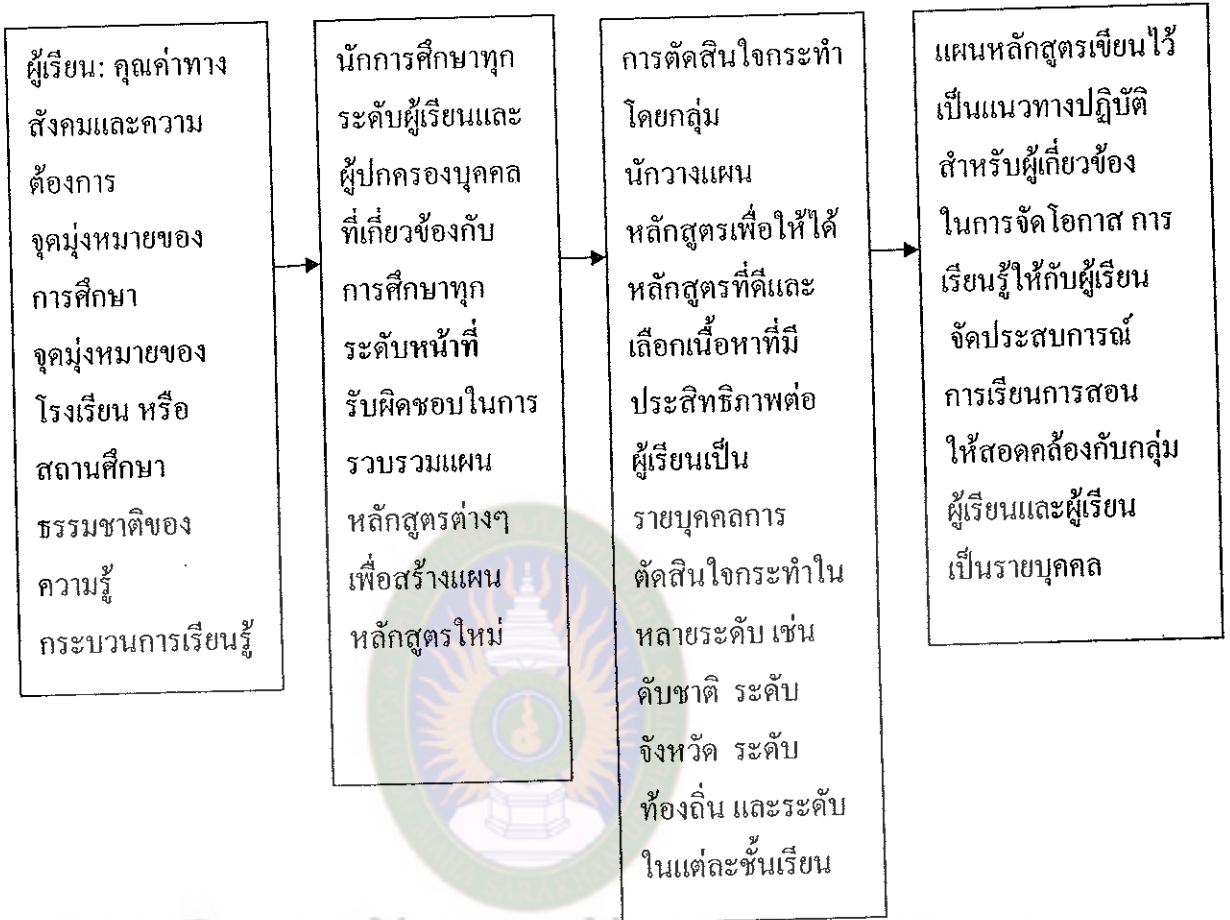
การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย และรวมถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วยมีคำศัพท์อีกหลายคำ ที่มีความหมายใกล้เคียงกับการสร้างหลักสูตร ได้แก่ คำว่า การออกแบบหลักสูตร และการจัดหลักสูตร ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

การออกแบบหลักสูตร หมายถึง กระบวนการในการเลือกองค์ประกอบต่าง ๆ ตลอดจนเทคนิคและวิธีการทั้งหมดในการจัดทำหลักสูตร

การจัดหลักสูตร มีความหมายเหมือนการออกแบบหลักสูตร คือ มีความหมายในลักษณะการดำเนินการจัดทำหลักสูตร และในลักษณะการจัดเนื้อหาสาระและประมวลประสบการณ์ในหลักสูตร

คู่มือหลักสูตร หมายถึง แนวทางการปฏิบัติตามแผนหลักสูตรที่เขียนไว้ คู่มือหลักสูตรเป็นส่วนที่อธิบายเกี่ยวกับปฏิบัติการจริงของหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางให้ครูและผู้เกี่ยวข้องนำหลักสูตรไปใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน ในคู่มือหลักสูตรจะเป็นส่วนบอกขอบข่าย และลำดับชั้นของหลักสูตรในรายวิชาที่ผู้เรียนต้องศึกษาในระดับต่าง ๆ แหล่งวัสดุที่จะช่วยในการพัฒนาสถานการณ์ การเรียนรู้ของผู้เรียนและเสนอแนะการสอนในชั้นเรียน คู่มือหลักสูตรส่วนมากผลิตโดยคณะกรรมการในโรงเรียนซึ่งมีรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น รายการที่ผู้เรียนต้องอ่าน แบบฝึกหัดสำหรับผู้เรียน หรือเอกสารต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนทำขึ้นเพื่อประกอบการสอนในรายวิชาของผู้สอนเอง

การกำหนดหลักสูตร   นักวางแผนหลักสูตร   การตัดสินใจหลักสูตร   แผนหลักสูตร

แผนภาพที่ 3 แสดงรูปแบบของกระบวนการวางแผนหลักสูตร
ที่มา: บรรพต สุวรรณประเสริฐ. การพัฒนาหลักสูตร โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. เชียงใหม่
หจก. เชียงใหม่การพิมพ์, 2544.

รูปแบบของกระบวนการวางแผนหลักสูตร แผนภาพที่ 3 เป็นการสรุปรูปแบบของกระบวนการวางแผนหลักสูตร ซึ่งกล่าวถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมในการวางแผนหลักสูตร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าใจถึงกระบวนการวางแผนหลักสูตรว่า จะประกอบด้วยส่วนสำคัญหลายประการ คือ จุดมุ่งหมายทั่วไป จุดมุ่งหมายเฉพาะ การเลือกและการเรียงลำดับเนื้อหา การเลือกและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การวัดผลและประเมินว่าหลักสูตรนั้นเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้

อัลครัตน์ พุดกระจำ (2550 : 30 - 32) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง ข้อกำหนดหรือมวลประสบการณ์ทั้งหลาย ที่ผู้เรียน ได้รับการศึกษาร่วมกับผู้อื่นหรือ สิ่งอื่นๆ ที่มีระยะเวลาและเนื้อหาสาระที่จัดไว้อย่างแน่นอน ซึ่งหลักสูตรจะประกอบด้วย จุดหมาย แนวทาง วิธีการและเนื้อหาสาระ เพื่อจัดให้ผู้เรียนมี ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรมที่พัฒนาไปตามจุดมุ่งหมาย

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2547 : 14 อ้างจาก Bobbit, 1981) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง รายการของสิ่งต่างๆที่ผู้เรียนและเยาวชนจะต้องทำและประสบ โดยการพัฒนาความสามารถเพื่อจะทำสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้น และเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ความหมายของหลักสูตร ลักษณะที่เน้นรายวิชาและเนื้อหาสาระ จะเน้นที่การทำกำหนดเค้าโครง หรือ หัวข้อ และ รายละเอียดของเนื้อหาที่จะสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2547 : 14 อ้างจาก Coswel & Camble. 1985) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้กับผู้เรียน

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2538 : 46) กล่าวว่า หลักสูตรมีความหมายสองนัย ความหมายในวงแคบ หลักสูตรคือ วิชาที่สอน ส่วนความหมายในวงกว้าง หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดให้กับผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนซึ่งเป็นทั้งทางตรงและทางอ้อม

วิลส์ และ บอนดี (Wiles and Bondi. 1989 : 7) กล่าวว่า หลักสูตร คือเป้าหมายหรือค่านิยมซึ่งจัดเป็นประสบการณ์ให้กับผู้เรียน โดยใช้กระบวนการพัฒนาตามขั้นตอนที่กำหนด

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตรหมายถึง แผนการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่กำหนดไว้อย่างเป็นทางการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะและเจตคติที่พึงประสงค์ในทุกด้านตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2.1.1 การพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไป

หลักสูตรที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา มีดังนี้

1) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช พ.ศ. 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีความ

เป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ โดยมีมาตรฐานเป็นตัวกำหนดในการพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

1.1) หลักการ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทย ควบคู่ความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้ สามารถจัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้

1.2) จุดหมาย มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน รักการค้นคว้า มีความรู้ อันเป็นสากลรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และทักษะในการดำเนินชีวิต รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกที่ดี มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค ภูมิใจในความเป็นไทยและยึดมั่นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีความรักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสิ่งที่ดีงามให้สังคม

1.3) โครงสร้างของหลักสูตร กำหนดไว้ดังนี้

1.3.1) ระดับช่วงชั้น หลักสูตรได้กำหนดเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน คือ ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และช่วงชั้น 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

1.3.2) สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะ หรือ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน หลักสูตรกำหนดสาระการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

1.3.3) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่ม

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน

มาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตร ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม เพื่อเป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่มสำหรับใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เมื่อเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เวลาเรียนหลักสูตร ได้กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ ดังนี้

ประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณ 800 - 1,000 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละ 4 -5 ชั่วโมง

ประถมศึกษาปีที่ 4 -6 มีเวลาเรียนประมาณ 800 - 1,000 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละ 4 -5 ชั่วโมง

มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณ 1,000 - 1,200 ชั่วโมง เฉลี่ย วันละ 5-6 ชั่วโมง

มัธยมศึกษาปีที่ 4 -6 มีเวลาเรียนประมาณ ไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละ ไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

การจัดหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตรจะประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ และมาตรฐานการเรียนรู้ที่แสดงคุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบ 12 ปี และเมื่อจบแต่ละช่วงชั้นของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้และจำนวนเวลาเรียนอย่างกว้าง ๆ สถานศึกษาต้องนำโครงสร้างดังกล่าว ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงสภาพปัญหา ความพร้อม เอกลักษณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องจัดทำรายวิชาในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนด นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมเป็นรายวิชาใหม่ รายวิชาที่มีความเข้มข้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.4) การจัดเวลาเรียน สถานศึกษาสามารถจัดเวลาเรียนยืดหยุ่นตามความเหมาะสมในแต่ละชั้นปีโดยประถมศึกษาปีที่ 1-3 ประถมศึกษาปีที่ 4 -6 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จัดเวลาเรียนเป็นรายปี ส่วนมัธยมศึกษาปีที่ 4- 6 จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค และมีการคิสนำหนักของรายวิชาเป็นหน่วยกิต (40 ชั่วโมง/ภาคเรียน มีค่านำหนักวิชา 1 หน่วยกิต)

1.5) สื่อการเรียน สื่อที่ใช้สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตาม หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นการใช้สื่อที่หลากหลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี ตลอดจนการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ประกอบการจัดการเรียนการสอน

1.6) ประเภทของสื่อการเรียนการสอน แบ่งตามบทบาทหน้าที่ ลักษณะการใช้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.6.1) สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นหลักประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ได้แก่ หนังสือเรียนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ หนังสือแบบฝึกหัดซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้มีเฉพาะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และคณิตศาสตร์ ระดับ ประถมศึกษาเท่านั้น

1.6.2) สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นสื่อประกอบ การจัดการเรียน การสอน ได้แก่หนังสืออื่น ๆ นอกเหนือจากหนังสือเรียนที่มีเนื้อหาสาระช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสืออ้างอิง หนังสือส่งเสริมการอ่าน รวมทั้งสื่อคอมพิวเตอร์ สื่อ วิดีทัศน์ อินเทอร์เน็ต แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.7) การผลิตสื่อการเรียนการสอน

1.7.1) สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นหลักประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ได้แก่ หนังสือเรียน แบบฝึกหัด ในกลุ่มสาระที่กระทรวงกำหนดผู้มีหน้าที่จัดทำ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จัดทำฉบับของกระทรวงศึกษาธิการสำหรับใช้ทั่วประเทศ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดทำ สำหรับใช้ภายในเขตพื้นที่การศึกษา สำนักพิมพ์เอกชนจัดทำโดยส่งให้สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตรวจพิจารณาและอนุญาตให้ใช้ ครูผู้สอนจัดทำใช้ได้ ภายในสถานศึกษาของตน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงาน วิชาการของสถานศึกษา

1.7.2) สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียน การสอน นอกเหนือจาก หนังสือเรียนและแบบฝึกหัดที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้จัดทำได้ โดยเสรี สำหรับการเลือกใช้ อยู่ในดุลยพินิจของสถานศึกษา

1.8) การจัดการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ครูผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานและบทบาทจากผู้ที่สอน ผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดมาเป็นผู้นำ (Teacher Leader) เรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน เป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหา ความรู้โดยเสนอแนะวิธีการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ ค้นพบความรู้จากการปฏิบัติของตน

จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ครูจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปสร้างองค์ความรู้ในสมอง (Constructivism) กระบวนการเรียนการสอนแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.8.1) กระบวนการเรียนการสอนทั่วไป (Generic Learning) เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ใช้ได้กับทุกกลุ่มสาระ เช่น กระบวนการกลุ่ม กระบวนการสืบเสาะ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการเสริมสร้างค่านิยม กระบวนการวิจัย กระบวนการเชิงหาเหตุผล กระบวนการคิดวิเคราะห์

1.8.2) กระบวนการเรียนการสอนเฉพาะ (Specific Learning) เป็นกระบวนการเรียนการสอนตามธรรมชาติของศาสตร์นั้น ๆ ซึ่งจะใช้ในการเรียนการสอนเฉพาะของกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้น เช่น

กลุ่มภาษา (ไทย อังกฤษ) เน้นกระบวนการสื่อความหมาย หรือทักษะทางภาษา หรือ กระบวนการทางภาษา กระบวนการอ่าน การฟัง การพูด การเขียน การคิดวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ

กลุ่มคณิตศาสตร์ เน้นทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ทักษะการคิดคำนวณ กระบวนการเชิงเหตุผล กระบวนการคิด วิเคราะห์ในเชิงตรรกะ

กลุ่มวิทยาศาสตร์ เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสืบเสาะ กระบวนการฝึกปฏิบัติทางเทคโนโลยี กระบวนการทดลอง

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เน้นกระบวนการจัดกลาทางสังคม กระบวนการสืบค้น กระบวนการสืบสวนสอบสวน กระบวนการทางจริยธรรม พัฒนาค่านิยม ประชาธิปไตย วิธีการทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา

กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา เน้นทักษะชีวิต ทักษะด้านสุขภาพ กระบวนการฝึกปฏิบัติทางพลศึกษา การคิดวิเคราะห์

กลุ่มศิลปะ เน้นกระบวนการฝึกปฏิบัติทางทัศนศิลป์ กระบวนการฝึกปฏิบัติทางดนตรี(ไทยสากล)

กลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี เน้นกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ กระบวนการแก้ปัญหา การออกแบบเทคโนโลยี การฝึกปฏิบัติทางเทคโนโลยี

1.9) การวัดผลประเมินผล

การวัดผลประเมินผล เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้สอน ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงพัฒนาการความก้าวหน้า และความสำเร็จของการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและการเรียนรู้เต็มศักยภาพ

วิธีการวัดผลและประเมินผลต้องใช้วิธีหลากหลายให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด ทั้งที่เป็นความรู้ ความคิด และการปฏิบัติ ควรดำเนินการควบคู่กับการจัดการเรียนการสอน การวัดความรู้ ความคิดส่วนใหญ่ใช้แบบทดสอบ แบบทดสอบอาจเป็นแบบเลือกตอบหรือให้เขียนคำตอบเองด้วยข้อสอบอัตนัย ควรเน้นการตอบ โดยการเขียนและการนำเสนอคำตอบด้วยตัวผู้เรียนเพราะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดและการเขียนไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้อาจจะใช้เพิ่มสะสมงาน การสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดและประเมินผลความดีงามพร้อมการปฏิบัติ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ โดยมีมาตรฐานเป็นตัวกำหนดในการพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย เป็นการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทย ควบคู่ความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้ สามารถจัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้

2) หลักสูตรสถานศึกษา

รัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษา โดยถือว่าการศึกษาเป็นวาระแห่งชาติในหลักการที่ว่าการศึกษาสร้างชาติ สร้างคน และสร้างงาน จึงวางแนวทางการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันเป็นเงื่อนไขสู่การพัฒนา ระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของประชากรของประเทศ และกำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ซึ่งรัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชน ตามมาตราที่ 43 ซึ่งกำหนดว่า รัฐจะต้องศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เยาวชนเกิดความรู้ คู่คุณธรรมจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับ การศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษา

ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ เป็นผลทำให้เกิดมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ขึ้น เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและถือเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของชาติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในการจัดการศึกษาซึ่งต้องจัดอย่างมีคุณภาพ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้อย่างสอดคล้องในมาตรา 39 ที่กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการ มีการกระจายอำนาจในการบริหาร และการจัดการศึกษาไปยังหน่วยงานปฏิบัติในเขตพื้นที่การศึกษา คือ

1. คณะกรรมการ การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา
2. สำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา
3. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสถานศึกษาอุดมศึกษาในระดับต่ำกว่า

ปริญญาที่อยู่ในกำกับดูแลของเขตพื้นที่การศึกษา กำหนดให้กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปสู่หน่วยปฏิบัติโดยตรงในด้านต่อไปนี้ คือ

- 3.1 ด้านวิชาการ
- 3.2 ด้านงบประมาณ
- 3.3 ด้านการบริหารงานบุคคล
- 3.4 ด้านการบริหารทั่วไป

การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจอุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็จจากหลักการ วิธีการ และกลยุทธ์ในการทำให้องค์การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผลการปฏิบัติงานมีคุณภาพสร้างกำไรสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าและผู้เกี่ยวข้อง ความสำเร็จดังกล่าวทำให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเห็นว่า การพัฒนาคุณภาพของการศึกษาให้ดีขึ้นนั้น ต้องปรับกระบวนการและวิธีการที่เคยเน้นแต่เรื่องการเรียนการสอน ปรับไปสู่การบริหารที่เน้นกระจายอำนาจไปยังโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติ และให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

การใช้โรงเรียนเป็นฐานกลยุทธ์ในการปรับปรุงการศึกษา ได้มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจจากส่วนกลางไปยังแต่ละ โรงเรียน โดยให้คณะกรรมการโรงเรียน (School Council หรือ School Board) ซึ่งประกอบด้วยผู้ปกครอง ครู สมาชิกในชุมชน

ผู้ทรงคุณวุฒิ ศิษย์เก่า และผู้บริหารโรงเรียนให้มีอำนาจการบริหารจัดการ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการตัดสินใจ เกี่ยวกับงบประมาณ บุคลากร วิชาการและอื่น ๆ โดยให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนผู้ปกครองและชุมชน หลักการสำคัญในการบริหารและการจัดการศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – based และ Management) โดยทั่วไป ได้แก่

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากกระทรวงหรือส่วนกลางไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยมีความเชื่อว่าโรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของเด็ก
2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation of Collaboration or Involvement) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมได้ ส่วนร่วมเสียในการบริหารตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่าและตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบมากขึ้น
3. หลักการบริหารตนเอง (Self Managing) ในระบบการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น ไม่ได้ปฏิเสธการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบายของส่วนรวม แต่มีความเชื่อว่าวิธีการทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นทำได้หลายวิธีการที่ส่วนกลางทำหน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและเป้าหมายแล้วปล่อยให้โรงเรียนจัดระบบการบริหารด้วยตนเองโดยให้โรงเรียน มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ซึ่งอาจดำเนินการได้หลากหลายด้วยวิธีตามความพร้อมและสถานการณ์ของโรงเรียน ผลที่ได้น่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าที่ทุกอย่างถูกกำหนดมาจาก ส่วนกลางไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม
4. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อให้มีคุณภาพ มีมาตรฐานเป็นไปตามกำหนดและเป็นไปตามนโยบายของชาติ จากหลักการดังกล่าว ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานจะเป็นการบริหารงานที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากกว่าการจัดการศึกษาในรูปแบบเดิม

การปฏิรูปการศึกษามุ่งเน้นที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนและสถานศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และต้องถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ สถานศึกษาและหน่วยงานที่

เกี่ยวข้อง ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย ซึ่งจะเห็นว่าจุดหมายปลายทางของการปฏิรูปการศึกษาก็คือ การทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่ถูกต้องย่อมก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ผู้เรียนและนำทางให้ผู้เรียนเป็นคนดี การเรียนรู้ที่สมบูรณ์จะต้องทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งด้วย ดังนั้น จึงเป็นผลทำให้สถานศึกษาต้องจัดทำสาระของหลักสูตรและบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาด้วยตนเอง มีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการจัดการศึกษาในสถานศึกษาทุกด้านร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา อันเป็นการปฏิบัติตามมาตรา 27 และ มาตรา 39 แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2.1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสถานศึกษา

- 2.1.1) มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้ และมีผลสัมฤทธิ์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม เทคโนโลยี สุนทรียภาพ
- 2.1.2) สามารถคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิจัย แก้ปัญหาทำสิ่งที่แตกต่างอยู่ให้ดีขึ้น
- 2.1.3) ให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างสรรค์ ใช้นวัตกรรมเข้าร่วมในกิจกรรมแสดงสมรรถภาพในภาวะผู้นำ เพื่อสร้างตนเองสู่ชีวิตอนาคตในฐานะแรงงานพลเมือง
- 2.1.4) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความตระหนักในความสำคัญที่จะดำรงชีวิตที่มีสุขภาพ สมบูรณ์ แข็งแรง ดูแลรักษาตนเองและผู้อื่นให้ปลอดภัย และพัฒนาทักษะด้านร่างกาย
- 2.1.5) มุ่งส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียนและเตรียมผู้เรียนทุกคนให้มีโอกาสที่ดี มีประสบการณ์ชีวิตและมีความรับผิดชอบ
- 2.1.6) มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเคารพในตนเอง มีความพร้อมทางอารมณ์ มีความเอื้ออาทรทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น ที่บ้านที่สถานศึกษา ที่ทำงานและในชุมชน
- 2.1.7) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาในขั้นต่อไป รับการฝึกอบรม การจ้างงาน เพื่อให้พร้อมที่จะตัดสินใจเลือกปฏิบัติอย่างมีข้อมูล ศึกษาหาความรู้และเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ ตลอดชีวิต ทำให้ผู้เรียนได้ซาบซึ้งในผลพวงแห่งความสำเร็จของชีวิตและสังคมนอกสถานศึกษา

2.2) องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นกระบวนการในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกประเภท เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

- 2.2.1) ทิศทางและเป้าหมายของการจัดการศึกษา
- 2.2.2) จุดหมาย
- 2.2.3) คุณลักษณะที่พึงประสงค์
- 2.2.4) โครงสร้างหลักสูตร
- 2.2.5) สารและมาตรฐานการเรียนรู้
- 2.2.6) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 2.2.7) การส่งเสริมการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้
- 2.2.8) การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้
- 2.2.9) ปัจจัยสนับสนุนด้านอื่น ๆ

2.3) ทิศทางและเป้าหมายของการจัดการศึกษา

ทิศทางและเป้าหมายของการจัดการศึกษาเป็นการแสดงให้เห็นถึงจุดหมายปลายทาง ที่เป็นความสำเร็จของการจัดการศึกษา เป็นสิ่งที่คาดหวังและเป็นความต้องการสูงสุด อาจแสดงจุดเน้นและผลการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องการให้เกิดกับผู้เรียนอย่างกว้าง ๆ เมื่อผู้เรียนจบหลักสูตรการศึกษาของสถานศึกษานั้น ๆ ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แผนวาทันทีของกรมพัฒนาและรับรองมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และเป้าหมายที่ชัดเจนจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามที่หลักสูตรการศึกษาต้องการ จึงนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบอันดับแรกที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

2.4) จุดหมาย

จุดหมายของหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการกำหนดคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์มีความสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคม พึ่งตนเองได้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถกำหนด จุดหมายของหลักสูตรได้โดยตรงตามความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับทิศทาง เป้าหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา การกำหนดจุดหมายสามารถกำหนดได้ใน 2 ระดับ คือ

2.4.1) ระดับบุคคลโดยมุ่งเน้น ส่งเสริม พัฒนาให้เกิดความเจริญงอกงามของแต่ละบุคคล ด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม มุ่งจัดสรร โอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้ เป็นการเตรียมผู้เรียนทุกคนให้มีโอกาสที่ดี มีประสบการณ์ของชีวิต

2.4.2) ระดับสังคมโดยมุ่งเน้นให้เกิดความเจริญงอกงามของสังคม โดยส่วนรวม

2.5) แนวทางการกำหนดจุดหมายของหลักสูตรสถานศึกษา มีดังนี้

2.5.1) จุดมุ่งหมายที่ 1 หลักสูตรสถานศึกษาควรมุ่งจัดสรรโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้และมีผลสัมฤทธิ์ควรพัฒนาให้เกิดความเพลิดเพลินและพันธสัญญาต่อการเรียนรู้ หนึ่งเป็นวิธีสร้างกำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนอย่างเป็นไปได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุดสำหรับผู้เรียนทุกคน ควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจ และประสบการณ์ให้ผู้เรียน และพัฒนาความมั่นใจในสมรรถวิสัยของผู้เรียน ให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็นได้ ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้ อยากเห็น และการคิดอย่างมีเหตุผล

2.5.2) จุดมุ่งหมายที่ 2 หลักสูตรสถานศึกษาควรมุ่งส่งเสริมการพัฒนาจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียนและเตรียมผู้เรียนทุกคนให้มีโอกาสที่ดี มีประสบการณ์ของชีวิตและมีความรับผิดชอบ

หลักสูตรสถานศึกษาควรมุ่งส่งเสริมการพัฒนาจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะพัฒนาหลักการในการจำแนกแหว่งถูกและผิด เข้าใจและซาบซึ้ง ในความเชื่อของตนและความเชื่อในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันว่ามิอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาควรสืบทอดค่านิยมที่ยั่งยืน พัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียนและช่วยให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและให้การระแวดระวัง สามารถช่วยการพัฒนาสังคมที่เป็นธรรมขึ้น ควรส่งเสริมโอกาสที่เสมอภาคและสามารถทำให้ผู้เรียนกล้าคัดค้านลัทธิการแบ่งแยกและการสร้างกฏตายตัว ควรพัฒนาความรู้ลึก รัศมีระวางและความเข้าใจตลอดจนยอมรับนับถือเรื่องในสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ และยึดมั่นในพันธสัญญาต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริ โภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลและเป็นอิสระและทั้งเข้าใจในความรับผิดชอบ ชั่วดี

2.6) คุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ดีเหมาะสมกับสังคมไทย โดยสถานศึกษาสามารถกำหนดขึ้นได้ตามความต้องการซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นกรณีเฉพาะ นอกเหนือหรือเพิ่มจากที่กำหนดในมาตรฐาน การเรียนรู้กลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องกำหนด คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ซึ่ง ได้แก่ คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่สถานศึกษาต้องการปลูกฝังให้แก่ผู้เรียนเป็นกรณีเฉพาะ นอกเหนือหรือเพิ่มเติมที่ได้กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชาต่าง ๆ ตามสภาพปัญหาและความต้องการ ทั้งนี้ อาจพิจารณา กำหนดจากคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่มีอยู่ในสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระต่าง ๆ หรือพิจารณากำหนดขึ้นมาใหม่ก็ได้ สถานศึกษาต้องปลูกฝังและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าวตลอดเวลา ขณะที่จัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งโดยตรง คือ การกำหนดให้เป็นมาตรฐานการเรียนรู้รายปี/รายภาค และโดยอ้อมด้วยการสอดแทรกในขณะที่จัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ในกรณีที่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าวไม่ได้มีการกำหนดให้เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค สถานศึกษาต้องจัดให้มี การวัดผล และประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควบคู่ไปกับการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้รายปี /รายภาคนั้น ๆ ซึ่งมีแนวทางการปฏิบัติได้ 2 ลักษณะคือ

2.6.1) กรณีที่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาได้ถูกกำหนดให้เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาคแล้ว ผู้สอนต้องจัดให้มีการวัดผลประเมินผลตามปกติ เช่นเดียวกับ การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ด้านความรู้ และด้านทักษะ/กระบวนการ เพียงแต่ให้มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยเฉพาะเพื่อนำไปใช้ ข้อมูลในการประเมินผลรวมในแต่ละปี/ภาคเรียน

2.6.2) สำหรับในกรณีที่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาไม่ได้ถูกกำหนดเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม ในสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาคใด ผู้สอนสาระการเรียนรู้รายปี/ รายภาคนั้นต้องปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการประเมินผลรวมในแต่ละปี/ภาคเรียน

ในแต่ละปี/ภาคเรียน สถานศึกษาต้องจัดให้มีการประเมินผลรวมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยให้ผู้สอนทุกคน ผู้เรียน ผู้ปกครอง ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

มีส่วนร่วมในการประเมินและให้ประเมินในลักษณะของการวิจัย ไม่ใช่การประเมินเพื่อตัดสิน ให้ระดับผลการเรียนรวมทั้งให้มีการนำเอาผลการประเมิน ไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาผู้เรียน ในปีต่อ ๆ ไปด้วย ทั้งนี้สถานศึกษาต้องกำหนดไว้ในเอกสารแนวทางการวัดและประเมินผล ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในแต่ละช่วงชั้นสถานศึกษาต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผลรวมด้าน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยคณะกรรมการประเมินด้านคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของสถานศึกษา แล้วนำผลการประเมินผล มาใช้เป็นเกณฑ์การผ่านช่วงชั้นของผู้เรียน

สถานศึกษาต้องแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลด้านคุณลักษณะอัน พึงประสงค์เพื่อทำหน้าที่กำหนดและประเมินผลรวมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ในแต่ละช่วงชั้น และนำผลการประเมิน ไปเป็นเกณฑ์การผ่านหลักสูตรแต่ละช่วงชั้น ในกรณีที่ ผู้เรียนที่ไม่ผ่านประเมินต้องให้ปรับปรุงตนเองด้วยการให้ปฏิบัติกิจกรรมบริการสังคมตาม ระยะเวลาที่กำหนด สำหรับแนวทางการดำเนินงานกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ สถานศึกษามีดังนี้

1. สถานศึกษาต้องร่วมมือกับชุมชน กำหนดคุณลักษณะอันพึง ประสงค์เป็นของสถานศึกษา
2. ให้มีคณะกรรมการประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยให้ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้สอน ผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อ ทำหน้าที่ประเมินผลรวมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในแต่ละช่วงชั้น และนำผลการ ประเมินเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การผ่านช่วงชั้นผู้เรียน
3. จัดระบบ วิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์การประเมิน ตลอดจนการ จัดเก็บข้อมูลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนแต่ละคน
4. ให้ผู้สอนทุกคน ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมใน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยใช้วิธีการที่เหมาะสม สอดคล้อง ครอบคลุม โปร่งใส และเชื่อถือได้
5. ให้มีการบันทึกผลการประเมินด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อย่างเป็นระบบและมีรายงานผลการพัฒนาด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเป็นราย ภาค/รายปี และรายช่วงชั้น

2.7) โครงสร้างหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตร เป็นมวลดประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ตลอดหลักสูตรที่ผู้เรียนได้เรียนรู้อยู่ในสถานศึกษานั้น ๆ โดยแบ่งเป็นช่วง

ชั้น ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ในแต่ละช่วงชั้นแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรวมทั้งกำหนดสัดส่วนของเวลา หรือหน่วยการเรียนรู้ของแต่ละสาระการเรียนรู้เป็นรายปี/ภาค ให้เห็นชัดเจน ดังนั้น สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการกำหนด โครงสร้างหลักสูตรทั้ง 8 กลุ่มสาระในแต่ละช่วงชั้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

2.7.1) ศึกษาและวิเคราะห์ การจัดสัดส่วนของการจัดสาระการเรียนรู้แกนและสาระการเรียนรู้เลือก รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของแต่ละช่วงชั้นจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.7.2) วิเคราะห์เวลาในการจัดการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ตามที่หลักสูตรกำหนด โดยสถานศึกษานำมาปรับเพิ่ม/ลด ได้ตามความเหมาะสม

2.7.3) วิเคราะห์การจัดสัดส่วน การจัดสาระการเรียนรู้แกน สาระการเรียนรู้เลือก กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสาระเพิ่มเติมที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น มาพิจารณาจัดสัดส่วนเวลาเป็นรายปีสำหรับช่วงชั้น ป.1-3, ป.4-6 และ ม. 1-3 และจัดเป็นรายภาคสำหรับช่วงชั้น ม. 4-6

2.7.4) นำรายละเอียดการกำหนดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และเวลา มาจัดทำโครงสร้างหลักสูตรของทั้ง 8 กลุ่มสาระในแต่ละช่วงชั้น ดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

โครงสร้างหลักสูตรของทั้ง 8 กลุ่มสาระ

กลุ่มสาระ	ป. 1-3	ป. 4-6	ม. 1-3	ม. 4-6
<ul style="list-style-type: none"> •ภาษาไทย •คณิตศาสตร์ •วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี •สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม •สุขศึกษาและพลศึกษา •ศิลปศึกษา •การทำงานและอาชีพ •ภาษาต่างประเทศ •กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน •สาระเพิ่มเติม 	80 %	70 %	50 %	4 หน่วยกิต 4 หน่วยกิต 4 หน่วยกิต 4 หน่วยกิต
	20 %	15 % 15%	15 % 35%	3 หน่วยกิต 3 หน่วยกิต 4 หน่วยกิต

แผนภาพที่ 4 แสดงสัดส่วนเวลาในการจัดสาระการเรียนรู้พื้นฐานในแต่ละช่วงชั้น

ที่มา : คณะกรรมการแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544). กรุงเทพฯ : กนิษศการพิมพ์, 2544.

กลุ่มสาระ	ป. 1-3	ป. 4-6	ม. 1-3	ม. 4-6
<ul style="list-style-type: none"> •ภาษาไทย •คณิตศาสตร์ •วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี •สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม •สุขศึกษาและพลศึกษา •ศิลปศึกษา •การทำงานและอาชีพ •ภาษาต่างประเทศ 	-	15 %	35 %	ไม่น้อยกว่า 45 หน่วยกิต

แผนภาพที่ 5 แสดงสัดส่วนเวลาการจัดสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในแต่ละช่วงชั้น

ที่มา : คณะกรรมการแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544). กรุงเทพฯ : กนิษศการพิมพ์, 2544.

2.8) สารระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้

สารระการเรียนรู้ เป็นการกำหนดมวลประสพการณ้ทั้งที่เ็นเนือหา และกระบวนการเรียนรู้ ที่ใช้เ็นสื่อเพื่อใ้ผู้เรียนเกิดการเปลียนแปลงพฤติกรรมที่ดีขึ้นตาม ศักยภาพของตนเอง และบรรลุดตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ สถานศึกษาต้องกำหนด สารระการเรียนรู้เ็นรายปี/รายภาค ใ้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้โดย คำนึงถึงสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น สารระการเรียนรู้แบ่งออกเ็น 2 ลักษณะ ก็ือ

2.8.1) สารระการเรียนรู้บังคับ ซึ่งเป็นสารระการเรียนรู้พื้นฐานที่ จำเ็นของผู้เรียนทุกคน

2.8.2) สารระการเรียนรู้เลือก ซึ่งเป็นสารระการเรียนรู้ที่ตอบสนอง ความต้องการ ความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนรวมทั้งสนองต่อความ ต้องการของผู้ปกครองและชุมชนทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และเฉพาะทาง มาตรฐานการเรียนรู้ เ็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนจบจากสถานศึกษานั้น ๆ โดยแสดงใ้เห็น ถึงด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรมของแต่ละสารระการเรียนรู้ กลุ่มสารระต่าง ๆ ที่ สถานศึกษาจัดใ้กับผู้เรียน โดยสถานศึกษาต้องกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้รายปี/ รายภาค ซึ่ง เ็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะและคุณธรรมแต่ละสารระการเรียนรู้ ซึ่งมีความสำคัญและส่งผลต่อการประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละภาคเรียน และแต่ละปี การศึกษาเพื่อใ้จัดทำสารระและมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษาเ็นไปด้ด้วยความ เรียบร้อย สถานศึกษาอาจพัฒนาและดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

(1) กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้รายปี หรือ รายภาค โดย วิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสารระการเรียนรู้มาจัดเ็น มาตรฐานการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค ที่ระบุถึงความรู้ ความสามารถของนักเรียน ซึ่งจะเกิดขึ้น หลังจากการเรียนรู้ในแต่ละปี หรือภาคนั้นสำหรับการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้รายปีหรือ รายภาคของสารระการเรียนรู้ เลือกใ้สถานศึกษากำหนดได้ตามเหมาะสมของแต่ละ โปรแกรมที่ สถานศึกษาจัดอยู่

(2) กำหนดสารระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์ จากมาตรฐานการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ในข้อ 1 และใ้สอดคล้องกับสารระและ มาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสารระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพ ความต้องการของท้องถิ่นและของชุมชน

(3) กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิต สำหรับสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค ทั้งสาระการเรียนรู้แกนและสาระการเรียนรู้เลือก ดังนี้

(3.1) ช่วงชั้น ป.1-3, ป. 4-6 และ ม.1-3 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายปี และกำหนดจำนวนคาบเวลาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานและสาระการเรียนรู้

(3.2) ช่วงชั้น ม. 4-6 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายภาค และกำหนดจำนวนหน่วยกิตให้เหมาะสม สอดคล้องกับมาตรฐานและสาระการเรียนรู้

ในการกำหนดจำนวนหน่วยกิตของสาระการเรียนรู้รายภาค สำหรับช่วงชั้นที่ 4 (ม. 4-6) ใช้เกณฑ์การพิจารณาเวลาจัดการเรียนรู้ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต

สำหรับสาระการเรียนรู้เลือก ซึ่งเป็นสาระเฉพาะของสายอาชีพ หรือ โปรแกรมเฉพาะทางอื่น ๆ ใช้เกณฑ์พิจารณา คือ สาระการเรียนรู้ที่ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ระหว่าง 40 – 60 ชั่วโมง ต่อภาคเรียน มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม และใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน

2.9) จัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยการนำเอามาตรฐานการเรียนรู้รายปี / รายภาค/สาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิต ที่กำหนดตามข้อ 1) , 2) และ 3) มาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชาโดยให้ประกอบด้วยชื่อรายวิชานั้น ๆ ซึ่งสามารถเขียนคำอธิบายรายวิชาได้หลายรูปแบบ เช่น

รูปแบบที่ 1 เขียนเป็นความเรียงเสนอภาพรวม มาตรฐานการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ ทั้ง 3 ด้าน

รูปแบบที่ 2 เขียนแยกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้ : เขียนเป็นความเรียง สรุปภาพรวมของมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 3 สาระการเรียนรู้ : เขียนเป็นข้อความเรียงของขอบข่ายเนื้อหา

รูปแบบที่ 3 เขียนเป็นความเรียงประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ขอบข่ายกิจกรรมที่กำหนดกว้าง ๆ สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ของรายวิชา ขอบข่ายเนื้อหาที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ของรายวิชาและพฤติกรรมที่คาดหวัง ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างกว้าง ๆ

รูปแบบที่ 4 เขียนเป็นความเรียงประกอบด้วย 4 ส่วน คือ จุดประสงค์ของรายวิชาที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้รายวิชา ขอบข่ายสาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีวัดผลประเมินผล

รูปแบบที่ 5 เขียนแยกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

1. มาตรฐานการเรียนรู้: เขียนให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน เป็นข้อ ๆ โดยไม่แยกด้าน

2. สาระการเรียนรู้: เขียนเป็นความเรียงครอบคลุมเนื้อหาทั้งนี้คำอธิบายรายวิชาต้องระบุ ชื่อวิชา ชั้น และจำนวนเวลา/หน่วยกิต ด้วย

สำหรับชื่อรายวิชามีแนวทางในการกำหนดดังนี้ ชื่อรายวิชาของสาระการเรียนรู้บังคับให้ได้ตามชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่วนชื่อรายวิชาเลือกกำหนดได้ตามความเหมาะสมทั้งนี้ ต้องสื่อความหมายได้ชัดเจนมีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชานั้น

2.10) จัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเอาสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาคที่กำหนดไว้ไปบูรณาการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้หน่วยย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ และผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้สาระการเรียนรู้และจำนวนเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้ว ผู้เรียนสามารถบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้รายปี/รายภาคของทุกรายวิชา โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.10.1) นำสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค มาวิเคราะห์แยกเป็นหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อย

2.10.2) นำหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อย กำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งทำได้หลายรูปแบบ เช่น

- (1) นำหัวข้อเรื่อง 1 หัวข้อย่อยมาเขียนเป็นหน่วยการเรียนรู้
- (2) นำหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อยมาบูรณาการโดยพิจารณาจากสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน ดังนี้

(2.1) บูรณาการภายในกลุ่มสาระ

(2.2) บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระ

จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนมีอิสระในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งมีได้หลากหลายรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามผู้สอนควรปฏิบัติตามนโยบายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ว่า ให้ใช้รูปแบบใด ถ้าโรงเรียนไม่ได้กำหนดรูปแบบไว้จึงเลือกแบบที่ตนเองเห็นว่าสะดวกต่อการนำไปใช้สรุปขั้นตอนการจัดทำแผนการ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ได้ ดังนี้

1. เลือกรูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ และนำหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้แล้วมาพิจารณาจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

2. ตั้งชื่อแผนตามหัวข้อสาระการเรียนรู้

3. กำหนด จำนวนเวลา ระบุระดับชั้น

4. วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ จากมาตรฐานการเรียนรู้รายปี/ภาค ที่เลือกไว้เขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา โดยยึดหลักการเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ของ ลินน์ มอริส (Lynn Morris) ที่ว่าจุดประสงค์การเรียนรู้ต้อง

4.1 บรรยายจุดหมายปลายทาง ไม่ใช่วิธีการ

4.2 สะท้อนถึงระดับต่าง ๆ ของทักษะที่เกิด

4.3 ใช้คำกริยาที่เป็นรูปธรรม และใช้องค์ประกอบ 3 ส่วน ตาม

แนวของ โรเบิร์ต เมเจอร์ (Robert Mager) คือ

4.3.1 พฤติกรรม (Overall Behaviors)

4.3.2 สถานการณ์หรือเงื่อนไข (Important Conditions)

4.3.3 เกณฑ์ (Criteria)

เลือกจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วิเคราะห์ไว้แล้ว เฉพาะข้อที่สัมพันธ์กับหัวข้อสาระการเรียนรู้กำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์ปลายทางตามธรรมชาติวิชา วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ เป็นรายละเอียดสำหรับนำไปจัดการเรียนการสอน สาระการเรียนรู้ จะเป็นเนื้อหาใหม่ของมวลเนื้อหาที่กำหนดไว้ที่จำเป็นต้องสอนกำหนดจุดประสงค์ตามลำดับความยากง่ายของเนื้อหา นั้น ๆ เลือกกิจกรรม เทคนิคการสอนที่เหมาะสม เลือกสื่อ อุปกรณ์หรือแหล่งการเรียนรู้ สำหรับใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ที่เลือกมาจัดลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยคำนึงถึงขั้นตอนการสอนตามธรรมชาติวิชา ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้และควรคำนึงถึงการบูรณาทางเทคนิคและกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งสาระการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ เข้าไว้ในแต่ละขั้นตอนด้วย

2.11) กำหนดการวัดผลประเมินผล โดยระบุวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดระหว่างเรียน และที่เกิดหลังการเรียนการสอนเมื่อจบแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการวัดหลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสม เช่น สังเกตจากการปฏิบัติงาน การทำงานกลุ่ม หรือ ทดสอบ สอบถาม หรือตรวจผลงาน

2.12) ระบุผลงาน/ชิ้นงานของนักเรียน (ถ้ามี) ที่ได้จากการทำกิจกรรม และอาจนำไปใช้ในการวัดและประเมินผล

2.13) บันทึกผลการจัดการเรียนรู้ โดยสรุปผลการสอนในภาพรวม ระบุปัญหา อุปสรรคระหว่างการจัดการเรียนรู้ ข้อจำกัด แนวทางแก้ไข การปรับเปลี่ยนกิจกรรมและ กิจกรรมเสนอแนะ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เลือกสถานศึกษาควรจัดไว้ให้หลากหลายทุกกลุ่มสาระเพื่อให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจ ความถนัดและตามศักยภาพของนักเรียนให้ครบตามจำนวนเวลา หรือหน่วยกิต ที่กำหนดแต่ละภาคเรียน

ในการกำหนดสัดส่วนเวลาเรียนของหลักสูตรสถานศึกษานั้น เมื่อพิจารณาข้อมูลประกอบการตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว ให้นำไปกำหนดเป็นสัดส่วน เวลาเรียนของหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. ประเภทของสาระการเรียนรู้ ได้แก่ สาระการเรียนรู้พื้นฐาน
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม
2. ลักษณะของสาระการเรียนรู้ ได้แก่
  - 2.1 สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้หลักสูตรเพื่อสร้าง
พื้นฐานการคิด การเรียนรู้และการแก้ปัญหา
  - 2.2 สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์และศักยภาพ
พื้นฐานในการคิดและการทำงาน
  - 2.3 กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้นอกจากกลุ่มสาระการ
เรียนรู้ 8 กลุ่มสาระและการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ
  - 2.4 สาระการเรียนรู้ตามสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และ
ประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตามความสามารถ ความถนัดและความ
สนใจของผู้เรียน (สาระการเรียนรู้เพิ่มเติม)

2.14) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดขึ้นเพิ่มเติม นอกเหนือจากการเรียนรู้จากสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านจิตใจ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ และด้านสังคม สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมกับ วัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อเกื้อกูลและส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นการปลูกฝังอบรมให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ฝึกรการทำงานที่เป็นประ โยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวมทั้งมีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังต้องจัดแนะแนวให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง มีความ

เข้าใจผู้อื่น มีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีข้อมูลและสามารถตัดสินใจเพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น หรือการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอาจจัดทำได้หลากหลายรูปแบบ เช่น

1. จัดแบ่งสัดส่วนเวลาของกิจกรรมต่าง ๆ แล้วกำหนดเวลาเรียนในตารางเวลาเรียน เช่นเดียวกับกลุ่มสาระอื่นอีก 8 กลุ่มสาระ
2. จัดแบ่งสัดส่วนเวลาของกิจกรรมต่าง ๆ แล้วกำหนดเวลาเรียนบางส่วนในตาราง เวลาเรียนปกติกับบางส่วนเรียนนอกเวลา
3. จัดกิจกรรมต่าง ๆ ไปด้วยกัน โดยการวางแผนร่วมกันของคุณครูที่ปรึกษากิจกรรมต่าง ๆ กำหนดเวลาเรียนบางส่วนในตารางเวลาเรียนตามปกติกับบางส่วนเรียนนอกเวลา

สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนด้วย โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ชมรมวิชาการเพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
2. จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ และความสามารถความต้องการของผู้เรียนและชุมชน
3. จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังอบรมให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม เช่น กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี เป็นต้น
4. จัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่าง ๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

5. มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบโดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

2.15) การส่งเสริมการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้

เมื่อสถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้การนำหลักสูตรดังกล่าวไปใช้ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้และการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยพิจารณาได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 ซึ่งได้กำหนดแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้หลายประการ ซึ่งสถานศึกษา

สามารถส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ ที่กล่าวไว้ทั้งหมดหรืออาจจะเลือกส่งเสริมสนับสนุนในบางเรื่องก็ได้ เช่น

2.15.1) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสอนภาษาอังกฤษ เป็นภาษาที่สองของโปรแกรมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ

2.15.2) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการ ความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยอาจจะจัดให้มีการสอนซ่อมเสริม หรือจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านคอยให้คำปรึกษา คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนทุกคนอย่างทั่วถึง

2.15.3) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยการจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้/ห้องสมุด เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อย่างเพียงพอ

2.15.4) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ทั้งในและนอกห้องเรียนรวมทั้งนอกสถานศึกษาด้วย เช่น ในชุมชนในใกล้ ๆ บริเวณสถานศึกษา ได้แก่ ตลาด วัด หรือสถานศึกษาที่สำคัญ ๆ รวมทั้งแหล่งประกอบการที่มีอยู่ในชุมชน

2.16) การวัดผลและประเมินผล

สถานศึกษาควรจัดให้มีการวัดผลและประเมินผล ดังนี้

2.16.1) วัดและประเมินผลตามสภาพจริงและถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้

2.16.2) ประเมินผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ

2.16.3) ประเมินเพื่อปรับปรุง พัฒนาผู้เรียนและตัดสินผลการเรียน จัดให้มีการประเมิน โดยการสอบข้อเขียนหรือประเมินผลการเรียนจากแฟ้มสะสมงาน

2.16.4) จัดให้มีการประเมินด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สถานศึกษากำหนด

เมื่อสถานศึกษาได้จัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษาตามกระบวนการและขั้นตอน ดังกล่าวแล้ว สถานศึกษาต้องจัดทำเอกสารหลักสูตรของสถานศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ทั้งนี้ สถานศึกษายังสามารถกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อการนำไปใช้ตามความเหมาะสม เช่น

คำอธิบายรายวิชา การสอนซ่อมเสริม การให้การบ้าน ห้องสมุดและแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรมนันทนาการ การเยี่ยมบ้าน การประสานงานกับชุมชนเงื่อนไขความสำเร็จ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า หลักการที่ว่า การศึกษาสร้างชาติ สร้างคนและสร้างงานได้วางแนวทางปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันเป็นเงื่อนไขสู่การพัฒนากระบวนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของประชากรของประเทศ และกำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ซึ่งรัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชน การใช้โรงเรียนเป็นฐานกลยุทธ์ในการปรับปรุงการศึกษาได้มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจจากส่วนกลางไปยังแต่ละโรงเรียน โดยให้คณะกรรมการ โรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยผู้ปกครอง ครู สมาชิกในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ศิษย์เก่า และผู้บริหาร โรงเรียน ให้มีอำนาจการบริหารจัดการ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการตัดสินใจ เกี่ยวกับงบประมาณ บุคลากร วิชาการและอื่น ๆ โดยให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนผู้ปกครองและชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักการสำคัญในการบริหารและการจัดการศึกษาในรูปแบบการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานการปฏิรูปศึกษามุ่งเน้นที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนและสถานศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และต้องถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้

การวิเคราะห์ความต้องการ (Need Analysis)

การวิเคราะห์ความต้องการเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการสร้างหลักสูตร เพราะว่า การวิเคราะห์ความต้องการจะช่วยให้ผู้สอนหรือผู้สร้างหลักสูตรได้ทราบข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน เช่น ระดับความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ภูมิหลังทางการศึกษา อายุ สถานภาพครอบครัว เป้าหมายของการเรียน รวมทั้งรูปแบบและยุทธวิธีการเรียนที่ชอบ ข้อมูลเหล่านี้สามารถช่วยให้ผู้สอนหรือผู้สร้างหลักสูตรนำไปเขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและสร้างหลักสูตรซึ่งประกอบด้วยหัวข้อ ความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โครงสร้างของหลักสูตร นูนัน (Nunan. 1988 : 45)

นูนัน (Nunan. 1988 : 45 อ้างจาก Richards, J. 1984) ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน มีเป้าหมายหลักอยู่ 3 ประการ คือ เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างและหาเนื้อหาที่เรียนได้ ออกแบบโปรแกรมการเรียน และการนำโปรแกรมการเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์

โรเบิร์ต และ มิเชล (Robert and Mitchell, J. 1985 : 1) ได้อธิบายเกี่ยวกับการประเมินความต้องการว่า เป็นการสำรวจสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบโดยดูว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นอย่างไร ควรจะเป็นอย่างไร และข้อมูลที่ได้มีความสำคัญมากสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development)

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ความจำเป็นหรือความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร คือ กระบวนการหาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหาสาเหตุหรือตัวบ่งชี้ชี้แจงให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นวิธีการแก้ปัญหาอุปสรรคขององค์กร หรือสามารถช่วยยกระดับขององค์กรให้มีสมรรถนะสูงขึ้น นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ยังสามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้อีก การวิเคราะห์ความต้องการของนักเรียนตามหลักสูตร ประกอบด้วย 4 ชั้น คือ

1. การตรวจสอบสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ความต้องการ หรือความจำเป็น ปัญหา การเปลี่ยนแปลงเพื่ออนาคต โอกาส ความเข้มแข็งทิศทางใหม่
2. ระบุบอกถึงความสำคัญและการจัดลำดับความสำคัญพิจารณาจากค่าใช้จ่าย ความรู้และความก้าวหน้าในการเรียนอนาคตและรายได้
3. ระบุบอกสาเหตุ ปัญหาและโอกาสต่าง ๆ ในการเรียน
4. ระบุบอกทางออกที่เป็นไปได้ เทคนิคการสำรวจความต้องการ ได้แก่ การสังเกตโดยตรง แบบสอบถาม การเข้าไปปรึกษาหรือ พูดคุยกับผู้ปกครอง ทดสอบ สัมภาษณ์ ศึกษาจากเอกสาร

การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development)

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 ลักษณะคือ การทำหลักสูตร คือ การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นและการทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

ทาบ (Taba. 1962 อ้างใน Allan C. Ornstein and Francis P. Hunkuns. 1986 : 194 - 195) ได้กล่าวไว้ว่า "การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรอันเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการ

สอน การวัดผลประเมินผล และอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตั้งแต่ จุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบต่อกระเทือนทางด้าน ความคิดและความรู้สึนึกคิดของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐาน หรือรูปแบบของ หลักสูตร"

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1981 อ้างใน Allan C. Ornstein & Francis P.Hunkuns. 2003 : 195 - 196) ให้ความหมายว่า "การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มี หลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรอาจหมายถึงการสร้างเอกสารอื่น ๆ สำหรับ นักเรียนด้วย" จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่นักศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้ สามารถอธิบายสรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรได้ว่า

การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) หมายถึง การจัดทำ หลักสูตร การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการ ของบุคคล และสภาพสังคม

1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

1.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา Tabá ได้เสนอรูปแบบการ พัฒนา หลักสูตรอย่างเป็นระบบในหนังสือ Curriculum Development : Theory and Practice เป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นวิจิจากระดับล่างไปสู่ระบบบน หรือ grass - roots approach มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรที่ใกล้เคียงกับขั้นตอนของเซเลอร์ แต่ต่างกันว่า เซเลอร์ก่อนข้าง เสนอวิธีการที่เป็นระดับบนสู่ระดับล่าง หรือ top - down ทาบาเชื่อว่า การพัฒนาหลักสูตรที่เริ่ม จากระดับบนหรือการสั่งการของผู้บริหารไม่ใช่วิธีการพัฒนาหลักสูตรที่ดี การพัฒนาหลักสูตร ควรเริ่มจากระดับล่าง หรือครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้นำหลักสูตร ไปใช้จริง เป็นผู้ที่อยู่ติดกับพื้นฐาน จึงมีความเหมาะสมมากกว่าขั้นตอนที่พัฒนาหลักสูตร ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรของทาบา มี 7 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสำรวจความต้องการ นักพัฒนาหลักสูตรหรือครูผู้สอน เป็นผู้สำรวจความต้องการทางการเรียนจากกลุ่มผู้เรียน ทำการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียน แต่ละคน ในด้านข้อมูลพื้นฐาน ข้อบกพร่องและความแตกต่างระหว่างบุคคล

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมาย ภายหลังจากการระบุถึงความต้องการของนักเรียนพร้อมกับวิเคราะห์ลักษณะของผู้เรียนแล้ว ครูผู้สอนจะใช้ข้อมูลเหล่านี้มา กำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาหลักสูตรขั้นต่อไป

ขั้นที่ 3 การเลือกเนื้อหา จุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้จะเป็นแนวทางในการเลือกเนื้อหา ซึ่งเนื้อหาที่คัดเลือกมาจะต้องเหมาะสมและมีความสำคัญกับผู้เรียน

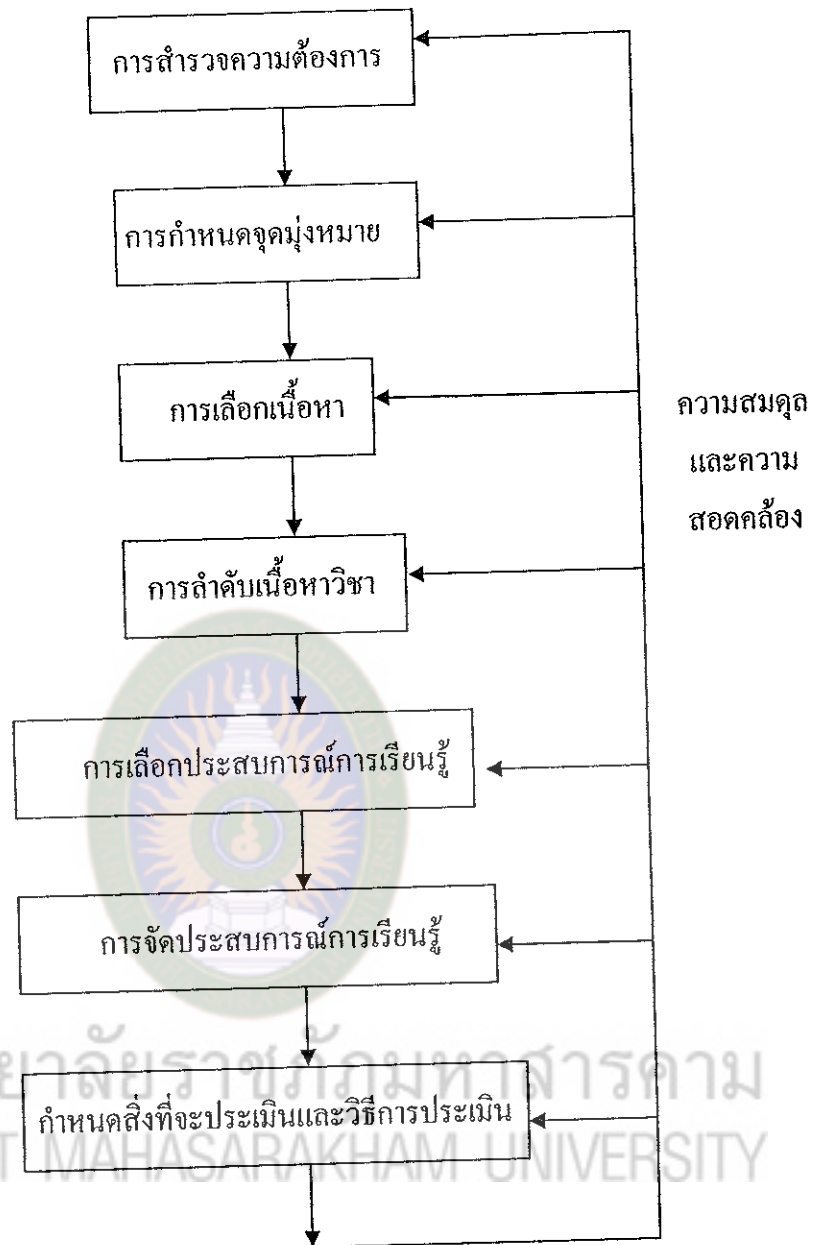
ขั้นที่ 4 การจัดลำดับเนื้อหาวิชา เมื่อครูได้เนื้อหามาแล้วจะต้องจัดลำดับเนื้อหาวิชาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน เช่น วุฒิภาวะ ความพร้อม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ขั้นที่ 5 การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ เมื่อจัดลำดับเนื้อหาแล้ว ครูจะทำการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและวิธีการสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชาและสภาพผู้เรียน

ขั้นที่ 6 การจัดลำดับประสบการณ์ ครูผู้สอนเป็นคนตัดสินใจจัดลำดับกิจกรรมการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน

ขั้นที่ 7 กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีประเมินผล นักพัฒนาหลักสูตรจะช่วยให้การตัดสินใจว่ามีจุดมุ่งหมายข้อใดบ้างที่ผู้เรียนได้บรรลุ ส่วนครูผู้สอนจะช่วยให้การคัดเลือกเทคนิควิธีการประเมินที่เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน

ทบาทอธิบายเพิ่มเติมว่า หลังจากประเมินหลักสูตรแล้ว ควรตรวจสอบความสมดุลและความสอดคล้องระหว่างขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรและตรวจสอบความคงที่ขององค์ประกอบที่บรรจุอยู่ในหน่วยเรียน สัดส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนทั้งความสมดุลของรูปแบบและกิจกรรมการเรียนรู้

แผนภาพที่ 6 แสดงรูปแบบตรวจสอบความสมดุลและสอดคล้องระหว่างขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ที่มา : Taba H. Curriculum Development: Theory and Practice. New York : Harcourt Braca and World. 1918.

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1981 : 31) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบในระบบการพัฒนาหลักสูตร รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรนี้เริ่มจากการ

กำหนดเป้าหมายของการศึกษาและจุดมุ่งหมายเฉพาะที่ต้องการให้ประสบผลสำเร็จ การกำหนดเป้าหมายทางการศึกษามีสิ่งที่ต้องการ 4 ประการ คือ ข้อมูลการพัฒนาบุคคล ลักษณะทางสังคม ทักษะการแสวงหาความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป้าหมายทางการศึกษาและจุดมุ่งหมายเฉพาะ จะเป็นแนวทางในการออกแบบหลักสูตรการนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผล ข้อดีของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรนี้อยู่ที่การวางแผนพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ ช่วยให้มองภาพของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอย่างครบวงจรทั้งระบบการวางแผนหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้และระบบการประเมินผล ซึ่งรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ และทาบา จะมุ่งเน้นเฉพาะการวางแผนเป็นสำคัญ

แผนภาพที่ 7 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการวางแผนอย่างเป็นระบบ

ที่มา : Saylor, J.G. and Alexander. Planning Curriculum for Schools. New York : Holt Rinehart And Winston. 1972.

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา

โอลิวา (Oliva, 1992 : 172 -174) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งเน้นถึงความสัมพันธ์ของการออกแบบหลักสูตรและการเรียนการสอนอย่างเป็นขั้นตอน นับว่าเป็นการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรและการสอนอย่างละเอียดอีกรูปแบบหนึ่ง โอลิวา กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเป็น 12 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปรัชญา จุดมุ่งหมาย และความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2-4 การวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของสังคมและผู้เรียนเพื่อนำมาถ่วงน้ำหนักองให้ได้เป้าหมายและจุดมุ่งหมายเฉพาะของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

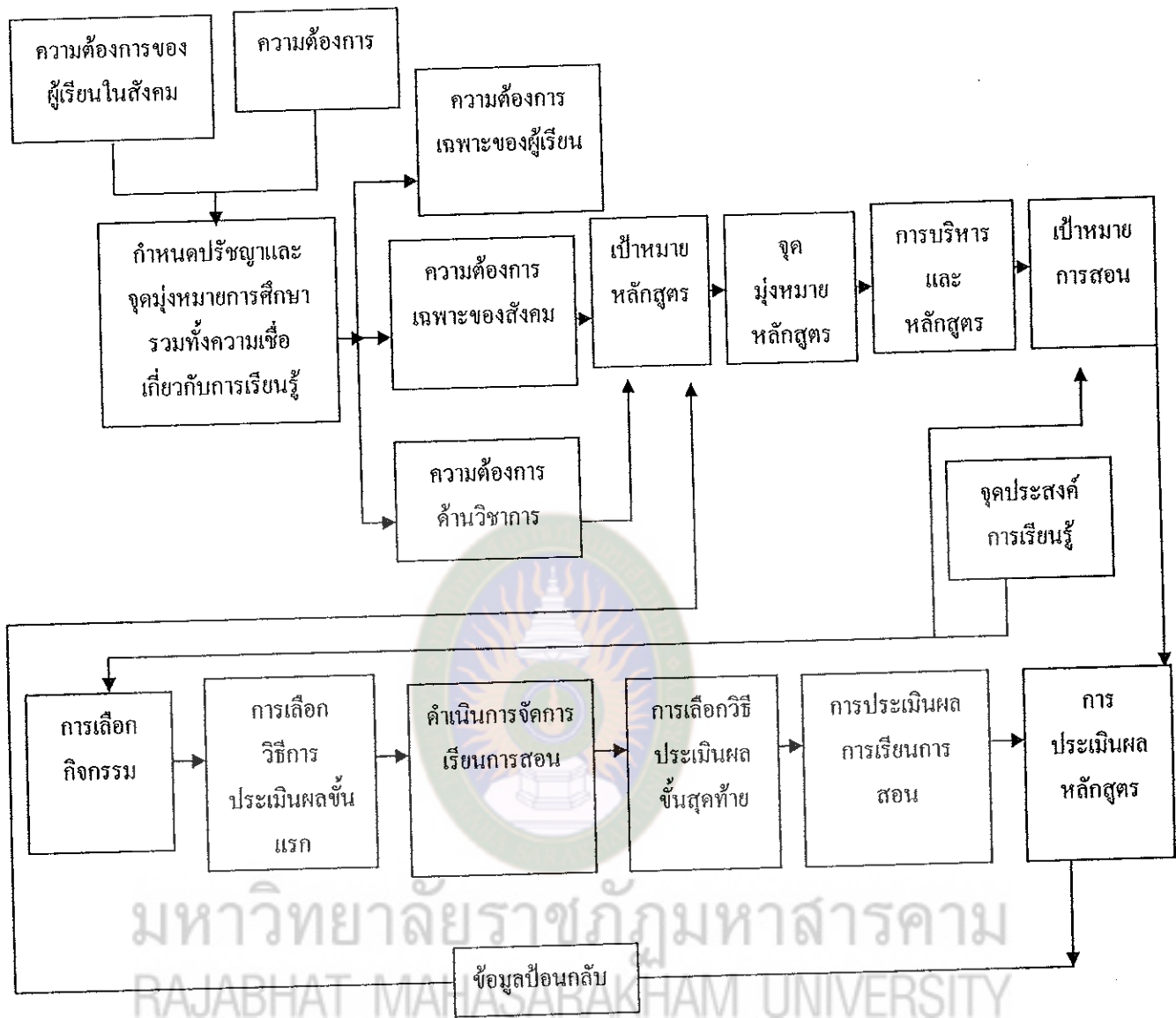
ขั้นตอนที่ 6-9 การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ และจุดประสงค์การเรียนรู้ คัดเลือกกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ กำหนดวิธีประเมินผลการเรียน

ขั้นตอนที่ 10 การดำเนินจัดการเรียนการสอนตามที่วางแผนไว้

ขั้นตอนที่ 11-12 การประเมินผลการจัดการเรียนการสอนและการประเมิน

หลักสูตรทั้งระบบ

ข้อดีของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวาอีกประการหนึ่ง คือ การระบุข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร ช่วยให้มองภาพการพัฒนาหลักสูตรอย่างครบวงจรซึ่งต้องมีการพัฒนาหลักสูตรอยู่ตลอดเวลา

แผนภาพที่ 8 แสดงรูปแบบการระบุข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร

ที่มา : Oliva. P.E. Developing the Curriculum. United State: Darriu Dudas Publication Services Inc. 1992. Ornstein, C. Allan & Hunkins, P. Francis. Curriculum : Foundations, Principles, and Issues.

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย การสำรวจความต้องการ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหา การจัดลำดับเนื้อหาวิชา การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ และกำหนดสิ่งที่ประเมินและวิธีการประเมิน

เชม และ เอง (Chhem, K.R. and Eng, H.K. 2001 : 1-4) กล่าวถึง การสร้าง และใช้หลักสูตรทางการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นการจัประสปรการณ์ เกี่ยวกับการศึกษาที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ ซึ่งการวางแผนเกี่ยวกับหลักสูตร ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การระบุพันธกิจและความต้องการของคณะวิชา สถาบันและผู้มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Identification of the Faculty/ Institution 's Mission and the Needs of its Stakeholder) เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญที่จะต้องเข้าใจพันธกิจของคณะวิชา หรือ สถาบันการศึกษา และผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องรู้ และเข้าใจความต้องการของผู้มีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น นักศึกษา อาจารย์ ผู้บริหาร รัฐบาล เพื่อตัดสินใจว่า ต้องการสร้างบัณฑิตที่มีคุณสมบัติอย่างไร
2. การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน (Needs Assessment of Learners) เป็นขั้นตอนที่จะได้ทราบจุดแข็งและจุดอ่อนของผู้เรียน เกี่ยวกับความรู้ และความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ได้ทราบข้อมูลส่วนตัว และสาเหตุของการลงทะเบียนเรียน เพื่อจะได้ใช้ข้อมูลเหล่านั้น ในการตั้งจุดประสงค์ของหลักสูตรรวมทั้งการจัดลำดับความสำคัญด้วย
3. การตั้งจุดประสงค์ปลายทางและจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ (Establishment of the Curriculum 's Goal and Objectives) เป็นขั้นตอนที่จะกำหนดปรัชญาการสอน และวิธีการเรียนที่มีประสิทธิภาพที่สุด การออกแบบบทเรียน เครื่องมือสำหรับการวัดประเมินผล รวมทั้งวิธีดำเนินการ
4. การเลือกยุทธวิธีเกี่ยวกับการศึกษา (Selection of Educational Strategies) อยู่บนพื้นฐานหลักการ 3 อย่าง คือ วิธีการสอนต้องสอดคล้องจุดประสงค์การเรียนรู้ ใช้วิธีการสอนที่หลากหลายสนองตอบความหลากหลายของผู้เรียน และความพร้อมของสื่อการเรียนรวมทั้งทรัพยากรมนุษย์
5. การนำหลักสูตรใหม่ไปใช้ (Implementation of the New Curriculum) เป้าหมายของการออกแบบหลักสูตร ไม่ใช่เป็นการสร้างหลักสูตรที่ดีที่สุดแต่เป็นการออกแบบหลักสูตรที่นำไปใช้แล้วประสบผลสำเร็จ มีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จการบริหารหลักสูตร ได้แก่ การประชาสัมพันธ์แก่นุคลากรในคณะ กระบวนการในการใช้หลักสูตร การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ การได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา หรือ หน่วยงานทางวิชาการที่สูงสุด ขั้นตอนแรกการนำหลักสูตรไปใช้และมีการวัดผล เพื่อปรับกระบวนการให้มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ปลายทางวิชาและหลักสูตร

6. การประเมินเพื่อปรับปรุงหลักสูตร (Evaluation and Feedback to Improve Curriculum) เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นเกณฑ์สำหรับการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ปลายทาง หรือพันธกิจของวิชา ความคิดเห็นจากผู้สอน นักเรียน เป็นข้อมูลที่สำคัญต่อการทำให้ ผลลัพธ์เกี่ยวกับการเรียนของนักเรียนดีขึ้น สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดพัฒนาหลักสูตร โดยทั่วไปประกอบด้วย 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 6.1 การวิเคราะห์ความต้องการ
- 6.2 การตั้งจุดมุ่งหมายของการสร้างหลักสูตร
- 6.3 การออกแบบหลักสูตร
- 6.4 การพัฒนาหลักสูตร
- 6.5 การนำหลักสูตรไปใช้
- 6.6 การประเมินผลหลักสูตร

ไทเลอร์ (Tyler, 1949 : 1) กำหนดรูปแบบการวางแผนหลักสูตรและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้บังเกิดผลดีต่อผู้เรียน ไทเลอร์เสนอแนะว่าบุคคลที่มีส่วนร่วมในการวางแผนหลักสูตร ควรคำนึงถึงการตอบคำถาม 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. อะไร เป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ต้องการให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาปฏิบัติ ?
2. ทำอย่างไร จึงจะจัดประสบการณ์การศึกษาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ?
3. ทำอย่างไร จึงจะจัดประสบการณ์การศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอน ?
4. ทำอย่างไร จึงจะจัดหาวิธีการประเมินผลประสบการณ์การศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ?

สจ๊วต อูทรานันท์ (2542 : 38) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลหลักสูตร
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปผล
ความสัมพันธ์ของระบบข้อมูลและการดำเนินงานการบริหารหลักสูตรไว้ ดังแผนภาพหน้า
ถัดไป

แผนภาพที่ 9 แสดงความสัมพันธ์ของระบบการพัฒนาหลักสูตร
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 33-34)

การพัฒนาหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner - centered Curriculum Development)

หลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเกี่ยวกับการเรียนการสอน เน้นการสอนทักษะเฉพาะ และการพัฒนาทักษะทางการเรียน โดยให้ผู้เรียนได้รับยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบยุทธวิธีการเรียนที่ตนชอบ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งเป้าหมายการเรียนด้วยตนเอง และพัฒนาทักษะของผู้เรียนเกี่ยวกับการประเมินตนเอง

การประเมินผล (Assessment) การวัดผล เป็นการวัดผลเพื่อดูความก้าวหน้าของผู้เรียน โดยมีการวัดผลอยู่เรื่อย ๆ (On - going Assessment) จะวัด Language Proficiency ของผู้เรียน ในที่นี้ Language Proficiency หมายถึง ความสามารถที่นำความรู้ที่มีอยู่ (Competence) ทั้ง Linguistics and Communicative Competence และนำออกมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นการวัดผล Language Proficiency นอกจากจะวัดความรู้เกี่ยวกับภาษาแล้ว จะต้องวัดความสามารถในการใช้ภาษาด้วย เช่น สังเกตการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่กำหนดให้หรือการใช้ภาษาในสถานการณ์ที่เป็นจริงจึงต้องมีเกณฑ์ที่ชัดเจนและผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการตั้งเกณฑ์ด้วย ตลอดจนมีการวัดผลบ่อยและต่อเนื่อง นั่นคือ การวัดผลประเมินผลความรู้ความสามารถของผู้เรียน ต้องวัดผลทั้ง 4 ทักษะ คือ ทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน ตัวบ่งชี้ความก้าวหน้าของผู้เรียนจะวัดได้จาก

1. ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาและเป้าหมายทางสังคมของเนื้อหา
2. ความเข้าใจและความรู้ รูปแบบและ โครงสร้างทาง ไวยากรณ์ที่เกี่ยวข้อง เนื้อหานั้น
3. การชี้ให้เห็นความแตกต่างของข้อความที่จะนำไปใช้ในแต่ละเรื่อง
4. ความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างภาษาเขียนและภาษาพูด

ทิสนา แชนมณี (2547 : 119 - 125) ได้สรุปไว้ว่า แนวคิดเรื่องการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น เริ่มมาตั้งแต่มีการใช้คำว่า "Instruction" หรือ "การเรียนการสอน" แทนคำว่า "Teaching" หรือ "การสอน" โดยมีแนวคิดว่าการสอนควรต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ มิใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้เท่านั้น เช่น การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by Doing) แต่เนื่องจากการเรียนการสอน โดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง เป็นวิธีที่สะดวกและง่ายกว่า รวมทั้งครุมีความเคยชินกับการปฏิบัติตามแบบเดิม ประกอบกับไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้ปฏิบัติตามแนวคิดใหม่อย่างเพียงพอ การสอนโดยครูเป็นศูนย์กลางนั้นจึงยังใช้มาจนถึงปัจจุบัน

โดยเฉพาะในประเทศไทย แม้แนวคิดการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นได้ขยายขอบเขตออกไปกว้างขวางกว่าเดิม ในทางปฏิบัติมิได้มีการปฏิบัติกันตามความหมายและหลักการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจในเรื่องการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอีกครั้งหนึ่ง

การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต้นตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

จากข้อความข้างต้น ศัพท์ที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติมก็คือว่า "การมีส่วนร่วมอย่างต้นตัว" และคำว่า "การเรียนรู้ที่แท้จริง" คำว่า "การมีส่วนร่วมอย่างต้นตัว" มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษ คือ การมีส่วนร่วมอย่างต้นตัวทางสติปัญญา (Active Participation : Intellectual) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางสติปัญญาหรือซึ่งหมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้เรียนเกิดการการเรียนรู้ที่แท้จริง ควรเป็นการต้นตัวที่เป็นไปอย่างรอบครอบทั้งทางกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ เพราะพัฒนาการทั้ง 4 ด้านที่มีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมอย่างต้นตัวทางกาย (Active Participation : Physical) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลายเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของผู้เรียน เพื่อจะช่วยให้ร่างกายและประสาทรับรู้ส่วนตัว พร้อมทั้งจะรับรู้และเรียนรู้ได้ดี
2. การมีส่วนร่วมอย่างต้นตัวทางสติปัญญา (Active Participation : Intellectual) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา หรือสมองได้คิดได้กระทำโดยใช้ความคิด เป็นการให้สติปัญญาของตนสร้างความหมาย ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้
3. การมีส่วนร่วมอย่างต้นตัวทางอารมณ์ (Active Participation : Emotionl) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางอารมณ์หรือความรู้สึก เกิดความรู้สึกต่าง ๆ อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีในเรื่องที่เรียนรู้ อารมณ์ความรู้สึกของบุคคลจะช่วยให้การเรียนมีความหมายต่อตนเอง และต่อการปฏิบัติมากขึ้น
4. การมีส่วนร่วมอย่างต้นตัวทางสังคม (Active Participation : Social) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางสังคม

หรือการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการสังคม การได้แลกเปลี่ยนเรียนจากกันและกันจะช่วยขยายขอบเขตของการเรียนของบุคคลให้กว้างขวางขึ้น และการเรียนรู้จะเป็นกระบวนการที่สนุกมีชีวิตชีวามากขึ้น หากผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หากผู้สอน ครู สามารถออกแบบกิจกรรมเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มตัว ทั้ง 4 ด้าน คือ ได้เรียนรู้กับผู้อื่น (กาย) ได้ใช้ความคิด (สติปัญญา) ได้มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น (สังคม) และเกิดอารมณ์ความรู้สึกอันจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายต่อตนเอง (อารมณ์) การมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวจะเป็นปัจจัยส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้ "การเรียนรู้ที่แท้จริง" ในที่นี้หมายถึง ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น (ซึ่งอาจเป็นความรู้ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ คุณลักษณะ ฯลฯ) จากกระบวนการที่บุคคลรับรู้และกระทำต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ เพื่อสร้างความหมายของสิ่งเร้า (สิ่งที่เรียนรู้) นั้นเชื่อมโยงกับความรู้และประสบการณ์เดิมของตนเองจนเกิดเป็นความหมายที่ตนเข้าใจอย่างแท้จริง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ในหลายลักษณะ เป็นรูปแบบและกระบวนการต่าง ๆ ที่หลากหลายได้ ซึ่งแม้ว่าจะใช้กระบวนการหรือวิธีการที่ดูแตกต่างกันไป แต่หากวิธีการและกระบวนการนั้น ช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มตัวและผู้เรียนได้สร้างความหมายของสิ่งที่เรียนรู้จนเกิดความเข้าใจที่แท้จริงก็ถือว่า การสอนนั้น ๆ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ตารางที่ 2 การสร้างหลักสูตรทั่ว ๆ ไป ได้มีผู้รู้หลาย ๆ ท่านได้ให้ข้อคิดในการสร้างหลักสูตร
ในแต่ละมิติ ผู้วิจัยสรุปเป็นภาพรวม

ท่านผู้รู้เรื่องการ พัฒนาหลักสูตรทั่วไป	ให้แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรทั่วไป
นูนัน	การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน มีเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างและเนื้อหาที่เรียนได้ ออกแบบ โปรแกรมการเรียนและการนำโปรแกรมการเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์
โรเบิร์ต และ มิเชล	กระบวนการหาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหาสาเหตุ หรือตัวบ่งชี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นวิธีการแก้ปัญหาอุปสรรคขององค์กร หรือสามารถช่วย ยกย่องขององค์กรให้มีสมรรถนะสูงขึ้น นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ยังสามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ได้อีกจากการวิเคราะห์ความต้องการของนักเรียนตามหลักสูตร
ทาบา	การสำรวจความต้องการ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหา การจัดลำดับเนื้อหาวิชา การเลือกประสบการณ์เรียนรู้ การจัดลำดับประสบการณ์ กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล
เซเลอร์ และ อเล็กซานเดอร์	วิธีการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบในระบบการพัฒนาหลักสูตร รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรนี้เริ่มจากการกำหนดเป้าหมายของการศึกษาและจุดมุ่งหมายเฉพาะที่ต้องการให้ประสบผลสำเร็จในการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา
โอลิวา	ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปรัชญา จุดมุ่งหมาย ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 2 -4 การวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของสังคมและผู้เรียนเพื่อนำมาถ่วงน้ำหนักให้ได้เป้าหมายและจุดมุ่งหมายเฉพาะของหลักสูตร ขั้นตอนที่ 5 การบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ขั้นตอนที่ 6-9 การกำหนดเป้าหมายการเรียนและจุดประสงค์การเรียนรู้คัดเลือกกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ กำหนดวิธีประเมินผลการเรียน ขั้นตอนที่ 10 การดำเนินจัดการเรียนการสอนตามที่วางแผนไว้ ขั้นตอนที่ 11-12 การประเมินผลการจัดการเรียนการสอนและการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ

ท่านผู้รู้เรื่องการพัฒนา หลักสูตรทั่วไป	ให้แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรทั่วไป
ชม และ เอง	การวิเคราะห์ความต้องการ การตั้งจุดมุ่งหมาย การออกแบบหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร
ไทเลอร์	ควรคำนึงถึงการตอบคำถาม 4 ข้อ คือ อะไร ทำอย่างไรจึงจะสอดคล้อง ทำอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ ทำอย่างไรจึงจะประเมินผลมีประสิทธิภาพ
สจ๊วต อุทรานันท์	การวิเคราะห์ข้อมูลหลักสูตร การกำหนดจุดมุ่งหมาย การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ การกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผล การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลการใช้หลักสูตร การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร
สำนักงาน คณะกรรมการการ	วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดวิธีการประเมิน (อาจจะ) ทดลองใช้หลักสูตรก่อนการนำไปใช้
ประถมศึกษาแห่งชาติ ศึกษา	แนวคิดเรื่องที่ยึดผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญเกี่ยวกับการเรียนการสอนเน้นการสอนทักษะเฉพาะและการพัฒนาทักษะทางการเรียน โดยให้ผู้เรียนได้รับ
ทิสนา แจมมณี	ยุทธศาสตร์การเรียนที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบยุทธวิธีการเรียนที่ตนชอบ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งเป้าหมายการเรียนด้วยตนเองและ พัฒนาทักษะของผู้เรียนเกี่ยวกับการประเมินตนเอง

บทวิเคราะห์การสร้างหลักสูตรทั่วไป ตามที่ผู้รู้แต่ละท่านได้กล่าวไว้แต่ละมิติ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นภาพรวมทั้งหมด

การพัฒนาหลักสูตรเป็นการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย และรวมถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วย การวิเคราะห์ความจำเป็นหรือความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร ถือเป็นกระบวนการหาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหาสาเหตุ หรือตัวบ่งชี้ แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นวิธีการแก้ปัญหาอุปสรรคขององค์การ หรือสามารถช่วยยกระดับขององค์การให้มีสมรรถนะสูงขึ้น นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ยังสามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้อีก

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรจึงประกอบด้วย การสำรวจความต้องการ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหา การจัดลำดับ

เนื้อหาวิชา การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ และกำหนด สิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมิน

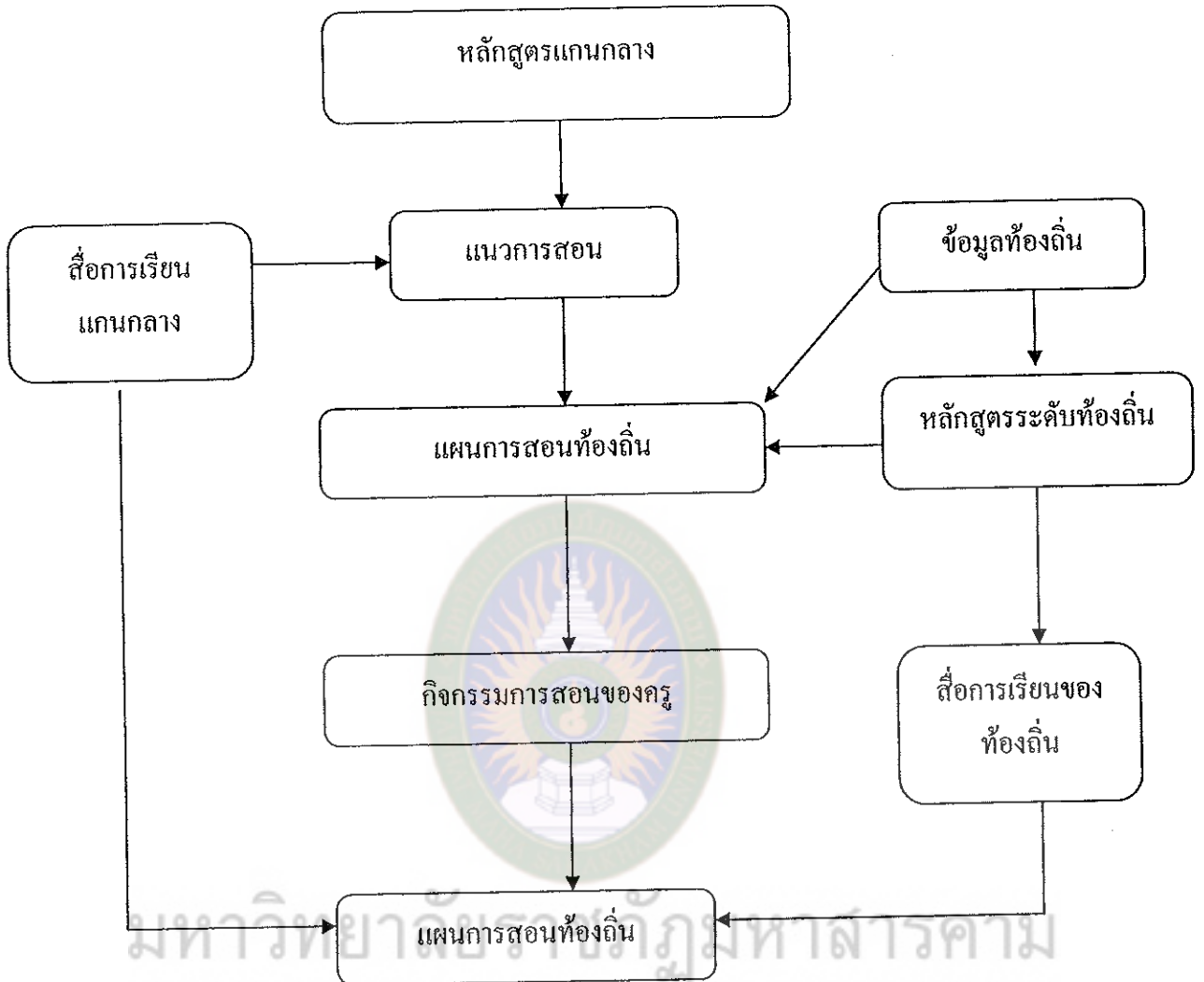
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

2.2.1 ความหมายของหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

ในการศึกษาความหมายของหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น มีผู้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไว้ดังนี้

ในหนังสือการพัฒนาหลักสูตรและวิธีวิธีการทางการสอนของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2540 : 144) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึง เนื้อหาสาระและมวลดประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นหนึ่งใด โดยเฉพาะ ถ้าพิจารณาขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรท้องถิ่นจะพบว่า มีขั้นตอนที่แตกต่างกันออกไปบ้าง หลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นเพื่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เป็น หลักสูตรระยะสั้นเพื่อให้ผู้เรียนในท้องถิ่น ทุกวัย ทุกระดับอายุ เช่น หลักสูตรการจักสาน หลักสูตรการทำของชำร่วยจากเปลือกหอย หลักสูตรท้องถิ่นอีกประเภทหนึ่งเป็นหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับเสริมหลักสูตรแกนกลางให้มีความสมบูรณ์ขึ้น หลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะนี้จะใช้ร่วมกับหลักสูตรแกนกลาง โดยอาจจัดเป็นวิชาอิสระที่ให้เลือกรเรียนหรือไม่อาจจัดเป็นรายวิชาแต่จัดเป็นกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ผู้สอนสามารถดัดแปลงเนื้อหาที่กำหนดมาจาก ส่วนกลางมาประยุกต์ โดยนำเอาสาระทรัพยากร เทคนิควิธีของท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ได้

นิคม ชมภูหลง (2542 : 13) ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลดประสบการณ์ที่จัดขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และคุณภาพการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชาติบ้านเมือง หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นจึงมีความสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางดังภาพประกอบ

แผนภาพที่ 10 แสดงแผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่น
ของนิคม ชมภูหลง (2542 : 13)

ลำดี รัตสุทธิ (2544 : 11) ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติและคุณภาพการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ปัญหาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชาติบ้านเมือง

หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยชุมชนในท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยจัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงที่มา

ของท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี ของตนเอง หลักสูตรท้องถิ่นสามารถพัฒนาชีวิตและพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้นเพราะสายใยแห่งความรัก ความผูกพันมาแต่บรรพบุรุษ โดยสายเลือด นั้นเอง

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

ในการศึกษาความหมายของการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นพบว่า มีผู้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเอาไว้ ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2523 : 183 – 185) ได้ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการขยายและการปรับหลักสูตรระดับชาติ คำว่า การขยาย หมายถึง การที่นำเอาความมุ่งหมายและเนื้อหาขยายความ คือ ขยายจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ขยายเพื่อให้เพิ่มขึ้นมีรายละเอียดที่ครูจะนำไปสอนได้ ส่วนการปรับ คือ การนำเอาความมุ่งหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพสังคมภูมิศาสตร์ และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษาและให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2527 : 28 – 29) ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรระดับชาติมาพิจารณา ศึกษา วิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระบางอย่างให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่น

จิราภรณ์ ศรีสุถุงการ (2530 : 18) ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรแม่บทระดับชาติมาปรับบางอย่างให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละระดับ เช่น ภาค จังหวัด อำเภอ และกลุ่มโรงเรียน เพื่อแก้ปัญหาทางการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

นิคม ชมภูหอง (2542 : 13) ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่ท้องถิ่นปรับปรุงขยายหรือเพิ่มรายละเอียด เนื้อหา สาระ แผนการจัดการเรียนรู้ออกกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะท้องถิ่น โดยยึดหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทไม่ขัดต่อเจตนารมณ์และจุดหมายของหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของท้องถิ่น

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำเอาหลักสูตรแม่บทมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในท้องถิ่น และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้น โดยนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัวมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันและพัฒนาไปสู่อาชีพในอนาคตได้

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแม่บท ซึ่งการปรับและการเพิ่มรายละเอียดเนื้อหา ปรับและเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาวิธีสอนให้หลากหลายทำสื่อการเรียนการสอน จัดทำรายวิชาเพิ่มเติม สามารถทำได้ทันทีโดยไม่ต้องขออนุญาต

การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

นิคม ชมภูหลง (2542 : 54) ได้กล่าวถึงความหมายการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การพัฒนา (Development) มีความหมาย 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก หมายถึง การทำให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้นและอีกลักษณะหนึ่ง หมายถึง ทำให้เกิดขึ้น โดยเหตุนี้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรจึงอาจมีความหมายลักษณะเดียวกันคือ ความหมายแรก หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ขึ้นและอีกความหมายหนึ่งคือ การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นฐานอยู่เลย ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ 2 รูปแบบ คือ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ การที่ท้องถิ่นปรับปรุงและเพิ่มรายละเอียดเนื้อหาปรับเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาวิธีสอนให้หลากหลาย ทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถทำได้ทันทีโดยไม่ต้องขออนุญาต

2. การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่จะต้องขออนุมัติตามขั้นตอนก่อนนำไปใช้

1) ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
ในการศึกษาขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้มีผู้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

สัจด์ อุทรานันท์ (2532 : 314 – 315) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การปรับปรุงหลักสูตรให้เข้ากับสภาพสังคมของท้องถิ่นหรือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเสริมหลักสูตรกลาง อาจดำเนินการในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หรือระดับโรงเรียนก็ได้ สำหรับกระบวนการดำเนินงานในระดับใด หากจะให้เป็นไปอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน ก็อาจดำเนินการเป็นลำดับขั้น ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ในขั้นของการจัดตั้งคณะกรรมการ ควรได้เลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ คณะทำงานควรอยู่ระหว่าง 5-7 คน และในคณะทำงานนี้ควรประกอบไปด้วย ผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างน้อย 1 คน เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

ขั้นที่ 2 เมื่อจัดตั้งคณะทำงานเรียบร้อยแล้ว ก็ดำเนินการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของสังคมและความต้องการของสังคม ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัย สัมภาษณ์ ประชุม และสัมมนาหรือวิธีการอื่นใดก็ได้ที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ทำให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงให้เป็นหมวดหมู่ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการเหล่านั้นได้ด้วย

ขั้นที่ 3 ทำการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในระดับท้องถิ่นว่าจะทำการพัฒนาโดยการปรับปรุงหลักสูตรกลางหรือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาเสริมนั้น ควรจะให้บรรลุเป้าหมายอะไรบ้าง

ขั้นที่ 4 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในหลักสูตรกลางที่เห็นว่ามีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น และถ้าหากว่ายังมีสิ่งไหนที่ยังไม่ครอบคลุมกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นก็ดำเนินการสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่สำหรับรายวิชาที่สร้างมาเพิ่มเติมนี้ควรจะมีจุดมุ่งหมาย โครงสร้างของเนื้อหาสาระ กระบวนการจัดการเรียนการสอนและมาตรการในการวัดและการประเมินผลให้ชัดเจนด้วย

ขั้นที่ 5 ดำเนินการใช้หลักสูตรตามที่ได้มีการปรับขยายแล้ว ในขั้นนี้ควรจะให้มีความสำคัญกับหลักสูตรที่จัดขึ้นมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลหลักสูตรนี้จะเป็นข้อมูลสำคัญในการเสนอแนะ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรในลำดับต่อไป

ขั้นที่ 6 ดำเนินการใช้หลักสูตร นำหลักสูตรไปให้นักเรียนได้เรียนจากหลักสูตรที่สร้างขึ้น

ขั้นที่ 7 เป็นขั้นตอนในการตัดสินใจในการดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตร ที่ใช้มาแล้ว สมควรจะได้มีการแก้ไขปรับปรุงตรงจุดไหน จึงจะทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสม และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาภายในสังคมส่วนรวมและสังคมท้องถิ่นให้มากที่สุด

ขั้นที่ 8 ประกาศใช้หลักสูตร

ทัศนีย์ สุภเมธี (2532 : 65 - 66) ได้สรุปวิธีในการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นขั้นตอน ดังนี้คือ

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
2. ศึกษารวบรวมข้อมูลในเรื่อง สภาพปัญหา และความต้องการของเขตการศึกษาหรือของจังหวัด

3. ศึกษาหลักสูตรในเรื่อง จุดหมาย หลักการ จุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มวิชา และเนื้อหา เพื่อพิจารณา ลด เพิ่ม และขยายหลักสูตรของท้องถิ่น

4. ศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อนำมาจัดให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

5. ประชุมดำเนินการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

6. ดำเนินการทดลองและติดตามผล

7. ปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่องของหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

8. ประกาศใช้หลักสูตร

9. ดำเนินการอบรมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาสัมพันธ์เผยแพร่หลักสูตร

นิคม ชมภูหลง (2542 : 55 - 56) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การปรับปรุงหลักสูตรให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น หรือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเสริมหลักสูตรแกนกลางอาจจะดำเนินการในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอหรือระดับโรงเรียนก็ได้ ซึ่งมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ ควรจะเลือกบุคคลที่มีความรู้

ความสามารถและมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน

2. ศึกษาหลักสูตรแม่บท

3. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานโดยอาจใช้วิธีการวิจัย สัมภาษณ์ ประชุม และสัมมนา หรือวิธีการอื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์เพื่อให้ทราบข้อมูลแท้จริง

4. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่นควรจะบรรลุเป้าหมายอะไรบ้าง

5. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรแกนกลางกับสภาพท้องถิ่น ดำเนินการเลือกเนื้อหาที่มีอยู่ในหลักสูตรแกนกลางที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น และถ้าสิ่งไหนที่ยังไม่ครอบคลุมกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นก็ดำเนินการสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่ได้

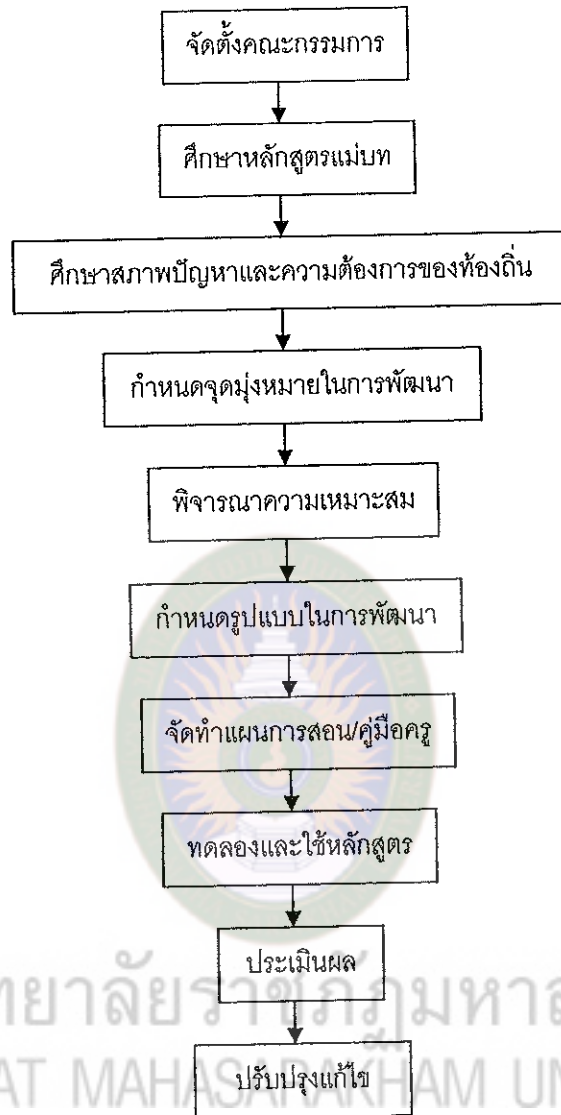
6. กำหนดวิธีการหรือรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

7. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และคู่มือครู

8. ทดลองและใช้หลักสูตร

9. ประเมินผลการใช้หลักสูตร จะทำให้หลักสูตรที่จัดทำขึ้นมีความเหมาะสมเพียงใด

10. ปรับปรุงแก้ไข

แผนภาพที่ 11 แสดงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของ นิคม ชมภูหลง (2542 : 56)

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิวณิช (2542 : 150 - 153) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับเขตการศึกษา ไปจนถึงระดับห้องเรียนไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานในระดับใด หากจะให้เป็นอย่างมีระเบียบแบบแผน ต้องดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรเลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน ประมาณ 5-7 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรอย่างน้อย 1 คน เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้ เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย นอกนั้นควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหาการสอน และ สภาพท้องถิ่น เช่น ผู้สอน ผู้บริหาร โรงเรียน ศิษยานิเทศก์ นักวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนา หลักสูตรระดับชาติ เพื่อให้มีความเข้าใจในโครงสร้างและแนวดำเนินการของหลักสูตร แกนกลางอย่างถ่องแท้ก่อน นอกจากนั้นยังเป็นการทบทวนหรือพัฒนาจุดประสงค์ต่าง ๆ ของ หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น วิเคราะห์เนื้อหาสาระและประสบการณ์ในหลักสูตร ซึ่ง อาจจะให้ได้ถึงรายละเอียดขั้นการแปลงเป็นพฤติกรรมที่คาดหวังจากตัวผู้เรียน

3. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นตามที่ได้เสนอ มาแล้วรวมทั้งสิ่งที่ควรเพิ่มเติมในระดับท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรมท้องถิ่น การประกอบอาชีพใน ปัจจุบันและอนาคต ความคาดหวังของท้องถิ่น การเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะรวบรวมจาก แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และการประชุมสัมมนา หรือวิธีการอื่นใดที่จะเป็น ประโยชน์ ทำให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคมของท้องถิ่น

4. การประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นให้ มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่และต้องการพัฒนาในอนาคต หากข้อมูลไม่ชัดเจน จะต้องประเมินผลก่อน คณะกรรมการควรพิจารณาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วนั้นเป็นไปตามความ ต้องการหรือไม่ มีสิ่งใดบ้างที่ต้องการและจงใจให้เกิดขึ้น นำทั้ง 2 ประเด็นมาเปรียบเทียบ เพื่อ เลือกและจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล ผลที่ได้อาจจำแนกได้เป็น 2 ประเด็นคือ

4.1 การปรับ เพิ่ม หรือขยาย หลักสูตรแกนกลาง ถ้าหากผลของการ ประมวลและพิจารณา สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นสรุปได้ว่า มีสิ่งที่ควรปรับ เพิ่มหรือขยายหลักสูตรแกนกลาง กระบวนการลำดับต่อไปควรเป็น ดังนี้

4.1.1 จัดตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยการปรับ เพิ่ม หรือขยายในการสรรหาหรือคัดเลือกคณะอนุกรรมการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในการ จัดตั้งคณะกรรมการ

4.1.2 กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะอนุกรรมการ เนื่องจากทุกคน จะมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนา มีบทบาทสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงควร พิจารณาทบทวนและหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งหมดก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนใน คณะผู้ทำงาน

4.1.3 คณะอนุกรรมการ นำข้อมูลผลสรุปที่พบว่าสิ่งใดไม่ครอบคลุมหรือไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น มาดำเนินการปรับเพิ่ม หรือขยายให้มีความเหมาะสม จัดเป็นเอกสารประกอบหลักสูตรท้องถิ่น เช่น แผนการจัดการเรียนรู้ คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แล้วนำเอกสารประกอบหลักสูตรเผยแพร่ในท้องถิ่น

4.1.4 การนิเทศติดตามผลและประเมินผล การใช้หลักสูตรที่เป็นผลจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเป็นการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ ชี้แจงแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้เป็นการติดตามผลมีการนำเอกสารประกอบหลักสูตร ไปใช้ในชั้นปฏิบัติจริงมากน้อยเพียงใด กระตุ้น ส่งเสริมให้มีการใช้อย่างคุ้มค่า นอกจากนี้ยังมีการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อดี ข้อเสีย ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

4.2 การสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ถ้าคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น มีข้อมูลพบว่าน่าจะมีการพัฒนาหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง กระบวนการลำดับต่อไปควรเป็นดังนี้

4.2.1 จัดตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ด้วยหลักการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

4.2.2 กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะอนุกรรมการ เช่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

4.2.3 การออกแบบหลักสูตร อันเป็นกระบวนการในการเลือกองค์ประกอบต่าง ๆ ตลอดจนเทคนิควิธีต่าง ๆ ในการสร้างหลักสูตร ต้องไม่ขัดแย้งกับหลักสูตรแกนกลางแต่เป็นการช่วยเสริมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

4.2.4 การร่างหลักสูตร นำข้อมูลที่ได้จากการออกแบบหลักสูตรมาดำเนินการสร้างหลักสูตรย่อย โดยใช้หลักการและกระบวนการสร้างหลักสูตร

4.2.5 การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร คณะอนุกรรมการต้องจัดหาหรือสรรหาคณะผู้ร่วมงาน

1) คณะผู้เชี่ยวชาญ ทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรจากองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้ครบทุกด้าน เพื่อการแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้

2) คณะผู้ทดลองใช้หลักสูตร มีการเตรียมความพร้อมก่อนทดลองใช้ ซึ่งอาจจะเป็นการประชุมหรือการฝึกอบรม

ทั้งนี้คณะอนุกรรมการต้องมีการเตรียมงานด้านต่าง ๆ อำนวยความสะดวกแก่คณะผู้ร่วมงานทั้ง 2 คณะ เช่น วัสดุหลักสูตร แผนการทำงาน งบประมาณ เป็นต้น ผลที่ได้จากขั้นตอนนี้ต้องนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขก่อนถึงขั้นต่อไป

4.2.6 การขออนุมัติใช้หลักสูตร คณะกรรมการการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นต้องนำหลักสูตรที่ร่างขึ้น เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับ

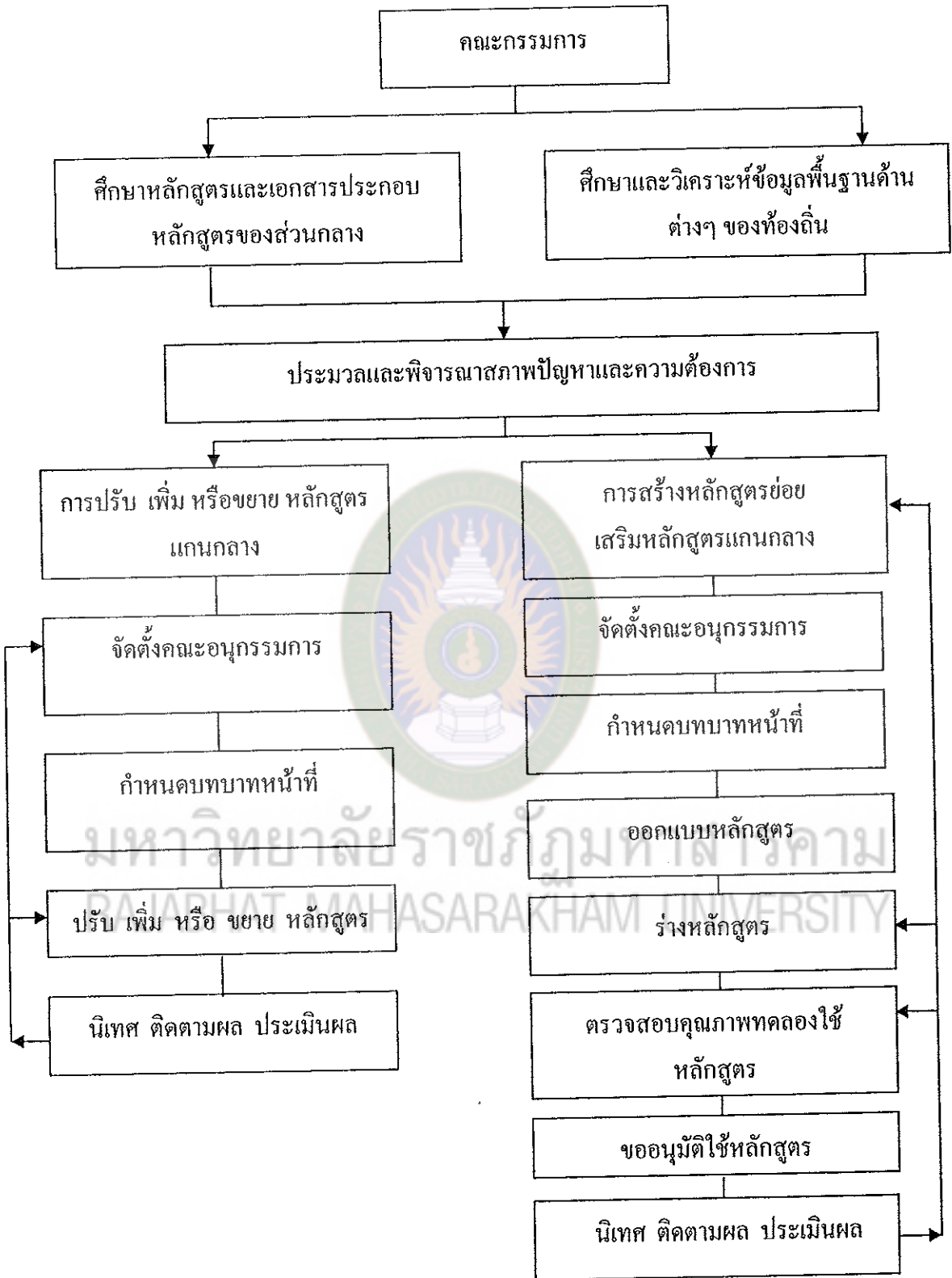
4.2.7 การนิเทศติดตามผลและประเมินผลการใช้หลักสูตรย่อย มีหลักการและวิธีการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมา สรุปได้ดังแผนภาพ

ที่ 12

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภาพที่ 12 แสดงแผนภูมิกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของวิชัย ประสิทธิ์วีวุฒิ
เวช (2542 : 153)

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมา จะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพการพัฒนาหลักสูตร ในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้มากที่สุด ตลอดจนสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สรุปเป็นขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นที่ 3 ศึกษาหลักสูตรแม่บท

ขั้นที่ 4 กำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนา

ขั้นที่ 5 จัดทำหลักสูตร

ขั้นที่ 6 ทดลองใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 7 ประเมินผล

ขั้นที่ 8 ปรับปรุงแก้ไข

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่ได้จากการยึดหยุ่นของหลักสูตรแกนกลาง หลักสูตรท้องถิ่นจึงสะท้อนการแสดงออกของความรู้สึกนึกคิดของชุมชนในท้องถิ่นแต่ละที่ ที่จะขับเคลื่อนพลังมวลชน พลังสื่อ พลังความคิดของบุคคลในท้องถิ่น ให้ปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อดำรงรักษาและสืบทอดสิ่งที่ดีงามไว้อย่างยั่งยืน

5. การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการศึกษาการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้มีผู้กล่าวถึงการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

กรมวิชาการ (2540 : 33 - 35) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ก่อนการลงมือสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นภายหลังจากที่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ของโรงเรียนแล้ว ต้องวิเคราะห์ภาระงานสอนโดยการศึกษาจากคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่กำหนดเพื่อจะ ทำให้ทราบว่าในแต่ละเนื้อหาหรือรายวิชาควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นได้อย่างไร คำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชา ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ คือ

ส่วนที่ 1 กิจกรรมได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่ต้องจัดให้แก่ผู้เรียนสังเกตได้จากคำว่า ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง สำรวจ ฝึกปฏิบัติ วิเคราะห์ อธิบาย

ส่วนที่ 2 เนื้อหา ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงหัวข้อหรือขอบข่ายของเนื้อหาที่จะนำมาให้ผู้เรียนเรียนรู้หรือฝึกเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์

ส่วนที่ 3 จุดประสงค์ ได้แก่ ส่วนที่ระบุพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด ขึ้นกับผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะตามที่ได้ระบุไปแล้วในส่วนที่ 1 และ 2 พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดนี้จะต้องประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้ ทักษะ เจตคติ และ กระบวนการ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ผลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์ คำอธิบาย หรือ คำอธิบายรายวิชานี้ จะช่วยให้ผู้สอนมองเห็นภาพงานสอนของเนื้อหาหรือรายวิชาดังกล่าวได้ ชัดเจนขึ้นว่า จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีใด มีขอบข่ายเนื้อหาที่จะต้องเรียนรู้หรือ ฝึกทักษะอะไรบ้าง และประกอบการสุดท้ายต้องการให้ผู้เรียนมีหรือเกิดพฤติกรรมทั้งในด้าน ความรู้ ทักษะปฏิบัติ เจตคติ รวมทั้งการจัดการอะไรบ้าง

การพัฒนาหลักสูตรที่เป็นการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนนี้ สามารถทำ ได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชาโดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

- 1.1 ศึกษาผลที่ได้จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนว ทางแก้ไข
- 1.2 ศึกษาคำอธิบายรายวิชาจากหลักสูตร
- 1.3 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ เน้น

กระบวนการและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยท้องถิ่นต้องพิจารณาต่อไปว่า กิจกรรมที่ หลักสูตรกำหนดให้ นั้นจะจัดโดยวิธีที่จะทำให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของ ท้องถิ่น เช่น กิจกรรมศึกษาโดยท้องถิ่นสามารถจัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้ หลายวิธี ดังนี้

- 1.3.1 ฟังคำอธิบายจากครู
- 1.3.2 ค้นคว้าจากห้องสมุดโรงเรียน
- 1.3.3 ค้นคว้าจากแหล่งวิทยาการอื่น ๆ
- 1.3.4 เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นมาบรรยาย
- 1.3.5 ออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น

1.3.6 ออกไปสำรวจดูสภาพจริงในพื้นที่

1.3.7 สังเกตสิ่งแวดล้อมรอบข้าง

1.3.8 ออกไปทัศนศึกษา

1.3.9 รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

1.3.10 นำหรือพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้

1.3.11 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เช่น ความสัมพันธ์ด้านความเหมือน

และแตกต่าง สิ่งที่เป็นเหตุเป็นผล จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการศึกษานั้น ท้องถิ่นสามารถจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการศึกษาตามที่กำหนดไว้ ด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี แต่ละวิธีจะมีขั้นตอนการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าท้องถิ่นจะต้องตัดสินใจเลือกหรือปรับกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นลักษณะใดก็ตาม กิจกรรมที่จัดนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติและได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองให้มากที่สุด ต้องจัดให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ของโรงเรียน ที่สำคัญต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ ในกรณีที่ท้องถิ่นต้องการให้มีการปฏิบัติกิจกรรมเป็นกรณีพิเศษนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั่วโมงเรียน ท้องถิ่นสามารถจัดในรูปกิจกรรมเสริมในลักษณะของชุมชนอีกก็ได้ ทั้งนี้เพื่อจะให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสศึกษา และทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ มากยิ่งขึ้น

2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา การพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการปรับ

รายละเอียดของเนื้อหา มีวิธีการเช่นเดียวกับการพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม กล่าวคือ เมื่อท้องถิ่นวิเคราะห์แล้วพบว่า แนวการปฏิบัติในการสร้างเพื่อจะให้บรรลุถึงเป้าหมายซึ่งบรรจุไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาในหลักสูตรแล้ว นอกจากจะปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแล้ว ในการพิจารณากำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะนำมาเรียนรู้หรือฝึกทักษะ เพื่อให้เกิดความรู้หรือทักษะตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้ ท้องถิ่นสามารถจะพิจารณาปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพได้ โดยการนำเอาเนื้อหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนมาให้ผู้เรียนศึกษาหรือฝึกทักษะ ทั้งนี้เพราะว่าในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุงจะระบุเนื้อหาที่ให้เรียนไว้กว้าง ๆ โดยกำหนดเป็นขอบข่ายหรือหัวข้อต่าง ๆ ไว้เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ได้ด้วยการเพิ่มหรือปรับ ได้ตามความเหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ใน
คำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท

2.2 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่มหรือปรับสำหรับนำมาให้
เรียนรู้หรือฝึกทักษะให้เป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์

2.3 นำเอารายละเอียดที่ได้ตามข้อ 2 ไปปรับเข้าโครงสร้างขอบข่าย
เนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาที่สอน แล้วนำไปจัดทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้
ต่อไป

2.4 พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ให้
สอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรับนั้น

การปรับหรือการเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา นั้น ท้องถิ่นสามารถ
ดำเนินการได้ทันที ถ้าผลการวิเคราะห์พบว่า เป้าหมายของการสร้างมีปรากฏในจุดประสงค์การ
เรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาแล้ว ท้องถิ่นสามารถจะปรับรายละเอียดของเนื้อหา
ให้สอดคล้องและเป็นไปตามแนวปฏิบัติที่เลือกนั้น

จากการทบทวนแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับรายละเอียดของ
เนื้อหา นี้ สรุปได้ว่า เป็นการดำเนินงานต่อจากที่ท้องถิ่นได้วิเคราะห์เนื้อหาและคำอธิบาย
รายวิชามาแล้วในการสร้างลักษณะที่ 1 กล่าวคือ การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น โดยลักษณะนี้
ท้องถิ่นต้องนำเอาผลการวิเคราะห์ในส่วนที่เป็นเนื้อหาวิเคราะห์ต่อไปอีกกว่าจากหัวข้อหรือ
ขอบข่ายเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดไว้ในแต่ละหัวข้อนั้น ควรมีการเพิ่มรายละเอียดเนื้อหาอะไร
อีกบ้าง ที่จะให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตน ทั้งนี้โดยพิจารณาตามความ
เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นและคาบเวลาที่อยู่

การวิจัยครั้งนี้การพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับรายละเอียดของเนื้อหา นี้
ท้องถิ่นสามารถพิจารณากำหนดรายละเอียดเนื้อหาเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับสภาพและความ
ต้องการของท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ โดยต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงและต้อง
คิดถึงความเหมาะสมของเวลาและผู้เรียน ซึ่งการสร้างหลักสูตร โดยวิธีนี้ ท้องถิ่นสามารถจะ
ดำเนินการได้เอง โดยรายละเอียดที่สร้างจะปรากฏในแผนการจัดการเรียนรู้

3. การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน เป็นกระบวนการพัฒนา
หลักสูตรที่ต่อเนื่องมาจาก การสร้างหลักสูตรตามลักษณะที่ 1,2 มาแล้ว กล่าวคือ เมื่อท้องถิ่น
ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และปรับรายละเอียดของเนื้อหา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและ
ความต้องการแล้ว สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่โดยทั่วไปก็อาจไม่สอดคล้องกับกิจกรรมและ
เนื้อหาที่พัฒนาไป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปรับปรุงและเลือกใช้ให้เหมาะสม

สอดคล้องกัน สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถจะสร้างเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย

หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอน รายวิชาใดรายวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะ มีเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้น ๆ อาจจะมีลักษณะเป็นเล่มหรือเป็นชุดก็ได้

แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อที่จะใช้สำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอน หลักสูตรมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ สำหรับผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภท

1. หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน

2. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอิงหลักสูตร ซึ่งมีความเหมาะสมกับวัยและความสนใจในการอ่านของนักเรียน สำหรับให้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

3. หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้าอ้างอิงเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยมีการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

4. หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป ไม่ขัดต่อวัฒนธรรมประเพณี ศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติและมีสารประโยชน์มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

คู่มือครู หมายถึง เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

คู่มือการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารและหนังสือสำหรับครูและนักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร นอกจากนี้ยังมีสื่อที่ท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อีก เช่น สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียน มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์หลักสูตร โดยการวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรว่า รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไรมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะการปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงไรและมี

คาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อที่จะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่ใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 สํารวจสื่อเอกสารหรือหนังสือ เป็นการสำรวจรวบรวมสื่อเอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายหนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือ เป็นการวิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือที่สำรวจได้ตามขั้นตอนที่ 2 เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1. การสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร
  - 1.1 มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชา
  - 1.2 ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ
  - 1.3 ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติและค่านิยม
  - 1.4 ส่งเสริมการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
2. ความเหมาะสมของเนื้อหา
  - 2.1 ถูกต้องตามหลักวิชา
  - 2.2 ไม่ลำสมัย
  - 2.3 เหมาะสมกับเวลาเรียน
  - 2.4 ช่าง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น
3. ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา
  - 3.1 เรียงลำดับเนื้อหาดีไม่สับสน
  - 3.2 อธิบายความชัดเจน เข้าใจง่าย
  - 3.3 ใช้ตัวอย่างประกอบช่วยความเข้าใจได้ดี
4. การใช้ภาษา
  - 4.1 ถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา
  - 4.2 กะทัดรัด ไม่เยิ่นเย้อ หรือวกวน
  - 4.3 ใช้ศัพท์และประโยคไม่ซับซ้อน เหมาะกับระดับชั้น
5. กิจกรรมเสนอแนะ
  - 5.1 มีคำถามหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์

5.2 มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้ฝึกปฏิบัติ

5.3 มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สรุปว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะนี้ผลที่ได้จะเป็นการจัดหา รวบรวมสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งการสำรวจแหล่งสื่อ สำหรับนำมาประกอบการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียน ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งท้องถิ่นจะรวบรวมละเอียด การใช้และรายชื่อสื่อลงในแผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำ ซึ่งหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอน ไว้ ว่า โรงเรียนจะต้องสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เลือกอ่าน สื่อการเรียนอย่างหลากหลาย รวมทั้งให้มีการนำเอาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด และ โปรดอย่าลืมนำสื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่น ได้ปรับปรุงและเลือกใช้ตามหลักเกณฑ์ ที่กล่าวมาแล้วนี้ ท้องถิ่นดำเนินการแล้วจะต้องให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย รับผิดชอบและให้ความเห็นชอบก่อนนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามที่ระบุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้

4. การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่ ในกรณีที่ผลการศึกษาวิเคราะห์ของท้องถิ่น พบว่า ในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนา มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ขึ้นใหม่ท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการ ได้เพื่อจะให้สื่อที่พัฒนาขึ้นมา มีคุณภาพในการดำเนินงาน ควรกระทำในรูปของคณะทำงาน สำหรับขั้นตอนในการดำเนินการจัดทำสื่อการเรียนการสอน ขึ้นมาใหม่ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

4.1. ขั้นตอนเตรียมการ

4.1.1 วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร

4.1.2 วิเคราะห์ขอบเขตเนื้อหาสาระ

4.1.3 พิจารณาเวลาเรียน

4.1.4 วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานในขั้น

ต่อ ๆ ไป

4.2. ขั้นวางแผน

4.2.1 กำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียน

4.2.1 กำหนดขอบเขตและหัวข้อเนื้อหาสาระของสื่อการเรียน

4.2.3 จัดทำโครงร่าง (Outline) ของสื่อการเรียน

4.2.4 เตรียมเรื่องเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยก
ร่างต้นแบบสื่อการเรียน

4.3. ขั้นยกร่างต้นแบบสื่อการเรียน

4.3.1 ลงมือเขียนต้นแบบ ครั้งที่ 1

4.3.2 ตรวจสอบต้นแบบ ครั้งที่ 1 และปรับปรุง

4.3.3 ตรวจสอบต้นแบบ ครั้งที่ 2 และปรับปรุง

4.4. ขั้นทดลองใช้ต้นแบบสื่อการเรียน

4.4.1 ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คน แล้วปรับปรุง

4.4.2 ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอนแล้วปรับปรุง

4.5. ขั้นจัดทำต้นแบบสื่อการเรียนให้สมบูรณ์ เพื่อให้สื่อการเรียนการสอนที่

ท้องถิ่นสร้างขึ้นใหม่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนอย่างแท้จริง ในการจัดทำควรใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ประกอบการพิจารณาจัดทำคือ

4.5.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา

4.5.2 ถูกต้องตามหลักวิชาและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน

4.5.3 เสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นของการเรียนรู้

4.5.3 เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน

4.5.5 เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

4.5.6 เนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดีและความมั่นคงของชาติ

4.5.7 เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของ

ท้องถิ่น

4.5.8 ใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้

4.5.9 ภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับ

เนื้อหา

4.5.10 กิจกรรม (ถ้ามี) มีความเหมาะสมส่งเสริมให้ผู้เรียน รู้จักคิด

วิเคราะห์ วิวิจารณ์ ฝึกปฏิบัติและส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสร้างขึ้นใหม่ โดยเฉพาะที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์จะต้องมีเนื้อหาไม่ซ้ำซ้อนกับสื่อการเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้สำหรับเนื้อหาหรือรายวิชานั้น ไปแล้ว และสื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสร้างขึ้นใหม่นี้ สามารถนำมาใช้

ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ความเห็นชอบแล้ว กรณีที่ท้องถิ่นสร้างสื่อการเรียนที่เป็นสิ่งพิมพ์ขึ้นมาใหม่และมีความประสงค์จะให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนดให้เป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบสำหรับกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ จะต้องเป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5. การจัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้เป็นการจัดทำวิชาหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่หลังจากที่ศึกษาแล้วพบว่า สิ่งที่จะมีการพัฒนานั้นไม่มีปรากฏในหลักสูตรของกลุ่มประสบการณ์หรือรายกลุ่มวิชาใด ในหลักสูตร โดยการจัดทำวิชาหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่ มีขั้นตอนในการจัดทำดังนี้

5.1 ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และ โครงสร้าง เนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่าง ๆ จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำและเพื่อป้องกันมิให้ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่

5.2 นำเอาผลการศึกษา ผลการวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็นของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นที่ได้รับจากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์มาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

5.3 กำหนดจุดประสงค์ของรายวิชาหรือรายวิชาที่จะดำเนินการจัดทำขึ้นมาใหม่โดย

5.3.1 วิเคราะห์จากปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น สำหรับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ สิ่งที่ต้องการให้รู้พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดและเงื่อนไขต่าง ๆ (ถ้ามี)

5.3.2 เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้งสี่ด้าน (ความรู้ ทักษะปฏิบัติ เจตคติ และกระบวนการ) รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งลักษณะของจุดประสงค์ที่ดีต้องบอกสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อเรียนจบรายวิชานั้น ไม่ใช่การดำเนินงานหรือกิจกรรม

5.4 กำหนดเนื้อหา โดยวิเคราะห์จากจุดประสงค์ ซึ่งระบุคำหลักของจุดประสงค์รายวิชานั้น ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้ (สิ่งที่จะให้เรียนรู้หรือศึกษา) และส่วนที่เป็นทักษะ (สิ่งที่ต้องปฏิบัติ) เนื้อหาที่กำหนดนี้จะต้องมีลักษณะ ดังนี้

5.4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา

5.4.2 ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ

5.4.3 เหมาะสมกับวัยและพื้นความรู้ของผู้เรียน

5.4.4 เหมาะสมกับเวลา

5.4.5 ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ ตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรม

5.5 กำหนดคาบเวลาเรียนสำหรับคำอธิบายรายวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ ในการกำหนดคาบเวลาจะต้องไม่ทำให้คาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่มประสบการณ์หรือหน่วยย่อยเปลี่ยนแปลงไป

5.6 เขียนคำอธิบายรายวิชา ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดในหลักสูตรแม่บท โดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชาตามแบบฟอร์มที่กำหนด

5.7 จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ตามแบบฟอร์มที่กำหนด โดยให้มีรายละเอียดเนื้อหาประกอบด้วย

5.7.1 เหตุผลและความจำเป็น

5.7.2 จุดประสงค์ (ของวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำ)

5.7.3 ขอบข่ายเนื้อหา

5.7.4 แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5.7.5 สื่อการเรียนการสอนที่จะสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5.7.6 แนวการวัดและประเมิน

5.8 การขอเสนออนุมัติ ให้ท้องถิ่นส่งเอกสารในข้อ 5.7 ให้แก่หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับอนุมัติและกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้คำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาดังกล่าวแล้ว จึงนำเอาคำอธิบายหรือรายวิชาดังกล่าวมาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเนื้อหาที่จัดขึ้นใหม่จะต้องไม่เป็นเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่แล้ว ในหลักสูตรแม่บท ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์และรายวิชาหรือกลุ่มวิชาเดียวกันหรือต่างกลุ่มก็ตาม ดังนั้นควรตรวจสอบรายละเอียดของเนื้อหาก่อนการลงมือพัฒนา

เกณฑ์ที่ใช้การพิจารณาอนุมัติคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ ประกอบด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. สอดคล้องและสอดคล้องกับหลักการและจุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตร
2. เป็นส่วนหนึ่งของ โครงสร้างความรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาตามที่โครงสร้างหลักสูตรกำหนดไว้
3. สอดคล้องและสนองต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4. มีความอุดมสมบูรณ์และความพร้อมเพียงที่จะนำไปใช้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบ

5. เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียนการสอนทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีสอน

6. ไม่มีเนื้อหาสาระดังกล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดีและไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติ

7. มีรูปแบบและวิธีการเขียนสอดคล้องและเป็นไปตามที่หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการกำหนด

จากข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผลสรุปได้ว่าการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้ว ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 4 ลักษณะ โดยไม่ต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่

1.1 การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม

1.2 การปรับรายละเอียดของเนื้อหา

1.3 การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

1.4 การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่

2. การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ ซึ่งจะต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบตามลำดับขั้น ส่วนภูมิภาคสิ้นสุดที่ ศสวช. ส่วนกลางสิ้นสุดที่กรมวิชาการ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูสามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ 5 ลักษณะคือ ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับรายละเอียดเนื้อหา การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับรายละเอียดเนื้อหา การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่ การจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ซึ่งการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น จะต้องมีครบองค์ประกอบทั้งหมด ถ้าไม่ครบองค์ประกอบดังกล่าว การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นอาจเป็นการสูญเปล่า เพราะไม่ได้นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ครบ นั่นเอง การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น เริ่มจากการสำรวจหาความต้องการของท้องถิ่นและสภาพทั่วไป การสำรวจความต้องการและปัญหาทั่ว ๆ ไปนั้น จำเป็นต่อการสร้างหลักสูตรทุกประเภท แต่หลักสูตรกลางนั้น การสำรวจความต้องการจำเป็นและสภาพปัญหาโดยทั่ว ๆ ไป มักจะได้อาจมาจากข้อมูลหลาย ๆ ด้านที่เป็นเชิงวิชาการ แต่หลักสูตรท้องถิ่นความต้องการจำเป็น

และสภาพทั่วไป มักจะเปลี่ยนได้ง่าย การสำรวจยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่ การสร้างหลักสูตรสาระ การเรียนรู้ท้องถิ่นจะแตกต่างจากหลักสูตรกลางและหลักสูตรเฉพาะกิจหลายประการ เช่น กลุ่ม ผู้เรียนมีขนาดเล็กกว่า การออกแบบหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นจัดกำหนดองค์ประกอบ ของหลักสูตร 4 อย่าง ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การ ประเมินผล ไม่ซับซ้อน ขั้นตอนของหลักสูตรท้องถิ่น มีลักษณะง่าย ไม่ซับซ้อน ตลอดจน ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการ ได้รับการพัฒนาให้มี ศักยภาพสูงสุด

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นที่ดีนั้น จะต้องเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงและความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เอื้อต่อความต้องการของท้องถิ่นนั้น ได้มี นักการศึกษากล่าวถึงกระบวนการพัฒนาไว้ ดังต่อไปนี้

วิชัย ดิสสระ (2553 : 37) ได้กล่าวถึง ข้อคิดในการพัฒนาหลักสูตรตามความ ต้องการของท้องถิ่นไว้ 4 ประการ คือ

1. ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ความ ต้องการของสังคมในแง่ฝ่ายผู้ใช้ผลผลิต ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของสังคม และสิ่งแวดล้อม ความสอดคล้องของเนื้อหาสาระและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพ เศรษฐกิจและสังคม
2. ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต้องกระทำให้ครบ 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดจุดมุ่งหมายหลักสูตร การเลือกและการจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ การนำ หลักสูตร ไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร และขั้นตอนสุดท้ายคือ การปรับปรุงหลักสูตร
3. หลักสูตรต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร การจัดแผนการ เรียน การสอน วิธีและคุณสมบัติผู้สอน สถานที่ สื่อการเรียนการสอน และหนังสือเรียน หรือ ตำราเรียน
4. ต้องมีการประชุมสัมมนา ปรึกษาหารือร่วมกันกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้ง ฝ่ายผลิตและฝ่ายใช้เป็นครั้งคราวไป ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพและเหมาะสมกับ สภาพการณ์ปัจจุบัน

กรมวิชาการ (2536 : 11 - 12) ได้กล่าวว่า ท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการพัฒนา หลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้ หมายถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการ จัดการเรียนการสอนระดับต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ สำหรับแนวการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นที่

ต้องการให้ชุมชนหรือท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสามารถกระทำได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษา และมอบหมายงาน/กิจกรรมให้เด็กไปทำที่บ้าน โดยครูและผู้บริหารเป็นผู้ประสานงาน ครูและชาวบ้านจะช่วยกันติดตามผลและประเมินผล
2. ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก โดยชาวบ้านจะใช้วิธีการนำเด็กไปศึกษาแหล่งความรู้ในชุมชน ครูจะต้องมีวิธีการที่ทำให้เด็กรู้วิธีเรียนรู้กับชาวบ้าน
3. โรงเรียนและชุมชน จะต้องร่วมกันประสานกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

วิชัย ประสิทธิ์วิฑูริเวช (2542 : 16) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ต้องการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น มี 4 ประการสำคัญ คือ ประการแรก การพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ ได้เปิดกว้างให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมการปรับหรือพัฒนาให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ประการที่ 2 ประสิทธิภาพในหลักสูตรระดับชาติบางอย่างมีความจำเป็นมากกว่า หรือน้อยกว่าในระดับท้องถิ่น ประการที่ 3 ประสิทธิภาพที่จำเป็นของท้องถิ่น ไม่มีหลักสูตรระดับชาติ และประการสุดท้าย ประสิทธิภาพบางอย่างเป็นความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งมีข้อมูลในเชิงวิชาการ

เมื่อการพัฒนาหลักสูตรมีเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น หรือการนำหลักสูตรไปใช้ในระดับท้องถิ่น จำเป็นจะต้องศึกษาหลักสูตรแม่บทด้านนโยบาย สภาพปัญหาของท้องถิ่นด้านต่าง ๆ เช่น ลักษณะนิสัยของประชากรในท้องถิ่น สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ทรัพยากรท้องถิ่น ความต้องการอื่น ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพิจารณาพร้อมกับหลักสูตรแม่บท จัดทำวัตถุประสงค์และโครงการสอนในลักษณะกว้าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้บริหารและครู นำไปใช้ในโรงเรียนต่อไป

จากการทบทวนการกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับเหตุผลที่ต้องการให้มีการสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ เป็นการเปิดกว้างให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปรับ หรือสร้างให้เหมาะสมกับท้องถิ่น นอกจากนั้น ประสิทธิภาพที่จำเป็นบางอย่างของท้องถิ่น ไม่มีในหลักสูตรระดับชาติ หรือถ้ามี ก็มีความจำเป็นมากกว่า หรือน้อยกว่าในระดับท้องถิ่น และประสิทธิภาพบางอย่างเป็นความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งมีข้อมูลในเชิงวิชาการสนับสนุน สำหรับการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ก็คือ กระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดทำต้องตอบสนองตามความ

ต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรที่ได้มีจุดหมายเพื่อปรับปรุงพัฒนาคุณภาพของ ผู้เรียนที่ตอบสนองต่อการพัฒนาการสืบสาน ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของ ท้องถิ่นนั้น ๆ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 23) ได้ให้นิยามศัพท์ "ท้องถิ่น" หมายถึง สภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมที่ผู้เรียนมีวิถีชีวิต เกี่ยวข้อง คำนึงมาแต่กำเนิด มีขอบข่ายครอบคลุมตั้งแต่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด กลุ่ม จังหวัด ภูมิภาค "ท้องถิ่น" หมายถึง รายละเอียดของเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นใน ด้านต่าง ๆ เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา สภาพ เศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาชีพ ตลอดจนสภาพปัญหา และสิ่งที่ควรได้รับการถ่ายทอดพัฒนาในชุมชนและสังคมนั้น ๆ ซึ่งสถานศึกษาควรกำหนดขึ้น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ สอดคล้องกับ อำนาจ จันทรแป้น (2532 : 25 - 30) ได้อธิบายไว้ว่า หาก พิจารณาองค์ประกอบในโครงสร้างจากหลักสูตรกลุ่มท้องถิ่น สามารถอธิบายได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น คือ

1. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหา และพัฒนา ความเป็นอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ของตนเอง และท้องถิ่นให้ได้

2. เพื่อให้เกิดความรัก และผูกพันกับท้องถิ่น เนื้อหาสาระได้มีการจัดกลุ่ม สาระของเรื่องราวในท้องถิ่น เป็น 4 กลุ่ม คือ

2.1 คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานของแหล่งองค์ ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดสืบต่อกันมา

2.2 ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

2.3 การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้พัฒนาให้เหมาะสมกับกาล สมัย

2.4 แนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ถูกนำมาใช้ ในชุมชน ซึ่งเป็นผลกระทบความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับ

พิสมัย ลีละแก้ว (2540 : 26) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นจะมีจุดเน้นที่สำคัญ 3

ประการ คือ

1. สาระความรู้ที่เป็นเรื่องราวของท้องถิ่นที่กำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ควรมีปริมาณมากและเจาะลึกเพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี สามารถพัฒนาแก้ปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจสังคมของตนเองและท้องถิ่น ได้ เป็นอย่างดี

2. กระบวนการเรียนการสอน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของท้องถิ่น

3. เน้นเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน

วิจัย ประสิทธิภาพของวิเทศ ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า เป็นการนำเอาหลักสูตรแกนกลางทั้งเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรที่พัฒนามาจากส่วนกลาง มาปรับ ขยาย หรือเพิ่มหรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่
2. ลักษณะที่ท้องถิ่นปรับปรุงรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตรที่มีอยู่เดิมแล้ว

ให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น

สังัด อุทรานันท์ (2532 : 25) ได้เสนอวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อให้เข้ากับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น มีวิธีการดำเนินงาน 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้ปัจจุบันเป็นหลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ดังนั้นอาจจะไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เปิด โอกาสแก่ท้องถิ่นทำการปรับเนื้อหาสาระของหลักสูตรบางส่วนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

2. การพัฒนาหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 9) ได้เสนอว่า ในการที่ท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมกับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการนั้นจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกวิชาในหลักสูตร โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรกลางเปลี่ยนไป

2. การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา จากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชา ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหา คาบเวลาเรียน ที่กำหนดในหลักสูตรกลางเปลี่ยนไป

3. การจัดทำเนื้อหา รายวิชา/รายวิชาใหม่ เป็นการดำเนินงานในกรณีที่พบว่าเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้ไม่ปรากฏในหลักสูตร ซึ่ง ไม่ต้องทำจุดประสงค์ ขอบข่าย เนื้อหา คาบเวลาเรียน ที่กำหนดในหลักสูตรกลางเปลี่ยนไป

4. การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนเป็นการปรับปรุงพัฒนาเลือกสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพท้องถิ่น

5. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม เป็นการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ หรือแบบฝึกหัดต่าง ๆ และเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มวิชาต่าง ๆ โดยเหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งนี้การเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะพัฒนาขึ้นมาใหม่ อาจใช้คำอธิบายรายวิชาที่มีอยู่แล้ว หรือเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้

วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

อำนาจ จันทร์แป้น (2532 : 29 - 37) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในรูปแบบ Spie Model ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์สภาพในอดีต สภาพปัจจุบัน และสภาพที่ควรจะเป็นในอนาคต โดยวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้
  - 1.1 ปรัชญาการศึกษา นโยบาย หลักสูตร แผนการศึกษา งานวิจัย
  - 1.2 สภาพปัญหา ค่านิยม วัฒนธรรมและความต้องการของชุมชน
  - 1.3 ธรรมชาติ เนื้อหาสาระ วิชาความรู้ ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี
  - 1.4 ความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนในด้านความต้องการและความสนใจ
  - 1.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ ตลอดจนแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เอื้อให้ดำเนินการบรรลุจุดประสงค์
2. การวางแผนหลักสูตรหรือแผนประสบการณ์
  - 2.1 กำหนดหลักสูตรสาขาหมวดวิชา
  - 2.2 กำหนดหลักสูตรรายวิชา
    - 2.2.1 กำหนดลักษณะกระบวนวิชา
    - 2.2.2 พิจารณาความสมดุลระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ
  - 2.3 กำหนดหลักสูตรเฉพาะกลุ่มบุคคล
  - 2.4 กำหนดแผนการสอน
    - 2.4.1 กำหนดวัตถุประสงค์
    - 2.4.2 คัดเลือกเนื้อหา สาระ และการจัดประสบการณ์
    - 2.4.3 กำหนดวิธีการเรียนการสอน สื่อ แหล่งวิชาการ

2.4.4 กำหนดวิธีการวัดผลประเมินผล

2.5 เตรียมการนิเทศภายใน

3. การใช้หลักสูตร

3.1 การเตรียมและพัฒนาบุคลากร เอกสาร สื่อประเภทต่าง ๆ

3.1.1 สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในแนวทางที่กำหนด

3.1.2 ฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้องให้เกิดทักษะการใช้หลักสูตร

3.1.3 สร้างหรือเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน

3.1.4 เตรียมการนิเทศภายใน

4. การประเมินผล

4.1 ประเมินแผนหลักสูตรหรือแผนประสบการณ์ทุกแผน ตามข้อ 2

4.2 ฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้องให้เกิดทักษะการใช้หลักสูตร

4.3 ประเมินความเหมาะสมของสื่อทุกประเภท

4.4 ประเมินผลสัมฤทธิ์ และมีแนวทางสอดคล้องกับการพัฒนา

หลักสูตรสถานศึกษาของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 21) ได้เสนอไว้ว่า หลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่ายทั้งบุคลากรในสถานศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา เพื่อระดมความคิด ประสบการณ์มาใช้ในการกำหนดหลักสูตร และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ตลอดจนตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของการศึกษา

5. การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ในการสร้างหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นนั้น ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2544 : 28) กล่าวว่า สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ในลักษณะต่อไปนี้

5.1 ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมในแต่ละกลุ่มวิชาในทุกระดับชั้น โดยปรับปรุงจากหลักสูตรแกนกลางโดยไม่ทำให้จุดประสงค์ของหลักสูตรเปลี่ยนแปลง

5.2 ปรับรายละเอียดของเนื้อหาโดยเพิ่มหรือลดรายละเอียดจากหลักสูตรแกนกลาง

5.3 ปรับปรุงหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

5.4 จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ เช่น หนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือหนังสืออื่น ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ เนื้อหาและสภาพท้องถิ่น โดยสื่อเหล่านี้อาจใช้กับเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่เดิมหรือรายวิชาใหม่ที่พัฒนาขึ้นก็ได้

5.5 จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง ทั้งนี้คำอธิบายรายวิชาที่จัดทำขึ้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และความต้องการของท้องถิ่น

สำหรับการจัดทำหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นนั้นสามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีแนวในการจัดทำ 12 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำหลักสูตร โดยผู้บริหาร โรงเรียน คัดเลือกครู ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการในท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ มาเป็นคณะทำงานเพื่อร่างหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน คณะทำงานต้องทำการศึกษาสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเพื่อให้หลักสูตรนั้น ๆ เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยรวบรวมข้อมูลจากคนในท้องถิ่นด้วยวิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม การสังเกต ฯลฯ สำรวจความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับศักยภาพความต้องการของผู้เรียน ศึกษารูปแบบต่าง ๆ ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพิจารณาว่ามีส่วนใดบ้างที่ท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ นอกจากนี้ยังต้องวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนด้วยว่า มีจุดแข็งจุดอ่อนอะไรบ้าง เพื่อนำไปปรับปรุงให้โรงเรียนมีความพร้อมมากที่สุด และสามารถนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ได้อย่างเกิดประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร คณะทำงานจะต้องศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน จากนั้นกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เมื่อเรียนจบรายวิชานั้น ๆ ที่สำคัญคือจะต้องเป็นจุดประสงค์ที่สามารถเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 กำหนดเนื้อหา เป็นการนำจุดประสงค์จากขั้นที่ 3 มาวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาอย่างกว้าง ๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชานั้น ๆ จากนั้นจึงแยกออกเป็นเนื้อหาย่อย ซึ่งในขั้นตอนนี้สามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นและผู้เรียนได้ ตลอดจนมีความต่อเนื่องกับรายวิชาใหม่ขั้นต้นและรายวิชาต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นกำหนดกิจกรรม พิจารณาจากจุดประสงค์แต่ละข้อ กิจกรรมที่กำหนดไม่ควรมากหรือน้อยเกินไป เน้นทักษะกระบวนการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม โดยมีครูเป็นผู้ประสานกิจกรรมและชี้แนะ

ขั้นที่ 6 กำหนดคาบการเรียน ถ้ารายวิชาที่จัดทำได้กำหนดให้เป็นวิชาบังคับเลือก คาบเวลาเรียนที่กำหนดจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรี สามารถกำหนดตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดให้เรียน แต่ความสัมพันธ์กับโครงสร้างของกลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วย ในกรณีที่เนื้อหาอาจจัดทำเป็นหลายวิชา และอาจมีได้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ขั้นที่ 7 กำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล คณะทำงานควรกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลในรายวิชาที่สร้างขึ้นใหม่ เพื่อผู้นำไปใช้จะได้ทำการวัดและประเมินผลได้ตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร สิ่งที่ต้องระบุ คือรายวิชาที่สร้างขึ้นจะมีการวัดและประเมินผลแบบใด ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และ/หรือเมื่อจบหลักสูตร ใช้วิธีการและเครื่องมือในการวัดผลอะไร ใช้เกณฑ์ใดในการประเมินผล

ขั้นที่ 8 จัดทำเอกสารหลักสูตร หลังจากจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาใหม่แล้ว ควรจะต้องจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม และหนังสือต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 9 ตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร คณะทำงานควรพิจารณาร่วมกันหรือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม ฯลฯ มีความสอดคล้องกันหรือไม่ วัสดุหลักสูตร เช่น แผนการสอน สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับหลักสูตรหรือไม่ ภาษาที่ใช้มีความชัดเจนเพียงใด หากพบข้อบกพร่องหรือปัญหาจะทำการแก้ไข จากนั้นคณะทำงานจึงคัดเลือกกลุ่มทดลองและกำหนดวิธีการประเมินผล เพื่อพิจารณาว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นใหม่ และสื่อการเรียนการสอน สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้หรือไม่อย่างไร ในการทดลองใช้หลักสูตรคณะทำงานจะต้องเตรียมครูผู้สอน ให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้หลักสูตรเสียก่อน จากนั้นจึงทดลองให้ครูนำไปใช้ในชั้นเรียน โดยมีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร นำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริงต่อไป

ขั้นที่ 10 เสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร เมื่อตรวจสอบคุณภาพและแก้ไขหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นเรียบร้อยแล้วจะต้องนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่เขียนตาม

แบบฟอร์มที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด แล้วเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับขั้นเพื่อขออนุมัติใช้หลักสูตร โดยกระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้ประกาศใช้หรือเผยแพร่การใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 11 นำหลักสูตรไปใช้ขณะรอการอนุมัติใช้หลักสูตรขณะทำงาน จะต้องทำการวางแผนใช้หลักสูตร โดยเตรียมการอบรมครูเกี่ยวกับวิธีการใช้หลักสูตร โดยควรจัดในรูปการประชุมเชิงปฏิบัติการ และเมื่อการประชุมสิ้นสุดลงแล้ว ผู้บริหารหรือผู้ได้รับมอบหมายจะต้องนิเทศติดตามผล ของการใช้หลักสูตรของครูด้วย เพื่อให้การสอนเป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

ขั้นที่ 12 ประเมินผลหลักสูตร หลังจากครุนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนระยะหนึ่งแล้ว โรงเรียนควรจัดให้มีการพิจารณาถึงคุณค่าของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร ให้ผลตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ต้องปรับปรุงแก้ไขในส่วใด หรือจะยกเลิกไป

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย ที่ดำเนินการร่วมกันเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพของท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำหลักสูตร การนำหลักสูตร ไปทดลองใช้หลังจากดำเนินการจัดทำเสร็จสิ้นแล้ว การนำหลักสูตรไปใช้อย่างเต็มรูปแบบ และการประเมินผลการใช้หลักสูตรซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อจะได้ทราบถึงระดับการพัฒนาของผู้เรียนหลังจากการนำหลักสูตรไปใช้จริงในโรงเรียน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า จุดประสงค์เนื้อหาของวิชาที่กำหนดขึ้นต้องเป็นไปตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
 อุดม เขยกิจวงษ์ (2545 : 21) ได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยอ้างอิงกับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2533 ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดความต้องการ

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดประสงค์

ขั้นที่ 3 เลือกรเนื้อหาและกำหนดขอบเขตของเนื้อหา

ขั้นที่ 4 จัดเนื้อหาและคำอธิบายรายวิชา

ขั้นที่ 5 จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

ขั้นที่ 6 จัดทำแนวทางการวัดและประเมินผล

จากที่กล่าวมาพอสรุปลำดับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้ ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแล้วแต่ระดับของหน่วยงานที่ต้องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น อาจเป็นระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัดและอื่น ๆ
2. วิเคราะห์สภาพความต้องการเพื่อทราบถึงข้อมูลความต้องการและปัญหาของท้องถิ่น
3. พิจารณาหลักสูตรแม่บทประเด็นเพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. กำหนดกรอบวัตถุประสงค์สิ่งที่หลักสูตรต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน
5. กำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรว่าควรพัฒนาอย่างไรบ้างหรือพัฒนาสิ่งใด องค์ประกอบใดของหลักสูตร เช่น การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาเนื้อหาวิชาใหม่ พัฒนาสื่อการเรียนการสอนใหม่
6. เลือกเนื้อหาและกำหนดขอบเขตเนื้อหา
7. จัดทำเอกสารและแนวทางจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน เทคนิคการถ่ายทอดองค์ความรู้
8. จัดทำแนวทางการวัดและประเมินผล การใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

การใช้หลักสูตร

ระบบการประเมินหลักสูตรจะประกอบด้วยกิจกรรม 2 ประการ คือ การประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร และการประเมินระบบหลักสูตรทั้งหมด หนึ่ง สำหรับการปรับปรุงแก้ไขในหลักสูตรนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรจะดำเนินการปรับปรุงแก้ไขในระบบย่อยระบบใดก่อนหรือหลังก็ได้ โดยใช้กระบวนการแบบเดียวกันกับการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่ทุกประการ สัจจ อูทรานันท์ (2542 : 24-36) สรุปได้ว่า ระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประกอบด้วย ระบบการพัฒนาหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร ระบบการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร และจำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยการศึกษาวิเคราะห์จากระบบข้อมูลพื้นฐาน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ดังนั้นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับโรงเรียน ควรมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 35-37)

1. ขั้นการพัฒนาหลักสูตร

- 1.1 จัดให้ความรู้เรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม โดยอาจเชิญผู้เชี่ยวชาญหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรหรือเป็นที่ปรึกษา
- 1.3 รวบรวมศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น อาทิ สภาพภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ อาชีพ สังคม ประเพณี ค่านิยม วัฒนธรรม แนวโน้มการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสอดคล้องกับผู้เรียนท้องถิ่นมากที่สุด
- 1.4 จัดทำแผนงานหรือโครงการพัฒนาหลักสูตรและส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้พัฒนาหลักสูตรครบทุกกลุ่มประสบการณ์
- 1.5 ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ครูผู้สอนได้พัฒนา หลักสูตรครบทุกกลุ่มประสบการณ์
- 1.6 เลือกและกำหนดแนวปฏิบัติรายละเอียดที่ควรได้รับการพัฒนา
- 1.7 กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร เพื่อมุ่งแก้ปัญหาและความต้องการที่ได้จาก การศึกษาวิเคราะห์
- 1.8 เลือกและจัดเนื้อหาสาระกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเป็นสื่อกลางในการพัฒนาผู้เรียน
- 1.9 กำหนดวิธีวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย
- 1.10 ทดลองใช้หลักสูตร หลังจากพัฒนาเสร็จและดำเนินการประเมินคุณภาพขั้นต้นแล้วก็จะนำเอาหลักสูตร ไปใช้ในสถานการณ์จริง การทดลองใช้หลักสูตรถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการศึกษาหาจุดอ่อน หรือข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อหาทางแก้ไขให้ดีขึ้น
- 1.11 ประเมินผลหลักสูตรหลังจากที่ได้ทำการทดลองใช้หลักสูตรแล้ว ควรทำการประเมินหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร มีส่วนไหนที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขบ้าง มีจุดอ่อนหรือไม่เหมาะสมด้านใดบ้าง ต้องปรับปรุงให้มีความเหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง ๆ ต่อไป

2. ขั้นการนำหลักสูตรไปใช้

- 2.1 จัดประชุมชี้แจง สร้างความตระหนักและส่งเสริมให้ครูนำหลักสูตรและเอกสารต่าง ๆ ที่ได้สร้างขึ้น ไปใช้ในการสอนจริงทุกหลักสูตร
- 2.2 แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร

2.3 จัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แกครุในการนำหลักสูตรไปใช้

3. ขั้นการประเมินหลักสูตร

3.1 จัดประชุมชี้แจงให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนและรูปแบบการประเมิน และวิธีการจัดทำเครื่องมือประเมินผล

3.2 แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ

3.3 จัดทำแผนงานหรือ โครงการประเมินหลักสูตร

3.4 จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น และเครื่องมือประเมินหลักสูตร

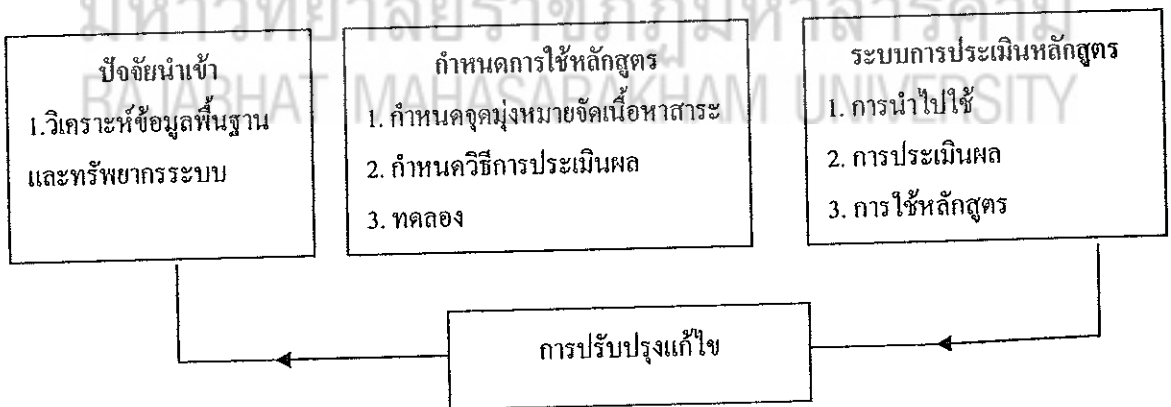
3.5 นิเทศ กำกับ ติดตามผลการประเมินหลักสูตร

3.6 นำผลการประเมินไปแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร

3.7 รายงานผล เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานพัฒนา

หลักสูตรแก่โรงเรียนอื่น ๆ และหน่วยงานต้นสังกัด

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับโรงเรียนเป็นการจัดระเบียบขั้นตอนการดำเนินงานด้วยวิธีระบบ ผู้วิจัยจึงขอเสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเชิงระบบซึ่งมีองค์ประกอบได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และผลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ดังแผนภาพที่ 13

แผนภาพที่ 13 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเชิงระบบ

ที่มา : สวาสดี แสนพันคร. ปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาลสินธุ์ เขต 1 วิทยานิพนธ์. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2548.

ตารางที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้มีผู้รู้หลาย ๆ ท่านได้ให้ข้อคิดในการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในแต่ละมิติ

ท่านผู้รู้เรื่องการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น	ให้แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
นิคม ชมภูหลง	1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ 2. ศึกษาหลักสูตรแม่บท 3. ศึกษาสภาพปัจจุบัน 4. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น 5. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรแกนกลางกับสภาพท้องถิ่น 6. กำหนดวิธีการหรือรูปแบบในการสร้างหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น 7. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และคู่มือครู 8. ทดลองและใช้หลักสูตร 9. ประเมินผลการใช้หลักสูตร 10. ปรับปรุงแก้ไข
สงัด อุทรานันท์	1. จัดตั้งคณะทำงาน 2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน 3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น 4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น 5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง และหรือจัดสร้างรายวิชาขึ้นใหม่ 6. ดำเนินการใช้หลักสูตร 7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร 8. การปรับปรุงแก้ไข
ทัศนีย์ ศุภเมธี	1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน 2. ศึกษารวบรวมข้อมูล 3. ศึกษาหลักสูตร 4. ศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้ 5. ประชุมดำเนินการ 6. ดำเนินการทดลอง 7. ปรับปรุงแก้ไข ส่วนที่บกพร่องของหลักสูตรท้องถิ่น 8. ประกาศใช้หลักสูตร 9. ดำเนินการอบรมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาสัมพันธ์เผยแพร่หลักสูตร
วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์	1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น 2. ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 3. ศึกษาหลักสูตรแม่บท 4. กำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนา 5. จัดทำหลักสูตร 6. ทดลองใช้หลักสูตร 7. ประเมินผล 8. ปรับปรุงแก้ไข
กรมวิชาการ	1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน 2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา 3. การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน 4. การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ 5. การจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

ท่านผู้รู้เรื่องการพัฒนา หลักสูตรสาระการ เรียนรู้ท้องถิ่น	ให้แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
อำนาจ จันทร์แป้น	1. การวิเคราะห์สถานการณ์ 2. การวางแผนหลักสูตรหรือแผน ประสบการณ์ 3. การใช้หลักสูตร 4. การประเมินผล
ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์	1. จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำหลักสูตร 2. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล พื้นฐาน 3. กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร 4. กำหนดเนื้อหา 5. ขึ้น กำหนดกิจกรรม 6. กำหนดคาบการเรียน 7. กำหนดเกณฑ์การวัดและ ประเมินผล 8. จัดทำเอกสารหลักสูตร 9. ตรวจสอบคุณภาพและการ ทดลองใช้หลักสูตร 10. เสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร 11. นำหลักสูตรไปใช้ 12. ประเมินผลหลักสูตร
อุคม เขวกวิงษ์	1. ศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดความต้องการ 2. กำหนดจุดประสงค์ 3. เลือก เนื้อหาและกำหนดขอบเขตของเนื้อหา 4. จัดเนื้อหาและคำอธิบายรายวิชา 5. จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน 6. จัดทำ แนวทางการวัดและประเมินผล
ตำนานักงาน	1. ขึ้นสร้างหลักสูตร 2. ขึ้นนำหลักสูตรไปใช้ 3. ขึ้นประเมินหลักสูตร
คณะกรรมการ การ	
ประถมศึกษาแห่งชาติ	

บทวิเคราะห์การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ตามที่ผู้รู้แต่ละท่านได้ให้ไว้
ผู้วิจัยสรุปเป็นภาพรวมทั้งหมด ได้ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือกัน
ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ที่ต้องมีการระดมความคิดและจัดเตรียมความพร้อมในการ
ดำเนินงานในแต่ละฝ่าย และผู้รู้แต่ละท่านก็ได้ให้ความรู้และมุมมองของการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่นไว้คนละด้าน ซึ่งแต่ละด้าน ล้วนแต่อุดมไปด้วยคุณค่ายิ่งนัก และสามารถนำความรู้
เหล่านั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทสภาพท้องถิ่นของตนเองในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การแต่งตั้งคณะกรรมการการพัฒนา
หลักสูตร การวางแผนในการพัฒนาหลักสูตร การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรไว้อย่าง
ชัดเจน ความพร้อมของเอกสารประกอบหลักสูตร การจัดประชุมครูเกี่ยวกับการพัฒนา
หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น การจัดประชุมชี้แจงนักเรียน ผู้ปกครองเกี่ยวกับแผนการหรือ

โครงการพัฒนาหลักสูตร การเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาเป็นที่ปรึกษา การจัดแหล่งวิทยากรและเอกสารค้นคว้าในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การนำทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การขอความร่วมมือจากหน่วยงานต้นสังกัด การจัดสรรงบประมาณสอดคล้องกับการดำเนินงานด้านหลักสูตร ความเพียงพอของงบประมาณในการดำเนินงาน ความคล่องตัวในการใช้จ่ายงบประมาณ การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก การประชาสัมพันธ์หลักสูตร เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ทำให้หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นนั่นเอง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยในประเทศ

สุมาลี ศรีพุทธรินทร์ (2540 : 171) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูผู้สอน ผู้บริหารและกรรมการ โรงเรียนระดับประถมศึกษาต่อการพัฒนาวิชาชีพตามความต้องการของชุมชนตามแผนปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอน ผู้บริหารและกรรมการ โรงเรียนระดับประถมศึกษาต่อการพัฒนาวิชาชีพตามความต้องการของชุมชนตามแผนปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอน ผู้บริหารและกรรมการ โรงเรียนระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพตามความต้องการของท้องถิ่น โดยส่วนรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากและไม่แตกต่างกัน

เสริมศักดิ์ ช่วยอุปการ (2540 : 112) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในโครงการปฏิรูปการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในด้านการพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินหลักสูตร โดยรวมแล้วอยู่ในระดับกลาง โดยโรงเรียนระดับประถมศึกษาขนาดใหญ่มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนโรงเรียนระดับประถมศึกษานขนาดกลางและขนาดเล็กมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

วิทยา แสงงาม (2541 : 165) กล่าวว่า วิจัยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การสานมวย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการจัดทำรายวิชาขึ้นมาใหม่แล้วนำไป

ทดลองใช้ ผลปรากฏว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นและผู้เรียน ด้าน
จุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น มีความชัดเจนเข้าใจง่าย สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

สุพิศม์ สมนศรี (2541 : 128 - 129) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ได้ศึกษา
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
ขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยรวมมีการปฏิบัติ
อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน และมี
ข้อสังเกตว่า ด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรก คือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่วน
ด้านที่มีการปฏิบัติอันดับสุดท้าย คือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา ปัญหาการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่น โดยรวมพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ใน
ระดับมากทุกด้าน ยกเว้น ด้านการจัดการ ด้านที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรก คือ ด้านวัสดุ
อุปกรณ์และอาคารสถานที่ ส่วนด้านที่มีปัญหาเป็นอันดับสุดท้าย คือ ด้านในการจัดการ

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีผู้เสนอแนะมากที่สุดในแต่ละ
ด้านดังนี้ ควรส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมสัมมนาเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ควรส่งเสริมให้นำ
วัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ลดขั้นตอนการใช้จ่าย ควรมี
การจัดอบรม สัมมนาให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับการใช้การพัฒนาหลักสูตร

ยุทธนา อุทโช (2543 : 114) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่ม
การทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การสานกระดืบข้าว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยปรากฏ
ว่า ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถของนักเรียน โดย
หลักสูตรครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ และต้องมีการปรับปรุง
เพิ่มเติมในเรื่องอัตราเวลาเรียนและจัดให้มีกิจกรรมฝึกทักษะกระบวนการ

ธิดารัตน์ พิมพ์ศรี (2543 : 135 - 136) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการและ
สภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ศึกษาความต้องการและสภาพปัญหาการนำภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า หัวหน้าโรงเรียนระดับประถมศึกษา ส่วน
ใหญ่เป็นเพศชายและมีอายุอยู่ระหว่าง 46 – 55 ปี วุฒิการศึกษาปริญญาตรี มีประสบการณ์
ทำงานมากกว่า 21 ปี มีความเห็นในเรื่อง ความต้องการและสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญา
ท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ดังนี้

ความต้องการการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ใน โรงเรียนระดับประถมศึกษา โดยใช้โรงเรียนระดับประถมศึกษาและชุมชนเป็นศูนย์กลาง อยู่ในระดับความต้องการมาก สภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ใน โรงเรียนระดับประถมศึกษา ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการจัดการมีปัญหาลู่อยู่ในระดับปานกลาง

ทัศนีย์ ทองไชย (2543 : 155) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ใน โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ได้ทำการวิจัยสภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ใน โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าโรงเรียนระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ มีความเห็นสนับสนุน ในเรื่อง สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ดังนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์มีการสนับสนุนอยู่ในระดับ ปานกลาง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมีการสนับสนุนอยู่ในระดับมาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับประสบการณ์ มีการสนับสนุนอยู่ในระดับมาก

สุวัฒน์ ญาณะโค (2544 : 187 - 188) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและชุมชน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและชุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ในพื้นที่โรงเรียนวัดหนองหล่ม บ้านหนองหล่ม บ้านป่าปวย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ใช้หลักการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของทางโรงเรียน กิจกรรมที่ดำเนินงาน จะเป็นการประชุม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมแบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ การพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 189 คน แยกเป็นดังนี้

1. โรงเรียนบ้านหนองหล่ม ครู 8 คน นักเรียน 50 คน ภารโรง 1 คน
2. บ้านหนองหล่ม ประชากร 50 คน
3. บ้านป่าปวย ประชากร 40 คน

4. บ้านป่าปวย ประชากร 40 คน ได้ผลสรุป ดังนี้

1. ทางโรงเรียนและชุมชนร่วมกันสรุปว่า ควรมีการพัฒนาปรับปรุงเส้นทางศึกษา ธรรมชาติป่าชุมชนคอยผายาย เป็นแหล่งเรียนรู้ และจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผายาย เพื่อใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนของทางโรงเรียนและสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตที่ได้รับจากป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านจะช่วยกันดูแลป่าชุมชนเพื่อสร้างรายได้ อันจะนำไปสู่การสร้าง พัฒนาแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสำหรับโรงเรียนที่ด้อยซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้านต่อไป

2. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน มีแนวทางในการดำเนินงานคือ จะต้องศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่นในเรื่อง ประวัติความเป็นมาและสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของชุมชนในปัจจุบัน ของหมู่บ้านกลุ่มเป้าหมาย แล้ววิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำมารวบรวม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากนั้นก็มีการประชุมพิจารณาแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามความเหมาะสมกับผู้เรียน กำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน เนื้อหาสาระและประสบการณ์ในหลักสูตรย่อมมีความต่อเนื่องกับรายวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตรแกนกลางเป็นพื้นฐานสำหรับรายวิชาอื่น

ออกแบบหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ ประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน เวลาเรียน สื่อการเรียนการวัดผลประเมินผล ต่อไปก็ร่างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่น โดยการทำงานของโครงการวิจัยมอบหมายให้ทีมวิจัยที่เป็นคณะครูเป็นผู้ดำเนินงานร่างหลักสูตร การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้กลุ่มทดลองจากคณะที่เข้ามาศึกษาดูงาน และให้ผู้เชี่ยวชาญ (ศึกษานิเทศก์ สพท. ลำพูน เขต 3 ครู คศ. 3 ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา) ตรวจสอบ จากนั้นเป็นการสรุปการจัดทำหลักสูตรเพื่อนำเสนอให้ชุมชนทราบ และขออนุมัติหลักสูตรจากคณะกรรมการสถานศึกษา

สุปิยา ทาปทา (2544 : 165) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจโรงเรียนในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจโรงเรียนในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ศึกษาวิทยานิพนธ์ภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ศึกษาผลของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งผลกระทบต่อนักเรียน ครู โรงเรียน

และชุมชน และศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน 188 คน ครู 917 คน และ นักเรียน 2,307 คน สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 10 ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ซึ่งส่งผลต่อนักเรียน ครู โรงเรียนชุมชนของผู้บริหารมีค่าความเชื่อมั่น 0.94 ของครูมีค่าความเชื่อมั่น 0.95 และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ส่งผลต่อนักเรียน มีค่าความเชื่อมั่น 0.77 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน คำนวณสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window ผลการวิจัยสรุปได้ว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านและส่งเสริมสนับสนุนให้ครูนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หน่วยงานต้นสังกัด ควรจัดงบประมาณสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิญผู้รู้หรือเจ้าของภูมิปัญญามาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนหรือมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ โรงเรียนควรมีการสำรวจจัดข้อมูลสารสนเทศด้านภูมิปัญญาชาวบ้านให้เป็นระบบ

สุรพร บำรุง (2544 : 129) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทำปลาต้ม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทำปลาต้ม โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีรายด้านที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านจุดมุ่งหมาย โครงสร้างและเนื้อหา อัตราเวลาเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล แผนการสอนมีประสิทธิภาพ 94.28/87.20 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ 85/85 และมีดัชนีประสิทธิผลของแผนการสอนเท่ากับร้อยละ 70.58

สงกรานต์ จำปาบุรี (2544 : 147) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำไข่เค็ม โดยภาพรวมและรายด้าน 5 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างเนื้อหา ด้านอัตราเวลาเรียน สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และในด้านจุดมุ่งหมายมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และแผนการสอนมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 87.30/87.20 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

สุทวิช ขาญพิทยา (2545 : 188 - 189) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในเขตปฏิบัติการทางการศึกษา 6 สังกัด

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่าโรงเรียนระดับประถมศึกษา ได้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทุกโรงเรียนระดับประถมศึกษาโดยมีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับปรุงและจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ทำให้นักเรียนเกิดความรักและผูกพันท้องถิ่น หลักสูตรที่โรงเรียนระดับประถมศึกษาได้พัฒนาขึ้น “มาก” คือกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ระดับ “ปานกลาง” เรียงตามลำดับคือ ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องและด้านการจัดการ ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น อยู่ในระดับ “มาก” เรียงตามลำดับคือ ด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ด้านการจัดการและด้านงบประมาณ

พิชิต เครือน้ำคำ (2545 : 175) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา : กรณีศึกษาสำนักงานการประถมศึกษา อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา โดยรวมมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน และด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรก คือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้าย คือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา

2. ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้น ด้านการจัดการที่มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ด้านที่มีปัญหามากอยู่ในอันดับแรก คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ ส่วนด้านที่มีปัญหาเป็นอันดับสุดท้าย คือ ด้านการจัดการ

สมเกียรติ ดวงจันทร์โชติ (2545 : 168 - 169) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความรู้ ความเข้าใจในการปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ร้อยละ 30.64 มีความรู้ความเข้าใจตามเกณฑ์ เพื่อจำแนกความรู้ความเข้าใจ การปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และร้อยละ 60.35 มีความรู้ความเข้าใจต่ำกว่าเกณฑ์ เพื่อจำแนกความรู้ความเข้าใจ โดยมีความรู้ความเข้าใจมากที่สุด เกี่ยวกับประเด็นหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ความสำคัญและความจำเป็นที่ต้อง

พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามลำดับ มีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุดคือ ปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น

2. ครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม มีบทบาทหน้าที่ทางการศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษาแตกต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องมาจาก สาเหตุความแตกต่างทางด้านโอกาสลักษณะงาน ในหน้าที่ที่ปฏิบัติในโรงเรียนระดับประถมศึกษา และความมั่นคงทางอาชีพ ซึ่งผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติหน้าที่การสอนมีความแตกต่างกัน ครูในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามที่มีอายุราชการแตกต่างกัน ครูในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามที่มีอายุราชการแตกต่างกันมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน เนื่องจากครูแต่ละกลุ่มช่วงราชการ อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมในพื้นที่ซึ่งมีข้อจำกัดและปัจจัยแวดล้อมที่คล้ายกันส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบเดียวกัน ระดับความรู้ความเข้าใจจึงไม่แตกต่างกัน

สมัย วรรษุม (2546 : 149 -150) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครพนม การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครพนม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน และนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ลักษณะของการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ดำเนินการโดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ และการศึกษาภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม (Focus Group) ตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 5 ลักษณะของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร การปรับรายละเอียดเนื้อหาวิชา การปรับปรุงและ/หรือ เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม การจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ และการจัดทำคำอธิบายรายวิชา

แนวทางที่เหมาะสมในการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย การเรียนการสอนเน้นการปฏิบัติจริง การใช้โครงงานให้ชุมชนมีส่วน

ร่วมการเผยแพร่ผลงาน จัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน การวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงและเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือต้นสังกัดจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ

จิรภา ตันตยานุวัตร (2546 : 191 - 192) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและเปรียบเทียบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามขั้นตอนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและเปรียบเทียบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามขั้นตอนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยจำแนกตามขนาดโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยจำแนกตามขนาดโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 103 คน เป็นผู้บริหาร 103 คน เป็นครูผู้สอน 103 คน ครูวิชาการ 103 คน รวม 309 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น แบบสอบถามที่ผู้วิจัยทำขึ้นเอง แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ การแจกแจงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพและปัญหาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.41$, S.D.= 0.68) ส่วนปัญหาอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.09$, S.D.= 0.66)
2. เปรียบเทียบสภาพหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05
3. เปรียบเทียบปัญหาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยรวมไม่แตกต่างกัน

มีชัย พดุงา (2546 : 174 - 175) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานการ

ประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายที่กำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายของโรงเรียนนั้นไม่สอดคล้องกัน โดยวิสัยทัศน์ส่วนใหญ่จะไม่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในชุมชน สำหรับเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษาที่กำหนดไว้นั้น ส่วนใหญ่ก็ไม่ใช่เป้าหมายที่เกิดจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนโรงเรียนกำหนดไว้โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนด อีกทั้งไม่มีโรงเรียนเครือข่ายโรงเรียนใดที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุด คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี โดยส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม ส่วนคำอธิบายรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ไม่พบว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเลย ส่วนกิจกรรมพัฒนาความถนัดความสนใจ ตามความต้องการของผู้เรียนนั้น โรงเรียนเครือข่ายจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้ในลักษณะของกลุ่มสนใจ ซึ่งจะเป็นกลุ่มสนใจด้านหัตถกรรมที่มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้สอน สำหรับแผนการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ระบุว่ามีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีการใช้ภูมิปัญญาเป็นสื่อ หรือแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่พบในโรงเรียนเครือข่ายมากที่สุด คือ ครุณานักเรียนไปศึกษาที่บ้าน หรือสถานประกอบการของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนวิธีการใช้ที่พบน้อยที่สุด คือ การให้นักเรียนไปศึกษาจากผู้ปกครองที่เป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตนเอง ในการบริหารจัดการหลักสูตร โรงเรียนเครือข่าย ส่วนใหญ่มีกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริม สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน และ 3) ปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษาจำแนกตามแหล่งที่เกิดปัญหาได้ 3 แหล่ง คือ ปัญหาที่เกิดจากครูผู้สอน ปัญหาที่เกิดจากนักเรียน และปัญหาที่เกิดจากตัวครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเอง

สุนทร อองกุลนะ (2546 : 168) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาหาสาเหตุของปัญหา และแนวทางในการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ปีการศึกษา 2546 การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาสาเหตุของปัญหา และแนวทางในการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ปีการศึกษา 2546 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนและผู้รู้ หรือเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่นที่โรงเรียนพัฒนาขึ้นมี 2 ลักษณะคือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม และการปรับรายละเอียดเนื้อหาประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่โรงเรียนนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ ด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านการประกอบอาชีพ ด้านคติ ความคิด ความเชื่อและด้านเทคโนโลยีชาวบ้าน

การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมมีการดำเนินการใน 6 วิธี ได้แก่ 1) การเชิญผู้รู้มาสอนในโรงเรียนเป็นครั้งคราว 2) การจัดแหล่งเรียนรู้ไว้ในโรงเรียน 3) การนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่บ้านของผู้รู้ 4) การนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมทางขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น 5) การเชิญผู้รู้มาสอนในโรงเรียนเป็นประจำตลอดภาคเรียนหรือจนจบเนื้อหาและ 6) ครูเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้วยตนเอง การปรับรายละเอียดของเนื้อหา มี 3 วิธี ได้แก่ 1) ครูผู้สอนศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาชาวบ้านเพิ่มเติมแล้วนำมากำหนดรายละเอียดเนื้อหาและทำการสอนเอง 2) ครูผู้สอนและผู้รู้ร่วมกันกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาและให้ผู้รู้เป็นผู้สอนและ 3) ครูผู้สอนนำภูมิปัญญาชาวบ้านที่ตนเองถนัดและมีประสบการณ์มาก่อนกำหนดรายละเอียดเนื้อหา และทำการสอนเอง

ปัญหาการปรับกิจกรรม การเรียนการสอนและการปรับรายละเอียดของเนื้อหาส่วนใหญ่ ได้แก่ ผู้รู้ติดธุระส่วนตัว โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณ และการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายของผู้รู้ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีขั้นตอนดำเนินการ ได้แก่ 1) แต่งตั้งคณะทำงาน 2) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 3) จัดลำดับความต้องการจำเป็นของสภาพปัญหา 4) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ 5) กำหนดเนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาเรียน 6) กำหนดแนวทางการวัดผลและประเมินผลการเรียน และ 7) ประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นแนวทางในการแก้ปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนควรสร้างความเข้าใจกับชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและวางแผนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับครู และชาวบ้านควรจะสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ประสานงาน และเสนอความต้องการให้โรงเรียนทราบ และร่วมกับโรงเรียนจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในระดับกลุ่ม โรงเรียน และอบรมแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแก่ครูในกลุ่มโรงเรียน หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแก่ครู ในกลุ่มโรงเรียน หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นิเทศ ติดตาม และสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณ สร้างแหล่งเรียนรู้ และร่วมวางแผนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับโรงเรียน

พัลลภ มหาสิ่ว (2547 : 155) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนบ้านวังกลุ่มอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนในเขตบริการของโรงเรียน ให้ความสำคัญและสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนค่อนข้างน้อย เนื่องจากมีแนวคิดว่าการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานในชุมชนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของทางโรงเรียนและทางราชการฝ่ายเดียว และขาดโอกาสที่เอื้ออำนวยในการศึกษา ส่งผลทำให้ไม่กล้าและไม่มีความมั่นใจที่จะมาจับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาส่วนใหญ่ชุมชนให้การสนับสนุนช่วยเหลือ โรงเรียนตามที่โรงเรียนขอความร่วมมือเป็นบางครั้งบางคราวเท่านั้น

มนัสพงษ์ เต็มอุดมทรัพย์ (2548 : 171) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้กระบวนการบริหารที่เหมาะสมในการสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนทุ่งเกลือ อําเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการใช้กระบวนการบริหารที่เหมาะสมในการสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนทุ่งเกลือ อําเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประชากรได้แก่ คณะครู จำนวน 5 คน คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 15 คน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 7 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างง่ายอาชีพละ 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม คณะครู แบบสอบถามภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบสอบถามคณะกรรมการสถานศึกษา และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย การใช้กระบวนการบริหารทั้ง 4 ด้าน คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) การควบคุม (Controlling) ของคณะกรรมการสถานศึกษาและของภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้ การวางแผนในการใช้กระบวนการบริหารมาสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของคณะครูมีความเหมาะสมมากที่สุด ส่วนของคณะกรรมการสถานศึกษาและของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเหมาะสมมาก การใช้กระบวนการบริหารมาสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นในการจัดองค์การของคณะครูมีความเหมาะสมมาก ขณะที่คณะกรรมการสถานศึกษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเหมาะสมมาก สำหรับการ ใช้กระบวนการบริหารมาสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการนำของคณะครูมีความเหมาะสมมากที่สุด ส่วนของคณะกรรมการสถานศึกษาและของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเหมาะสมมาก นอกจากนี้การใช้กระบวนการบริหารมาสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในการควบคุมงานของคณะครูมีความเหมาะสมมากที่สุด ส่วนของคณะกรรมการสถานศึกษาและของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเหมาะสมมาก

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

มูกอบโต (Mukoboto, 1982 : 245 : A) ได้ศึกษารูปแบบการวางแผนหลักสูตรในประเทศแซมเบีย เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผลกระทบของระบบการจัดการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทที่กำหนดโดยรัฐบาลไม่สอดคล้องกับบทบาทของกลุ่มต่าง ๆ ในทางปฏิบัติในการจัดหลักสูตรกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการหลักสูตรทุกระดับการศึกษา กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นว่า ครูและผู้นำทางการศึกษาควรจะได้รับผิดชอบในการสร้างหลักสูตรและการตัดสินใจเลือกใช้หลักสูตร โดยอาศัยข้อมูลจากผู้เรียนและชุมชน และควรมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการบริหารหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการต่าง ๆ และจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งมีการปฏิรูปการศึกษา

เมอร์ริล (Merrill, 1992 : 358) ได้ศึกษาปัจจัยด้านองค์กรและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปหลักสูตร กรณีศึกษาในการปรับปรุงโรงเรียนในเขตอำเภอ พบว่า ในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาหลักสูตร จะต้องคำนึงถึงปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ลักษณะเขตพื้นที่ของโรงเรียน ปัจจัยระดับโรงเรียน และปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน และยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในโรงเรียนชานเมือง ยังต้องมีปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น ประวัติชุมชน ลักษณะของชุมชน การเมือง ประสิทธิภาพของครู การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และวัฒนธรรมของโรงเรียน

เฮก้า (Hega, 1992 : 344) ได้ศึกษาความพร้อมเพียงในการให้ความร่วมมือในการศึกษาความเปลี่ยนแปลงนโยบายระดับภูมิภาคและการประสานงานพวกเขาในการให้ความร่วมมือด้านนโยบายด้านการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นโยบายทางการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในแต่ละภูมิภาค แต่ละท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกัน แต่มีลักษณะเด่นเฉพาะสำคัญ 2 ประการ คือ นโยบายต้องสัมพันธ์กับนโยบายของระดับประเทศและมีทั้งการกระจายอำนาจและรวมอำนาจซึ่งขึ้นอยู่กับประชาชนและชุมชน

บินทซ์ (Bintz, 1996 : 467) ได้ทำการศึกษาหลักสูตรและพัฒนาหลักสูตรแบบสืบสวนสอบสวน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของหลักสูตรแบบสืบสวนสอบสวนประกอบด้วยองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กัน 4 ประการ คือ

1. การเน้นให้นักเรียนเห็นมโนทัศน์ในแต่ละวิชา
2. วิชาในเวศวิทยาที่มโนทัศน์ไม่เด่นชัด ควรพัฒนาในด้านจุดมุ่งหมาย

โครงสร้างของหลักสูตรการสอนและการประเมินผล

3. วิชาประวัติศาสตร์และสังคมศึกษา ควรพัฒนาเกี่ยวกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน

4. วิชาอื่น ๆ ที่มีโน้ตหลักไม่ชัดเจน ควรพัฒนาในเรื่องความรู้ความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง หนึ่งรูปแบบของหลักสูตรแบบสืบสวนสอบสวน ควรอยู่ภายใต้รูปแบบการสอนปกติเพื่อสนับสนุนและขยายทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีจุดเด่นแตกต่างกัน

ทราชินคา (Tracinka, 1996 : 421) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษาแบบพิเศษที่มีต่อครูผู้สอนและหลักสูตรพบว่า การให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษาแบบพิเศษมากขึ้น โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารการศึกษา การบริหารงบประมาณ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตร นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนระดับประถมศึกษาศึกษากับผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่นในทางที่ดี จากผลของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาที่ผ่านมายังไม่สนองตอบต่อสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แท้จริงของผู้เรียน ทั้งนี้อันเนื่องมาจากปัญหาบุคลากรมีจำนวนจำกัด ทางด้านความรู้และปริมาณ ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ ปัญหาการขาดการเอาใจใส่ดูแลผู้บริหาร และครูผู้สอนต่อการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการครองชีพของชุมชน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความรัก ห่วงเห่นและศรัทธาในท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น

ไรด์เอท์ (Rideout, 1997 : 3348) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียน (School-based Management) ในนิวฟันแลนด์และลาบราดอร์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมได้เสียทางการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมการจัดการศึกษาระดับท้องถิ่น โดยส่วนมากดำเนินการโดยการตั้งสภาโรงเรียน การจัดทำข้อมูลใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ ครูใหญ่ และศึกษานิเทศก์ ในด้านงบประมาณ หลักสูตร บุคลากรสภาโรงเรียน และปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเลย ครู-อาจารย์ มีความต้องการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ และร่วมมือในการดำเนินจัดการศึกษาและต้องการให้สภาโรงเรียนทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหรือดำเนินการดังกล่าว และต้องการให้มีการ

ปรับปรุงแนวการดำเนินการ โดยเปิด โอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมได้เสียเข้ามา มีบทบาทมากยิ่งขึ้น ตลอดจนต้องการให้มีการกระจายอำนาจในการส่งงบประมาณมายัง โรงเรียน โดยตรง ตลอดจน การปรับปรุงหลักสูตรระดับท้องถิ่น

อีแวนส์ (Evans. 2000 : 2120 – A) ได้ศึกษาการบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียน เป็นฐานกรณีศึกษาของ โรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การนำระบบบริหาร จัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น จะช่วยพัฒนาโรงเรียนให้เป็นบวก หากการดำเนินการ ดำเนินไปตามกระบวนการที่ทุกฝ่ายเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมและ ความเชื่อของคนในองค์กรนั้นด้วย

บินซาลาบาห์ (Bin Salamah. 2001 : 654) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมุมมอง เกี่ยวกับหลักสูตรของครูชาวซาอุดีอาระเบียกับความชอบรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรรูปแบบ ต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ครูวิทยาศาสตร์ ครูคณิตศาสตร์ และครูสังคมศึกษาที่สอน โรงเรียนประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกลุ่มโรงเรียนรียาด ประเทศซาอุดีอาระเบีย การเก็บรวบรวมข้อมูลสุ่มเลือกจากครู จำนวน 423 คน โดยใช้ แบบสอบถามที่ประกอบด้วย 3 ส่วน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างต้องตัดสินใจกำหนดความชอบในมุมมอง เกี่ยวกับหลักสูตร 3 มุมมอง และเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร 3 รูปแบบ ที่อาศัยความ จำเป็นนิยม – พฤติกรรมนิยม การปฏิบัตินิยม – ความรู้นิยม และการอยู่รอดนิยม - มนุษยธรรม นิยม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ร่วมวิจัยในกลุ่มตัวอย่างมักจะไม่ว่างที่ กับตนเองในด้านมุมมองเกี่ยวกับหลักสูตร มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างครูในด้าน ตำแหน่งของตนเองในมุมมองทั้ง 3 ด้าน เมื่อเปรียบเทียบกับความชำนาญทางวิชาการของ ตน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างครูเมื่อเปรียบเทียบกับตามระดับชั้นที่สอน หรือ จำนวนปีที่มีประสบการณ์ในการสอน และพบว่าผู้ตอบการสอบถามส่วนใหญ่ ชอบรูปแบบ การพัฒนาหลักสูตรตามลำดับดังนี้ แบบความจำเป็นนิยม – พฤติกรรมนิยม การปฏิบัตินิยม – ความรู้นิยม และการอยู่รอดนิยม - มนุษยธรรมนิยม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างครู ในด้านความชอบรูปแบบของหลักสูตรเมื่อเปรียบเทียบกับความเชี่ยวชาญทางวิชาการ ระดับชั้นที่สอน หรือจำนวนปีที่มีประสบการณ์ในการสอนและในที่สุด ข้อค้นพบเปิดเผยว่าไม่ มีสหสัมพันธ์ระหว่างชนิดของมุมมองเกี่ยวกับหลักสูตรกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่กลุ่ม ต่าง ๆ ประมาณค่าได้ อย่างไรก็ตามมีไม่กี่กลุ่มแสดงว่ามีความคงที่ระหว่างมุมมองเกี่ยวกับ หลักสูตรกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

ฟ็อกซ์ (Fox. 2001 : 432) ได้ศึกษาการปฏิรูปหลักสูตรในกลุ่มโรงเรียนเอลโด ราโด (นามสมมุติ) จากปี 1996 ถึง 2000 และข้อเสนอแนะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอน

ปลาย ผู้ที่ตามประวัติได้รับคะแนน “D” หรือ “F” ในรายวิชาคณิตศาสตร์และหรือวิทยาศาสตร์ ในขณะที่ได้รับคะแนน “B” หรือสูงกว่าในรายวิชาอื่น ๆ ของตนมาโดยตลอดเป้าหมาย 7 ประการของมนุษยธรรมศึกษาของสมาคมเพื่อการนิเทศและพัฒนาหลักสูตรได้ให้กรอบทฤษฎีสำหรับการศึกษาคำนี้ และเป็นพื้นฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับการสืบเสาะ 7 กลุ่ม ซึ่งสร้างสูตรพิธีการที่ใช้ในการสัมภาษณ์ภาคสนามกับกลุ่มตัวอย่างผู้ร่วมวิจัย 4 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยนักเรียน 6 คน ครู 6 คน ผู้ให้คำปรึกษา 6 คนและผู้บริหาร 7 คน วิธีการศึกษาใช้วิธีการเปรียบเทียบแบบคงที่เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากว่า 1,600 ชิ้นที่เกิดจากการสัมภาษณ์ผู้ร่วมวิจัย 25 ครั้ง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า หลักสูตรขนาดเดียวเหมาะกับทุกคนซึ่งนำไปใช้ในลักษณะที่ไม่คงที่กับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางการศึกษานั้น ปรากฏไม่สอดคล้องกับความต้องการด้านการพัฒนาของกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายหลายกลุ่ม หรือของแต่ละบุคคลหลายคน ในขณะที่ข้อค้นพบอาจจะถูกตีความว่าเป็นความวิฤตของนักศึกษาและบุคลากรในกลุ่มโรงเรียนเอต โครานัน การมุ่งตรงคำวิพากษ์วิจารณ์ที่รวมอยู่ในสมาชิกของชุมชน การศึกษาอาจจะไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมแทนที่สิ่งนี้ การวิเคราะห์ข้อค้นพบที่เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ให้เหมาะสมขึ้น จึงกล่าวหาการปฏิรูปที่รัฐครอบงำ ซึ่งริเริ่มการพัฒนาหลักสูตรที่ไม่เกิดความรู้สึกไวต่อความต้องการของครูและความต้องการทางการสอนการเรียนและการพัฒนานักเรียนเป็นรายบุคคล

เวสต์ (West, 2002 : 485) ทำการศึกษาเพื่อจะแสดงให้เห็นว่า มีความตรงประเด็นเป็นอันมากในการพัฒนาหลักสูตร การปรับปรุงการสอน และหลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาหลายหลักสูตร ได้ศึกษาการวางแผนล่วงหน้าซึ่งเข้มแข็งในการตัดสินใจแบบมีปฏิสัมพันธ์และมีการสะท้อนของครูวิชากายวิภาคที่มีอยู่ตลอดปีของตน ในการศึกษามุ่งเน้นการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ครูทั้ง 2 นี้ได้กระทำในระหว่างการนำรายวิชาจุลชีววิทยาใหม่ไปใช้ รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกรณีศึกษาแบบเสมือนธรรมชาติ ข้อค้นพบจากการสังเกตชั้นเรียนและการสัมภาษณ์ครูนำมาบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อตีความการคิดของครู

ส่วนที่สองของการศึกษาคำนี้เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เชิงปริมาณของผลลัพธ์ทางการเรียนวิชาจุลชีววิทยา ของนักเรียน/ชั้นเรียน นักเรียนทำการทดสอบก่อนการเรียนและหลังการเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อให้มีการเปรียบเทียบแบบผลสัมฤทธิ์ เหลือของห้องเรียนชั้นสูงซึ่งรูปแบบกึ่งทดลองนี้ทำให้ได้สถิติเชิงบรรยายซึ่งนำไปใช้เพื่อชี้ให้เห็นข้อค้นพบของกรณีศึกษาคำนี้

โทมัส (Thomas, 2002 : 414) ได้ศึกษาผลของแบบทดสอบมาตรฐานระดับสูงที่มีต่อแผนการสอนของครูในโรงเรียนชนบทแห่งหนึ่ง คำถามการวิจัยคือ มาตรฐานหลักสูตรที่มีอาณัติส่งผลต่อการวางแผนการสอนและการเลือกเนื้อหาการสอนของครูอย่างไรบ้าง การสัมภาษณ์ ทางชาติพันธุ์วรรณนาของ Creswell (1998) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูมัธยมศึกษา 4 คน เกี่ยวกับผลของแบบทดสอบมาตรฐานระดับสูงที่ใช้ทั่วทั้งรัฐที่มีต่องานของครู วิธีศึกษาเฉพาะกรณีของ Yin (1994) ใช้แสดงและวิเคราะห์ข้อมูล ครูแต่ละคนมีประสบการณ์ในการสอนที่โรงเรียนมอลลัสส์ไอส์แลนด์เป็นเวลาหลายปี และมีบทบาทเรียนเฉพาะ โรงเรียนของตนมาก่อน (เช่น การศึกษาสภาพแวดล้อมประวัติศาสตร์) ในประวัติของตน การศึกษาเนื้อหา พบว่า บทที่ 1 แนะนำสภาพแวดล้อมและประเด็นปัญหาที่กระทบต่อการสอบสวนได้แก่ ครูกับการเปลี่ยนแปลงการวางแผนหลักสูตรและแนวความคิดทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับ “การให้การศึกษาล่าเรียน” บทที่ 2 ปรัชญานวัตกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการวิจัยทางการศึกษาในด้านต่อไป นี้ ครูตั้งทฤษฎีส่วนตัวในฐานะผู้แสดงการพัฒนาหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเลือกเนื้อหาเพื่อการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น บทที่ 3 หารายละเอียดวิธีการศึกษาที่ใช้ในการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีการศึกษา จึง ได้รับรู้ข้อเสนอ 4 ข้อ เพื่อช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ด้านการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เจ้าหน้าที่หลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น และการใช้ทรัพยากรเกี่ยวกับหลักสูตรแบบดั้งเดิม (การใช้แบบเรียน แบบทดสอบมาตรฐานและแนวทางหลักสูตร) บทที่ 4 มีกรณีศึกษาสำหรับ ผู้ร่วมวิจัยในกลุ่มตัวอย่างแต่ละคน และบทที่ 5 นำเสนอการวิเคราะห์ข้ามกรณีในบทสัมภาษณ์เทียบกับข้อเสนอทั้ง 4 ข้อ ส่วนบทที่ 6 ยกข้อเสนอแนะและประเด็นปัญหาโดยการศึกษาและเสนอคำถามเพื่อการวิจัยต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า ครูใช้ทรัพยากรเกี่ยวกับหลักสูตรแบบดั้งเดิมเพิ่มขึ้น ครูประเมินการปฏิบัติของตนซ้ำอีกครั้งขึ้น และเพิ่มความสำนึกในความต้องการการอนุรักษ์ข้ามระดับชั้นเกี่ยวกับการก้าวหน้าของหลักสูตรเพิ่มขึ้น ครูบางคนแสดงให้เห็นการใช้แบบทดสอบชนิดหลายตัวเลือกโดยสิ้นเชิงและไม่ใช้การเขียน (และการแสดงออกในรูปแบบอื่น ๆ) ในระหว่างการประเมินผลนักเรียนเลย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า หลักสูตรสถานศึกษา หรือ หลักสูตรการพัฒนาท้องถิ่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ที่ส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน ซึ่งผู้บริหารและครูต้องทำหน้าที่เป็นผู้พัฒนาหลักสูตร ซึ่งหมายถึง การสร้าง การใช้และการปรับปรุงหลักสูตรนอกเหนือจากหน้าที่ในการสอน แต่การใช้หลักสูตรการพัฒนาท้องถิ่นจะประสบผลสำเร็จหรือความล้มเหลว หลักสูตรการ

พัฒนาท้องถิ่นจะต้องมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการหลักสูตร โดยผลผลิตจากการบริหารจัดการหลักสูตรหรือผู้เรียน จะเป็นตัวบ่งชี้เพื่อให้บุคคลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ทราบว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างไร

อย่างไรก็ตามชุมชนส่วนมากยังมีความต้องการและมีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียน เนื่องจากเป็นผู้ได้รับผลกระทบ จากการจัดการศึกษาของ โรงเรียนโดยตรง ประกอบกับการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทำให้มีความตระหนักว่า การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของทุก ๆ คน ในชุมชน โรงเรียนเป็น โรงเรียนของชุมชนอย่างแท้จริงจึงต้องสร้างความยินดี ผู้วิจัยจึงได้ตกลงร่วมกันหาแนวทางสร้างความร่วมมือในการจัดการศึกษาโดยการ จัดทำแผนพัฒนาความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน ในการจัดทำหลักสูตรสาระการเรียนรู้ ท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของจังหวัดกาฬสินธุ์ขึ้น เพื่อสนับสนุนด้าน วิชาการในการจัดการศึกษา ชุมชน มีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียนและชุมชน เพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้ และฝึกปฏิบัติจริงในชุมชนและการนำภูมิปัญญาในชุมชนมา จัดทำเป็นหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และจัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มวิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสาระ การเรียนรู้ท้องถิ่น โดยเลือกเนื้อหา จัดสร้างกระบวนการวิชาใหม่ ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการ ของท้องถิ่นทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ชุมชนมีความยินดีและสนับสนุนการจัด การศึกษา ส่งผลถึงการพัฒนาสัมพันธภาพที่ดีและมีความร่วมมือกันมากขึ้น

หรืออีกกรณีหนึ่งเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ผู้วิจัยพบว่า หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นนั้น ถึงแม้จะเป็นหลักสูตรที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ของบุคคลหลายฝ่าย ทั้งที่อยู่ในชุมชนและใน โรงเรียน โดยการนำสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชนหรือภูมิ ปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนั้น ๆ มาเป็นข้อมูลในการจัดทำเป็นหลักสูตรเพื่อต้องการให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ ซึ่งจะเป็นการศึกษาสภาพของชุมชนตนเอง ส่งผลให้เกิดความรักและหวงแหนชุมชน รวม ไปถึงสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนเอง แต่ในกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรนั้น ผล ปรากฏว่า ทั้งผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนต่างก็มีปัญหาค่อนข้างจะแตกต่างกันออกไป เช่น การขาดบุคลากรที่จะมาสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ความต้องการให้มีการจัดสรร งบประมาณวัสดุอุปกรณ์ประกอบให้เพียงพอ การกำกับติดตามและประเมินผลการนำหลักสูตร สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ไปใช้ยังขาดความเป็นระบบและต่อเนื่อง

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ครูซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษา จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการจัดทำ การใช้และปรับปรุงหลักสูตรซึ่ง วิธีการพัฒนาครูโดยใช้กลยุทธ์การอบรมปฏิบัติการ การศึกษาดูงานและการนิเทศภายในจะ

สามารถช่วยให้ครุมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการจัดทำเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดทำหลักสูตรพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของจังหวัดกาฬสินธุ์

ส่วนวิธีการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายและโรงเรียนอื่นที่สมัครใจเข้าร่วม นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้จะต้องมีความรู้ ทักษะการปฏิบัติ และเจตคติ ที่ดีขึ้นอย่างแน่นอน เพราะที่ได้รับประสบการณ์ที่ดีและที่สำคัญคือความแปลกใหม่ หลังจากที่ได้เรียนรู้ในหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น หลักสูตรนี้จึงมีคุณภาพ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน โดยแบ่งเป็น 3 ระยะคือ ระยะที่ 1 สํารวจความต้องการของสถานศึกษาที่ต้องการใช้หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ว่ามีความต้องการหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในเรื่องใดบ้าง ส่วนระยะที่ 2 พัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของจังหวัดกาฬสินธุ์ ตามความต้องการของสถานศึกษาที่ได้จากการวิจัยระยะที่ 1 โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่วิจัยไว้ในบทที่ 2 แล้วนำเข้าสู่ที่ประชุมสัมมนาร่วมกันวิพากษ์หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง นักวิชาการ ประชาชน นักปราชญ์ท้องถิ่น เจ้าอาวาส นักเรียนและบุคลากรทางการศึกษา ครู จำนวน 12 คน และระยะที่ 3 มีการทดลองใช้และประเมินผลการใช้หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของจังหวัดกาฬสินธุ์ กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเป้าหมาย คือ โรงเรียนบ้านลาดวิทยาเสริม ตำบลหลักเมือง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ สถิติการหาค่าความเที่ยงตรง, ร้อยละ, X, S.D. และ The Wilcoxon Matched – Pairs Signed - Rank Test ผลที่ได้คือ ได้หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของจังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาทบทวนเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ สามารถสรุป กลุ่มตัวแปรอิสระและตัวแปรตามทั้งหมดเป็นกลุ่มเป้าหมายเชิงเหตุและผลของคุณภาพการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของจังหวัดกาฬสินธุ์ ในการวิจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ 14

แผนภาพที่ 14 กรอบแนวคิดการวิจัย การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของจังหวัดกาฬสินธุ์